

Η Ασφάλεια των Παιδιών στον Κυβερνοχώρο Παγκόσμιες προκλήσεις και στρατηγικές

Φωτογραφία:
UNICEF/NYHQ2010-3011/Giacomo Pirozzi

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Εισαγωγή

Το διαδίκτυο, τα κινητά τηλέφωνα και τα άλλα ηλεκτρονικά μέσα επικοινωνίας, παρέχουν στα παιδιά και στους νέους επίπεδα πρόσβασης σε πληροφόρηση, πολιτισμό, επικοινωνία και ψυχαγωγία, που ήταν αδύνατο ακόμη και να φανταστούμε πριν 20 χρόνια. Όμως, μαζί με τα πολλά και τα εξαιρετικά τους οφέλη, υπάρχουν και κίνδυνοι. Το διαδίκτυο και οι σχετικές τεχνολογίες διευκόλυναν πολύ τη δημιουργία και διανομή προσβλητικών εικόνων για τα παιδιά και παρέχουν σημαντικές νέες ευκαιρίες σε κακοποιά στοιχεία, να έρχονται διαδικτυακά σε επαφή με παιδιά και νέους. Ενώ η Τεχνολογία Πληροφόρησης και Επικοινωνίας, (Information and Communication Technology – στο εξής ICT), δεν είναι δημιουργός εγκλημάτων που εμπεριέχουν σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών, ενίσχυσαν το εύρος και τη δυναμική μερικών παλιών και γνωστών ήδη εγκλημάτων.

Η επέκταση της πρόσβασης στο διαδίκτυο για όλα τα παιδιά και τους νέους, χωρίς διακρίσεις και εξαιρέσεις σε όλα τα μέρη του κόσμου, μαζί με την προώθηση του δικαιώματος και της ευθύνης στον ψηφιακό κόσμο, θα έπρεπε να είναι αυστηροί στόχοι για όσους διαμορφώνουν πολιτική αυξημένων ευκαιριών για τα παιδιά.¹ Ερωτήματα όπως «Ποιά είναι η φύση του κινδύνου παγκοσμίως;» και «Ποιές είναι οι πιο αποτελεσματικές στρατηγικές για την αντιμετώπισή του;» είναι γι αυτό πάρα πολύ σημαντικά. Ο σκοπός της Μελέτης αυτής, η οποία εκπονήθηκε από το «Κέντρο Ερευνών *Innocenti*», (Innocenti Research Center – στο εξής IRC), της UNICEF σε συνεργασία με το «Κέντρο Προστασίας Παιδιών από τη διαδικτυακή Εκμετάλλευση», (Child Exploitation and Online Protection Centre – στο εξής CEOP), είναι να επανεξετάσει τα στοιχεία που υφίστανται σ' όλο τον κόσμο. Η Μελέτη ασχολείται κυρίως με δύο θέματα: τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών που καταγράφεται σε εικόνες. Ένα τρίτο θέμα, η παρενόχληση ή/και η άσκηση βίας σε παιδιά μέσω του κυβερνοχώρου, που προκύπτει από πολλές έρευνες ως θέμα ξεχωριστής σημασίας για τα παιδιά, είναι κάτι με το οποίο ασχολείται επίσης η παρούσα Μελέτη.

Υπάρχουν πολλά γνωστικά κενά, σχετικά με τις προκλήσεις που δημιουργούνται για την προστασία των παιδιών στο διαδίκτυο, ειδικά σε μέρη του κόσμου όπου η διείσδυσή του μέχρι σήμερα είναι πιο περιορισμένη. Έχουν γίνει σημαντικές εργασίες για την ανάλυση της συμπεριφοράς των παιδιών στον ψηφιακό κόσμο και έγιναν επενδύσεις σε μέτρα που στοχεύουν στο να εμποδίζουν την κακοποίηση των παιδιών, σε χώρες της Ασίας, της Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, (στο εξής ΗΠΑ). Ανάλογες έρευνες όμως, όπως και έρευνες που εξετάζουν αν τα υπεύθυνα για την προστασία των παιδιών και την επιβολή του Νόμου Όργανα, γνωρίζουν τους κινδύνους αυτούς σε υπανάπτυκτες και αναπτυσσόμενες χώρες, είναι πολύ λιγότερες. Οι έρευνες για τη χρήση του Διαδικτύου από παιδιά και νέους και ως προς τον κίνδυνο που μπορεί να επιφέρει αυτό το γεγονός, στην Αφρική, στο μεγαλύτερο μέρος της Ασίας και στη Λατινική Αμερική είναι ελάχιστες. Επιπλέον, τα αποτελέσματα της παρούσας Μελέτης σε διάφορες αναπτυσσόμενες χώρες μερικές φορές είναι αντιφατικά.

Θα ήταν λάθος να πιστέψουμε ότι η κακοποίηση των παιδιών, στην οποία παίζει ρόλο η ICT είναι θέμα που αφορά μόνον τους πιο εύρωστους οικονομικά, είτε πρόκειται για κοινωνίες ολόκληρες ή για κοινωνικές ομάδες. Η πρόσβαση στο διαδίκτυο αυξάνεται ραγδαία, υποστηριζόμενη από την διείσδυση της ευρυζωνικής σύνδεσης και των κινητών τηλεφώνων. Πράγματι, η εμφάνιση της σύνδεσης αυτής είναι καθοριστικός παράγων στη διευκόλυνση της παιδικής κακοποίησης μέσω του διαδικτύου, γιατί επιτρέπει την ανταλλαγή μεγαλύτερων αρχείων που περιέχουν φωτογραφίες, ταινίες και οπτικοακουστικό υλικό. Καθώς η ευρυζωνική σύνδεση αρχίζει να γίνεται προσιτή σε υπανάπτυκτες χώρες, αναμένεται ότι, λόγω έλλειψης μέτρων για την αντιμετώπιση της, φαινόμενα κακοποιού συμπεριφοράς που ήδη έχουν καταγραφεί αλλού, θα ακολουθήσουν και σ' αυτές

Σ' όλο τον κόσμο τα παιδιά και οι νέοι από πολύ νωρίς γίνονται χρήστες και βασικοί νεωτεριστές του διαδικτύου και, συχνά, είναι πολύ πιο μπροστά από τους γονείς τους, όσον αφορά τη χρήση, τις επιδεξιότητες και την κατανόησή του. Το διαδίκτυο, οι ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης και τα άλλα συναφή μέσα επικοινωνίας, παρέχουν νέες μορφές κοινωνικής συνεννόησης παγκοσμίως, πράγμα που δεν υπήρχε όταν οι περισσότεροι

σημερινοί γονείς ήταν οι ίδιοι παιδιά. Οι νέοι σε όλες τις κοινωνίες σήμερα είναι πρωτοπόροι και κατέχουν σημαντικό μερίδιο του κυβερνοχώρου, με τρόπους που οι ενήλικες, συχνά, είναι αδύνατον να φανταστούν. Αυτός ο χώρος μπορεί να είναι τρομερά δημιουργικός, αλλά μπορεί επίσης να εκθέσει τα παιδιά σε κινδύνους, τους οποίους οι ενήλικες ίσως να μην μπορούν καν να αντιληφθούν σε πολλές περιπτώσεις.

Η ευκολία της αλληλεπίδρασης μεταξύ των παιδιών, ο κίνδυνος της σεξουαλικής κακοποίησης, η νέα τεχνολογία που αλλάζει ραγδαία και η έλλειψη εγρήγορσης και κατανόησης του διαδικτύου από τους ενήλικες, είναι μία συνταγή για κοινωνικό άγχος - καθώς και για ευαισθητοποίηση, καλλιέργεια μύθων και σπασμωδικά μέτρα αντιμετώπισης του προβλήματος. Οι νέες τεχνολογίες συνοδεύονται γενικά από φόβο ως προς τους δυνητικούς κινδύνους τους, που συχνά προκαλούνται χωρίς συγκεκριμένα στοιχεία για τη θεμελίωσή τους. Ο διαδεδομένος φόβος, ότι το διαδίκτυο θέτει σε κίνδυνο όλα τα παιδιά δεν επιβεβαιώθηκε από τις μέχρι τώρα ερευνες.² Παρόλα αυτά, υπάρχουν σημαντικοί κίνδυνοι και η βαθμιαία εφαρμογή κατάλληλων προστατευτικών μέτρων, απαιτεί αξιόπιστη πληροφόρηση, η οποία θα βοηθήσει στον ακριβή προσδιορισμό της φύσης και της κλίμακας των κινδύνων, καθώς και της ζημιάς που προκαλούν.

Αν και μεγάλο μέρος της αρχικής έρευνας και του έργου που οδήγησαν στη ανάπτυξη του διαδικτύου έγινε και από δημόσιους και από ιδιωτικούς εταίρους, από τα μέσα του 1990 έχει αναγνωρισθεί ότι το διαδίκτυο το κατέχουν και το διακινούν αποκλειστικά ιδιωτικές εταιρείες και Φορείς. Στο μεταξύ, έχει γίνει κεντρικό εργαλείο στην παγκόσμια οικονομία και κατ' επέκταση στην αποτελεσματική λειτουργία μεγάλου και ραγδαία αυξανόμενου αριθμού εθνικών οικονομιών. Στηρίζει τη Δημόσια Διοίκηση που φροντίζει για την ομαλή λειτουργία των μεταφορών, της ενέργειας, του τραπεζικού συστήματος και άλλων ζωτικών συστημάτων. Παίζει βασικό ρόλο στην κοινωνική και πολιτική ζωή ενός σημαντικού και αυξανόμενου αριθμού πολιτών σ' όλο τον κόσμο. Ακριβώς όμως λόγω αυτής της διάστασης, οι Κυβερνήσεις, τα διάφορα κυβερνητικά όργανα, καθώς και άλλοι Δημόσιοι Οργανισμοί γενικά, θα πρέπει να προχωρούν με σύνεση, όταν συζητούν νέους νόμους ή κανονισμούς σχετικά με τον τρόπο που θα έπρεπε να λειτουργεί το διαδίκτυο, ή σχετικά με το τι προσδοκάται από τις μυριάδες μεγάλες και μικρές εταιρίες, οι οποίες αποτελούν τη σύγχρονη διαδικτυακή βιομηχανία. Αλλά η πίεση για νομοθετήματα και κανονισμούς με τρόπο που πιθανόν να χαλιναγωγήσουν το διαδίκτυο, είναι προφανής, όπως έδειξαν οι αντιδράσεις των πολιτικών σε φαινόμενα τύπου WikiLeaks ή στη χρήση των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης, (Social Networking Sites στο εξής - SNS), σε περιόδους πολιτικής αστάθειας.

Οι Κυβερνήσεις τείνουν να χειρίζονται τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση μέσω του διαδικτύου, δίνοντας έμφαση στο σχηματισμό μιας «δομής» για να προστατεύσουν ή να σώσουν παιδιά, όπως θέσπιση νόμων, καταγγελία και δίωξη των δραστών, αύξηση της εγρήγορσης, μείωση των ευκαιριών κακοποίησης και στήριξη των θυμάτων για να συνέλθουν από την κακοποίηση ή την εκμετάλλευση. Αυτά είναι τα βασικά στοιχεία μιας αποτελεσματικής προστασίας. Αλλά διεθνώς, η πρόοδος είναι ελάχιστη. Πολλές χώρες, παραδείγματος χάριν, δεν μπορούν να εφαρμόσουν μια αποτελεσματική νομοθεσία για τον περιορισμό των εικόνων παιδικής κακοποίησης ή για την ποινικοποίηση της προσέγγισης παιδιών για σεξουαλική εκμετάλλευση. Υπάρχει επίσης έλλειψη ετοιμότητας και σύγχυση μεταξύ των γονέων και των υπεύθυνων για την προστασία των παιδιών Οργανισμών, όσον αφορά την πραγματική φύση των κινδύνων και τα αποτελεσματικά μέτρα προστασίας. Η απαιτούμενη εγρήγορση, σχετικά με την κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών μέσω διαδικτύου, φαίνεται πως δεν έχει κατανοηθεί από τη μεγάλη πλειονότητα των αρμόδιων Οργανισμών και Φορέων. Η ενσωμάτωση προληπτικών μέτρων έναντι της παιδικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης μέσω διαδικτύου, στον ευρύτερο τομέα της προστασίας των παιδιών, θα έπρεπε να είναι προτεραιότητα στη χάραξη πολιτικής.

Ο ιδιωτικός τομέας, έχοντας κεντρικό ρόλο στο διαδίκτυο, φέρει μεγάλη ευθύνη για την κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών. Η κατανόηση των συλλογικών ευθυνών στις μέρες μας, αφορά το σεβασμό των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, όπως αυτά διατυπώθηκαν πρόσφατα, διεθνώς, στις Βασικές Αρχές για Επιχειρήσεις και Ανθρώπινα Δικαιώματα. Εφαρμόζοντας το Θεσμικό Πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, (στο εξής ΟΗΕ) «Προστασία, Σεβασμός

και *Θεραπεία*», οι επιχειρήσεις έχουν υποχρέωση να σέβονται τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, να μην παρεμποδίζουν την άσκησή τους και να μειώνουν τον περιορισμό τους, εφόσον αυτός συνδέεται άμεσα με τη λειτουργία, τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους.³ Η παιδική κακοποίηση και εκμετάλλευση είναι σαφώς «δυσμενείς επιπτώσεις στα Ανθρώπινα Δικαιώματα». Η βιομηχανία έχει τη δύναμη να αναπτύξει και να εφαρμόσει νέα εργαλεία, ώστε να καταστήσει το διαδίκτυο ασφαλέστερο για τα παιδιά. Η σπουδαιότητα της δράσης του ιδιωτικού τομέα για την υποστήριξη της επιβολής του Νόμου και την ασφάλεια του διαδικτύου θα αναφερθούν πιο κάτω.

Υπάρχουν πραγματικές προκλήσεις και προβληματισμοί στη βιομηχανία. Μερικά από τα μέτρα που πιθανόν να συνέβαλαν στο να καταστεί το διαδίκτυο ασφαλέστερο για τα παιδιά, φαίνεται να ανησυχούν τα παρόντα πρότυπα επιχειρηματικής λειτουργίας, γιατί μπορεί οι ιδιωτικές επιχειρήσεις να νομίσουν ότι μειώνουν την ανταγωνιστικότητα ή πως απειλούν άλλες ελευθερίες, σύμφυτες με τον σημερινό τρόπο λειτουργίας του διαδικτύου. Αλλά αναμφισβήτητα είναι, μακροπρόθεσμα, υπέρ των συμφερόντων του ίδιου του διαδικτύου και ειδικά των μεγαλύτερων εταιριών οι οποίες είναι και οι κυρίαρχοί του. Οι Κυβερνήσεις πρέπει να καταλάβουν πως ότι αναφέρεται στην ευημερία των πολιτών τους και ειδικά ότι σχετίζεται με τα παιδιά και τους νέους, θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη, ώστε να ενεργούν άμεσα για την εφαρμογή του. Διαφορετικά, υπάρχει ο κίνδυνος οι Κυβερνήσεις και τα αποκεντρωμένα Όργανά τους να προχωρήσουν σε κανονισμούς και νομοθεσίες, που θα επιδρούν αρνητικά στο διαδίκτυο, το οποίο είναι το μοναδικό παγκόσμιο σύστημα που ενσαρκώνει την ελευθερία της πληροφόρησης.

Δεδομένου ότι οι περισσότερες έρευνες τις οποίες έχουμε στη διάθεσή μας για τη χρήση και τους κινδύνους του διαδικτύου έλαβαν χώρα στις αναπτυσσόμενες χώρες, τα συμπεράσματα των ευρημάτων πρέπει να χρησιμοποιηθούν με μεγάλη προσοχή για άλλα κοινωνικο-οικονομικά και πολιτιστικά περιβάλλοντα. Οι έρευνες όμως σε αναπτυσσόμενες και υπανάπτυκτες χώρες είναι αρκετές για να εντοπίσουν και να λύσουν δυνητικά προβλήματα. Ένα πολύ σημαντικό εύρημα από τις αναπτυσσόμενες και υπανάπτυκτες χώρες επίσης, είναι η σπουδαιότητα της μεταρρυθμιστικής και ερευνητικής δραστηριότητας, των εφήβων στο διαδίκτυο, με άλλα λόγια, η σημασία της μεσολάβησης των παιδιών στην πρόσβαση των δημιουργικών ωφελημάτων του, της έκθεσης σε συγκεκριμένες μορφές κινδύνου και στη διαχείριση του κινδύνου αυτού.

Μια αποτελεσματική παρέμβαση πρέπει να ισορροπεί ανάμεσα στη σωστή προστασία από όλες τις μορφές βίας, σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης και στα δικαιώματα της πληροφόρησης, της ελευθερίας έκφρασης και της συνεργασίας, της ιδιωτικότητας και της αποφυγής διακρίσεων, όπως αυτές καθορίζονται στη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού και σε άλλες σχετικές διεθνείς συμφωνίες. Αυτή η ισορροπία είναι βασική προϋπόθεση για τα συμφέροντα των παιδιών, το δικαίωμά τους να «ακούγονται», να τα λαμβάνουν σοβαρά υπόψη και ν' αναγνωρίζουν τις αναπτυσσόμενες δυνατότητες των παιδιών και των νέων. Είναι μάλλον απίθανο, να μπορέσουμε να απαλείψουμε, όλους τους κινδύνους που υπάρχουν στο διαδικτυακό περιβάλλον, τόσο για τα παιδιά όσο και για τους νέους. Πολύ περισσότερο, από ένα σημείο και μετά, η προσπάθεια να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, θα μπορούσε να απειλήσει την βασική ουσία του διαδικτύου και των πολλαπλών του ωφελημάτων.

Θα ήταν λάθος να θεωρήσουμε ότι όλα τα παιδιά και οι νέοι είναι το ίδιο εξοικειωμένοι ή άνετοι με το διαδικτυακό περιβάλλον ή ότι έχουν τις ίδιες γνώσεις σχετικά μ' αυτό.⁴ Η χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά, η συμπεριφορά και η τρωτότητά τους διαφέρουν ανάλογα με την ηλικία. Για να είναι αποτελεσματική μία στρατηγική προστασίας, χρειάζεται να ενσωματωθούν μέτρα και μηνύματα κατάλληλα για διαφορετικές ηλικίες και επίπεδα κατανόησης. Ωστόσο, σε γενικές γραμμές, τα παιδιά και οι νέοι είναι συχνά οι καλύτεροι ειδικοί, όσον αφορά τη δική τους χρήση της ICT. Η Μελέτη αυτή υποστηρίζει ότι αποτελεσματικά μέτρα προστασίας απαιτούν τη συμμετοχή των παιδιών, ειδικά δε των εφήβων και ως προς τον σχεδιασμό, αλλά και ως προς την εφαρμογή τους, καθώς επίσης και τη στήριξη των γονέων και άλλων ενηλίκων οι οποίοι εργάζονται κοντά σε νέους ανθρώπους, όπως οι δάσκαλοι, για να τους βοηθήσουμε να καταλάβουν τη χρήση της πληροφορικής και της επικοινωνίας με τα παιδιά, καθώς και τους κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσουν. Αυτό είναι και μια ρεαλιστική αναγνώριση της πραγματικότητας και μία θέση που βασίζεται στις αρχές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Η Μελέτη αυτή συζητά τη φύση και την κλίμακα της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και νέων μέσω του διαδικτύου και τους τύπους των εγκλημάτων που διαπράττονται εναντίον τους. Εξετάζει το χάσμα γενεών μεταξύ γονέων και παιδιών, ως προς τη γνώση και την ενασχόλησή τους με το ψηφιακό περιβάλλον και πώς αυτό επηρεάζει εμπειρίες και προσεγγίσεις στο διαδίκτυο και τη χρήση του. Η Μελέτη, σε γενικές γραμμές, περιγράφει πώς τα παιδιά και οι νέοι σε όλον τον κόσμο χρησιμοποιούν το διαδίκτυο και συμπεριλαμβάνει μία εξέταση ειδικών ψηφιακών δραστηριοτήτων και εμπειριών, οι οποίες περιλαμβάνουν την πιθανότητα να τους εκθέσουν σε κίνδυνο. Εστιάζεται σε δραστηριότητες οι οποίες απαιτούν αλληλεπίδραση και στον ψηφιακό αλλά και στον πραγματικό κόσμο και σε μία ανάλυση των ευρημάτων, σχετικά με το αν τα παιδιά προσφεύγουν σε βοήθεια, όταν τα πράγματα δεν πηγαίνουν καλά.

Η πρόκληση γι' αυτούς που σχεδιάζουν μέτρα προστασίας είναι να μην αποπροσανατολιστούν και επιρρίψουν την ευθύνη στο μέσο αυτό επικοινωνίας. Αντί γι' αυτό, θα πρέπει να υπάρξει μια συντονισμένη δράση μεγάλου αριθμού δημοσίων και ιδιωτικών Φορέων για μια ομάδα αλληλένδετων θεμάτων με το γενικό τίτλο «Δημιουργία ενός ασφαλέστερου διαδικτύου». Τα θέματα αυτά περιλαμβάνουν την κατανόηση του όρου σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών μέσω του διαδικτύου, όταν επιτρέπουν σε κάποιον την πρόσβαση στο διαδίκτυο, την κατανόηση του τρόπου με τον οποίον, τα παιδιά χρησιμοποιούν την ICT, τη συνεργασία με νέους ανθρώπους για τον καθορισμό αποτελεσματικής στρατηγικής ως προς την ασφάλεια, την επαγρύπνηση, καθώς και την ενσωμάτωση της κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών μέσω διαδικτύου στα συστήματα προστασίας των παιδιών. Επίσης η θέσπιση κατάλληλης νομοθεσίας κατά της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών μέσω του διαδικτύου και η αποτελεσματική εφαρμογή των σχετικών νόμων. Ενώ η χρήση του διαδικτύου μπορεί να μην έχει γενικευθεί στις υπανάπτυκτες και αναπτυσσόμενες χώρες, η προστασία των παιδιών είναι μία πρόκληση που θα αντιμετωπίσουν στο άμεσο μέλλον και πρέπει να ληφθούν μέτρα από τώρα.

Η Μελέτη λαμβάνει επίσης υπόψη τρόπους για να δημιουργηθεί ένα ασφαλέστερο περιβάλλον για τα παιδιά και τους νέους, αφού γι' αυτά το διαδίκτυο είναι ένα βασικό κοινωνικό μέσο επικοινωνίας, στο οποίο τόσο ο ψηφιακός όσο και ο πραγματικός κόσμος συμπύπνουν. Εξετάζει σε γενικές γραμμές τους σχετικούς διεθνείς νόμους και τις βασικές προκλήσεις για τις Κυβερνήσεις και τις αρμόδιες για την εφαρμογή των νόμων Υπηρεσίες, με στόχο την καλύτερη προστασία για παιδιά και νέους. Υποστηρίζει ότι μία πολυεπίπεδη προσέγγιση, είναι απαραίτητη για την πρόληψη των πιθανών απειλών για την ευημερία και την ασφάλεια των παιδιών στο ψηφιακό περιβάλλον. Έτσι, καταλήγει προωθώντας ένα στρατηγικό πλαίσιο προστασίας με τέσσερις βασικούς στόχους:

1. την υποστήριξη των παιδιών και ενίσχυση της ευελιξίας τους,
2. την άρση ατιμωρησίας των δραστών,
3. τη μείωση του όγκου βλαβερού υλικού στο διαδίκτυο και των περιπτώσεων πρόκλησης βλάβης,
4. την προώθηση της θεραπείας και επανένταξης των παιδιών που υπέστησαν βλάβη.

Μέρος Πρώτο

Πώς συνδέεται η κακοποίηση παιδιών με την Τεχνολογία Πληροφόρησης και Επικοινωνίας (ICT)

Η φύση και το μέγεθος της κακοποίησης παιδιών μέσω διαδικτύου

Μία μελέτη που διεξήχθη από τη Σόνια Λίβινγκστον και τη Λέσλι Χάντον του Οργανισμού, «Παιδιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον Ψηφιακό Κόσμο», (EU Kids on-line), καθόρισε μία σειρά κατηγοριών για να καταλάβουμε τον κίνδυνο και τις βλάβες, που σχετίζονται με τις δραστηριότητες του ψηφιακού κόσμου. Οι πιο πάνω κατηγορίες φωτίζουν τις κακοποιές συμπεριφορές και βοηθούν στον προσανατολισμό των ερευνητών και όσων λαμβάνουν σχετικά μέτρα, στις διαφορετικές τους επιπτώσεις: α. βλάβη εξαιτίας του περιεχομένου, (το παιδί γίνεται παθητικός δέκτης πορνογραφικού και βλαβερού σεξουαλικού υλικού), β. βλάβη από επικοινωνία, (το παιδί στοχοποιείται από έναν ενήλικα ή από ένα άλλο παιδί, για να συμμετάσχει σε δραστηριότητες όπως η σεξουαλική κακοποίηση, η οποία φωτογραφίζεται και στη συνέχεια προβάλλεται στο διαδίκτυο, αλλά και με στόχο είτε να προετοιμάσει το παιδί για σεξουαλική δραστηριότητα είτε για σεξουαλική κακοποίηση, ή εκφοβισμό) και γ. βλάβη από συμπεριφορά, (το παιδί μευείται ενεργά σε επικίνδυνη ή βλαβερή συμπεριφορά, π.χ. δημιουργώντας ή «ανεβάζοντας» πορνογραφικό υλικό, συναντώντας πραγματικά έναν ενήλικα που γνώρισε ψηφιακά, «ανεβάζοντας» φωτογραφίες δικές του ή ενός άλλου παιδιού στο διαδίκτυο ή «κατεβάζοντας» φωτογραφίες κακοποιημένων ή φοβισμένων παιδιών).⁵ Το εύρος της συμπεριφοράς των ενηλίκων η οποία συνιστά σεξουαλική κακοποίηση παιδιών μέσω διαδικτύου, περιλαμβάνει ενήλικες που εκθέτουν σεξουαλικά τα ίδια τους τα παιδιά ή και άλλα, για παραγωγή φωτογραφιών κακοποιημένων παιδιών, εκείνους οι οποίοι «κατεβάζουν» παρόμοιες φωτογραφίες για προσωπική τους χρήση, εκείνους οι οποίοι παράγουν και διανέμουν φωτογραφίες και τέλος, εκείνους που επιδιώκουν να προσεγγίσουν παιδιά μέσω του διαδικτύου για να τα εκμεταλλευτούν σεξουαλικά.

Υπολογίζεται ότι ο αριθμός των **φωτογραφιών κακοποιημένων παιδιών** στο διαδίκτυο ανέρχεται σε εκατομμύρια και ο αριθμός των παιδιών που έχουν απεικονιστεί, πιθανόν να ανέρχεται σε δεκάδες χιλιάδων.⁶ Η σημαντική διαφορά ανάμεσα σε μία φωτογραφία «ανεβασμένη» στο διαδίκτυο και σε μια εκτός αυτού, είναι ότι η ανεβασμένη φωτογραφία μπορεί να παραμείνει σε κυκλοφορία επ' άπειρον και σχεδόν δεν υπάρχει όριο για το πόσο συχνά ή και ποιός μπορεί να τη δει ή να την προωθήσει. Μερικές φωτογραφίες που διακινήθηκαν πρόσφατα, υπολογίζεται ότι μπορεί να έχουν τραβηχτεί πριν από είκοσι ή τριάντα χρόνια ή προέρχονται από φωτογραφίες ή ταινίες που έχουν ψηφιοποιηθεί.⁷ Όμως, η πλειονότητα των φωτογραφιών στον κυβερνοχώρο έχουν παραχθεί πολύ πιο πρόσφατα και συνδέονται με την εξάπλωση των φθηνών, εύχρηστων, ψηφιακών φωτογραφικών μηχανών και την εξέλιξη του διαδικτύου.

Η πλειονότητα των παιδιών που εμφανίζονται σε φωτογραφίες κακοποίησης παιδιών και κυκλοφορούν στο διαδίκτυο το τελευταίο διάστημα, είναι κορίτσια προεφηβικής ηλικίας της περιοχής του Καυκάσου, (ηλικίας μικρότερης του ενός έτους μέχρι και δέκα χρονών).⁸ Αυτή η προτίμηση ίσως να οφείλεται στο γεγονός, ότι οι περισσότερες έρευνες διεξήχθησαν σε δυτικές χώρες και οι κακοποιοί προτιμούν παιδιά που φέρουν τα δικά τους εθνικά χαρακτηριστικά. Ίσως και να οφείλεται στο μέγεθος της πρόσβασης στην ICT ή/και σε άλλες τεχνολογίες φωτογράφισης και διανομής στις αναπτυσσόμενες χώρες. Διαπιστώνεται μία τάση για όλο και μικρότερες ηλικίες και οι φωτογραφίες γίνονται όλο και πιο ρεαλιστικές και βίαιες.⁹ Εκείνο το οποίο δεν έχει αποσαφηνιστεί ακόμη είναι, το αν οι φωτογραφίες κακοποιημένων παιδιών μέσω διαδικτύου είναι μία μορφή κακοποίησης, που περιορίζεται σε ορισμένα μέρη του κόσμου ή αν εκπροσωπούν μία φάση στην εξέλιξη της διάδοσης και της χρήσης του διαδικτύου. Με άλλα λόγια, μήπως η σεξουαλική κακοποίηση που αναφέρεται σε φωτογραφίες όπου εικονίζονται παιδιά από την Ασία ή την Αφρική θα γίνει πολύ πιο συνηθισμένη, καθώς η πρόσβαση στο διαδίκτυο θα γίνεται όλο και πιο ευρύτερη;

Είναι δύσκολο να υπολογιστεί ο αριθμός των ιστοτόπων που εμφανίζουν φωτογραφίες με κακοποιημένα παιδιά σ' όλο τον κόσμο. Ο Οργανισμός Παρακολούθησης του Διαδικτύου, (Internet Watch Foundation – στο εξής IWF), εντόπισε και κίνησε διαδικασίες εναντίον 16.700 περιπτώσεων σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών σε διάφορες ιστοσελίδες ή δικτυακούς τόπους όλου του κόσμου το 2010. Ο αντίστοιχος αριθμός το 2006 ήταν 10,600 περιπτώσεις.¹⁰ Η αύξηση μπορεί να αποδοθεί σε μία αλλαγή στα πρότυπα ανεβάσματος αρχείων σε μία απλή ιστοσελίδα.¹¹ Πολύ πιο σημαντικό όμως είναι το γεγονός ότι, οι φωτογραφίες κακοποίησης παιδιών ανταλλάσσονται όλο και περισσότερο ανάμεσα σε φίλους ή σε δίκτυα ατόμων με τις ίδιες προτιμήσεις. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται η ανάγκη αρχειοθέτησης των φωτογραφιών σε χώρους αρχειοθέτησης ιδιοκτησίας τρίτων, όπως οι Πάροχοι Υπηρεσιών Διαδικτύου, (Internet Service Providers - στο εξής ISP).¹²

Η **προσέγγιση, μέσω διαδικτύου**, ενός παιδιού για σεξουαλική δραστηριότητα, είναι η διαδικασία κατά την οποία ένα άτομο πλησιάζει φιλικά έναν νέο για ψηφιακή σεξουαλική επαφή, μερικές φορές με τη χρήση διαδικτυακών καμερών, (webcams), που επιτρέπουν τη διανομή των εικόνων αυτών σε δίκτυα παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης. Μερικές φορές μάλιστα η διαδικασία αυτή επεκτείνεται σε αληθινές συναντήσεις με στόχο την πραγματική σεξουαλική κακοποίηση.¹³ Οι περιοχές του κυβερνοχώρου που βοηθούν τους κακοποιούς να προσελκύουν πιθανά θύματα, περιλαμβάνουν εικονικές αίθουσες συνομιλίας, SNS και υπηρεσίες άμεσων μηνυμάτων, (Instant message – στο εξής IM).¹⁴ Έρευνες μεταξύ κακοποιών δείχνουν ότι μερικοί έχουν αρχειοθετημένα μέχρι και 200 ονόματα νέων στους καταλόγους «ψηφιακών φίλων», οι οποίοι βρίσκονται σε διάφορα στάδια της διαδικασίας προσέγγισης σε οποιαδήποτε στιγμή.¹⁵ Η προσέγγιση αυτή μπορεί να διαρκέσει λεπτά, ώρες, μέρες και μήνες, ανάλογα με τους στόχους και τις ανάγκες του κακοποιού και τις αντιδράσεις του νέου.

Όσον αφορά την ηλικία, τα στοιχεία δείχνουν ότι εκείνα τα παιδιά που κινδυνεύουν περισσότερο να πέσουν θύματα προσέγγισης, είναι οι έφηβοι και ειδικότερα τα κορίτσια. Σ' αυτήν την ηλικία, τα παιδιά χρησιμοποιούν συχνά το διαδίκτυο ως μέσο γνωριμίας με άλλους ανθρώπους και δημιουργίας φίλων - όλα μέρος της διαδικασίας της ανάπτυξης και της αυτογνωσίας τους, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής, σεξουαλικής και συναισθηματικής τους ταυτότητας.

Δεν υπάρχουν πληροφορίες σχετικές με τον αριθμό των ατόμων, (απ' ότι προκύπτει πρόκειται κυρίως για άντρες), οι οποίοι προσεγγίζουν, μέσω διαδικτύου, παιδιά για σεξουαλική δραστηριότητα. Σε πολλές χώρες η δραστηριότητα αυτή δεν είναι ακόμη ποινικό αδίκημα, και ως εκ τούτου, δεν υπάρχουν Μελέτες που να αφορούν τέτοιου είδους συμπεριφορά. Ακόμη και σε χώρες όπου η πιο πάνω προσέγγιση έχει ποινικοποιηθεί, δεν υπάρχουν συντονισμένες βάσεις δεδομένων οι οποίες να παρέχουν λεπτομέρειες για τους κακοποιούς. Αυτό φανερώνει ένα τεράστιο κενό σε γνώσεις και στην προστασία του παιδιού.

Υπάρχουν πολλοί μύθοι σχετικά με τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών μέσω διαδικτύου, όπως επίσης και για την σεξουαλική κακοποίηση παιδιών στην πραγματικότητα. Ένας τέτοιος μύθος είναι ότι η μεγαλύτερη απειλή για τα παιδιά προέρχεται από αγνώστους. Λαμβάνοντας υπόψη τη δημιουργία και διακίνηση φωτογραφιών κακοποιημένων παιδιών, αυτό θεωρείται λάθος. Οι άμεσα υπεύθυνοι είναι συχνά μέλη της οικογένειας ή και άλλοι υπεύθυνοι για την ανατροφή τους, που έχουν εύκολη και άμεση πρόσβαση σε παιδιά.¹⁶ Ένας άλλος μύθος είναι ότι η προσέγγιση ενός παιδιού για σεξουαλική δραστηριότητα, τυπικά εμπλέκει ηλικιωμένους άντρες που είναι κληήρεις και εξ ανάγκης παγιδεύουν αθώα παιδιά, χρησιμοποιώντας ψεύτικα στοιχεία. Αυτό, κατά ένα μεγάλο μέρος, είναι αναληθές. Μάλλον, τείνει να είναι μία διαδικασία «αποπλάνησης» ή κολακείας παιδιών, σε κάτι που το παιδί μπορεί να θεωρήσει σαν εθελοντική διαδικτυακή σεξουαλική φιλία. Αν και μερικοί κακοποιοί ψεύδονται ως προς την ηλικία και το φύλο τους όταν «προσεγγίζουν» παιδιά, τα περισσότερα περιστατικά τείνουν να μοιάζουν με βιασμό, όπως αυτός περιγράφεται/ορίζεται από το Νόμο.¹⁷

Τα υφιστάμενα στοιχεία, τα οποία προέρχονται κυρίως από μελέτες σε αναπτυσσόμενες χώρες, τονίζουν τον τύπο των σεξουαλικών κακοποιών παιδιών, ως κυρίως καυκάσιας καταγωγής, ανδρών, συνήθως εργαζομένων, αρκετά μορφωμένων, που επεκτείνονται σε μεγάλη ηλικιακή κλίμακα, συμπεριλαμβανομένων και νέων ανθρώπων. Πολλοί άντρες που εμπλέκονται σε πραγματική σεξουαλική κακοποίηση παιδιών, εμπλέκονται επίσης και σε κακοποίηση μέσω

διαδικτύου. Αλλά μία σημαντική αναλογία αντρών που παρακολουθούν σεξουαλική κακοποίηση παιδιών μέσω διαδικτύου δεν φαίνεται να επιδιώκουν πραγματική σεξουαλική επαφή με παιδιά.¹⁸ Τα ευρήματα αυτά πάντως, θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη πολύ προσεκτικά. Οι κακοποιοί που έχουν πρόσβαση σε φωτογραφίες κακοποιημένων παιδιών μέσω διαδικτύου, παρουσίασαν κάποια μορφή σεξουαλικού ενδιαφέροντος για παιδιά, και ως εκ τούτου μπορεί να αποτελούν έναν φυσικό κίνδυνο γι αυτά. Τέτοιου είδους κακοποιοί συνέβαλαν στο να διατηρηθεί η ζήτηση για παραγωγή φωτογραφιών οι οποίες εμπεριέχουν σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών.

Η ICT δημιούργησε επίσης ένα περιβάλλον στο οποίο η **πορνογραφία** έγινε πολύ πιο εύκολα προσβάσιμη. Μια από τις βασικές διαφορές με την «προ διαδικτύου» εποχή είναι, ότι υπάρχουν πολλές διαθέσιμες ιστοσελίδες, οι οποίες εκθέτουν ακραίες μορφές πορνογραφίας, όπου έχουν πρόσβαση νεαρά άτομα.¹⁹ Σήμερα υπάρχουν πολύ λίγα αξιόπιστα στοιχεία σχετικά με την σημασία τέτοιου είδους έκθεσης. Επαγγελματίες που εργάζονται με νεαρά άτομα, εκφράζουν όλο και μεγαλύτερο προβληματισμό για τα σαφώς αυξανόμενα επίπεδα εθισμού τους στην πορνογραφία, καθώς επίσης και στις πιέσεις που ασκούνται σε κορίτσια για να μιμηθούν τη σεξουαλική συμπεριφορά και την εμφάνιση των γυναικών που πρωταγωνιστούν σε πορνογραφικές ταινίες.²⁰ Η ICT οδήγησε επίσης στο φαινόμενο της έκθεσης στην ακούσια πορνογραφία. Η έκταση στην οποία τα παιδιά βλάπτονται από τέτοιου είδους έκθεση, φαίνεται πως επηρεάζεται από την ηλικία, τους κοινωνικούς κανόνες στη χώρα τους και τον βαθμό ελέγχου που τους ασκείται, ώστε να μην βλέπουν αυτές τις ιστοσελίδες.²¹

Τα παιδιά κατέθεσαν ότι η **σεξουαλική παρενόχληση μέσω διαδικτύου** είναι πολύ σημαντικό θέμα γι αυτά. Ενώ οι ενήλικες δεν ανησυχούσαν τόσο γι αυτά όσο για τη σεξουαλική κακοποίηση, αρχίζουν τώρα να τα προσέχουν περισσότερο.²² Ο εκφοβισμός μπορεί να οριστεί ως η στοχοποίηση ενός παιδιού για συμπεριφορές που μπορούν να το βλάψουν ή στοχεύουν να του προξενήσουν κακό, η οποία γίνεται κατ' επανάληψη και επιφέρει την εξασθένηση της αντίστασης του θύματος από του να αντιδράσει ή/και να σταματήσει τη συμπεριφορά αυτή.²³ Παρόλο που οι περισσότερες περιπτώσεις εκφοβισμού γίνονται στον πραγματικό κόσμο, στην Ευρώπη τουλάχιστον, το διαδίκτυο και τα κινητά τηλέφωνα παρέχουν τώρα νέες ευκαιρίες για παιδιά και νεαρά άτομα να εκφοβίζουν άλλα, ανώνυμα και όλο και πιο επιθετικά.²⁴

Οι αρχικοί υποκινητές του ψηφιακού εκφοβισμού είναι γενικά άλλα παιδιά και νεαρά άτομα. Μερικές μελέτες έδειξαν ότι περισσότερο τα κορίτσια παρά τα αγόρια εκφοβίζουν ψηφιακά συνομηλίκους τους, ενώ άλλες μελέτες ισχυρίζονται το αντίθετο.²⁵ Μελέτες από τον Καναδά και το Ηνωμένο Βασίλειο καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι τα παιδιά που κινδυνεύουν να υποστούν πραγματικό και όχι ψηφιακό εκφοβισμό είναι εκείνα που θεωρούνται «διαφορετικά», δηλαδή άτομα μειονοτικών εθνικών ομάδων, παιδιά με σεξουαλικές ιδιαιτερότητες, (λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφισεξουαλικά ή τρανσέξουαλ άτομα - στο εξής LGBT), υπέρβαρα ή ανάπηρα παιδιά.²⁶ Αυτά τα παιδιά κινδυνεύουν περισσότερο να πέσουν θύματα εκφοβισμού από άλλα. Αντίθετα, έρευνες από τις ΗΠΑ έδειξαν ότι εκείνα που εκφοβίζουν άλλα παιδιά στο σχολείο, πολύ πιθανόν να υπήρξαν και τα ίδια θύματα ψηφιακού εκφοβισμού.²⁷ Αν και ο ψηφιακός εκφοβισμός δεν φαίνεται να είναι ακόμη συνηθισμένη εμπειρία, μπορεί να έχει σημαντική επίδραση σε παιδιά και νεαρά άτομα λόγω της ανωνυμίας του και της ικανότητας να ενοχλεί οποιαδήποτε ώρα της ημέρας ή της νύχτας σε μέρη που, διαφορετικά, θα προσέφεραν ανάπαυλα και καταφύγιο, όπως κατοικίες και υπνοδωμάτια, αλλά και από την φύση του συχνά να επεκτείνεται, (μερικές φορές ακούσια), και να εμπλέκει πολλούς ανθρώπους.

Η πρόσβαση των παιδιών στο διαδίκτυο

Τα στοιχεία τονίζουν την αυξανόμενη σχέση των παιδιών και των νέων με τον ψηφιακό κόσμο. Σήμερα, τα επίπεδα πρόσβασής του είναι πάρα πολύ υψηλά στις αναπτυγμένες χώρες, αν και οι αναπτυσσόμενες, αλλά και οι υπανάπτυκτες ακολουθούν με πολύ γρήγορους ρυθμούς. Οι κοινωνικές ανισότητες επηρεάζουν την πρόσβαση και τη χρήση. Γενικά, στις αναπτυγμένες χώρες, καθώς και σε παιδιά εύπορων οικογενειών όλων των χωρών, η πρόσβαση και η χρήση του διαδικτύου είναι πολύ πιο υψηλή από στις υπόλοιπες χώρες και σε παιδιά λιγότερο εύπορων οικογενειών.²⁸ Στις περισσότερες χώρες για τις οποίες υπάρχουν δεδομένα, τα παιδιά κάτω των 18 χρονών αποτελούν πολύ υψηλό ποσοστό του συνολικού αριθμού των ανθρώπων

που συνδέονται.²⁹ Αλλά στην Ευρώπη, ο αριθμός των γονέων που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο προσεγγίζει ραγδαία εκείνον των παιδιών που το χρησιμοποιούν επίσης. Το 2008, το 84% των γονέων σε όλη την Ευρώπη είχαν χρησιμοποιήσει το διαδίκτυο σε σύγκριση με το 66% το 2005.³⁰ Όπως δείχνουν τα αποτελέσματα μίας μελέτης της ΕΕ, καθώς οι γονείς χρησιμοποιούν περισσότερο το διαδίκτυο, αποκτούν επιπρόσθετες δεξιότητες σχετιζόμενες με αυτό και μπορούν ελέγξουν καλύτερα τη χρήση του από τα παιδιά τους.³¹

Γενικά, φαίνεται να υπάρχει πολύ μικρή διαφορά στα επίπεδα χρήσης μεταξύ των φύλων. Τα μικρότερα παιδιά συνδέονται σε πολύ μεγαλύτερους αριθμούς, αλλά καθώς μεγαλώνουν, η χρήση του διαδικτύου για πρώτη φορά μειώνεται.³² Στην ΕΕ, σύμφωνα με την αντίληψη των γονέων, το 60% των παιδιών μεταξύ 6-10 χρονών, χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο το 2008, σε σύγκριση με 86% των παιδιών μεταξύ 15-17 χρονών, αυτό όμως φανερώνει αυξημένη πρόσβαση από μικρότερα παιδιά τα περασμένα χρόνια.³³ Παγκοσμίως, ο αριθμός των παιδιών που συνδέονται φαίνεται πως αυξάνεται, παραμένουν όμως σημαντικές διαφορές στο χρόνο και τη χρήση. Στην Ευρώπη για παράδειγμα, παιδιά μεταξύ 9-16 χρονών που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, το κάνουν από 1 μέχρι 5 ώρες καθημερινά,³⁴ ενώ στο Μπαχρέιν, η χρήση ανέρχεται σε 2,5 μέχρι 3,5 ώρες ημερησίως.³⁵ Στη Νότια Αφρική, πολλοί χρήστες του διαδικτύου συνδέονται μια φορά την εβδομάδα και για λιγότερο από μισή ώρα τη φορά.³⁶ Στη Βραζιλία, το 69% των παιδιών μεταξύ 10-15 χρονών χρησιμοποιούν το διαδίκτυο καθημερινά.³⁷ Όμως, η Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών, (International Telecommunication Union – στο εξής ΙΤU), αναφέρει, ότι όσον αφορά τη συχνότητα της χρήσης, η ηλικιακή ομάδα 5-14 χρονών είναι πολύ πιο απίθανο να χρησιμοποιήσει το διαδίκτυο τουλάχιστον μία φορά την ημέρα, (ή σχεδόν κάθε μέρα), απ' ότι ο συνολικός πληθυσμός των νέων ατόμων ηλικίας 15-24 χρονών.³⁸ Μία έρευνα σε 9.000 χρήστες του διαδικτύου, ενήλικες και παιδιά, σε 12 χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Κίνας, της Ινδίας, της Ιαπωνίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και των ΗΠΑ, έδειξε ότι οι γονείς υποεκτιμούν το χρόνο που τα παιδιά τους είναι συνδεδεμένα - τα παιδιά περνούν κατά μέσο όρο 39 ώρες το μήνα στο διαδίκτυο, διπλάσιο από τον χρόνο που πιστεύουν οι γονείς τους. Αυτή η ασυμφωνία ίσως να φανερώνει έλλειψη γονικής προσοχής, επίβλεψης και επικοινωνίας με τα παιδιά. Εξαιρέσεις σημειώθηκαν στη Βραζιλία, την Ιταλία και τη Σουηδία, όπου φαίνεται πως υπάρχει αντιστοιχία της χρήσης του διαδικτύου μεταξύ γονέων και παιδιών.³⁹

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, η πλειονότητα των παιδιών έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο στο σπίτι ή στο σχολείο, ενώ στις αναπτυσσόμενες και υπανάπτυκτες πολλά παιδιά καταφεύγουν σε ίντερνετ-καφέ,⁴⁰ τα οποία ενδεχομένως συγκεντρώνουν ενήλικες και παιδιά ως χρήστες στον ίδιο φυσικό χώρο. Στη Βραζιλία, για παράδειγμα, η πρόσβαση στην τεχνολογία σε ηλικίες 10-15 χρονών, αυξήθηκε από 53% σε 63% μεταξύ 2008 και 2009.⁴¹ Η πρόσβαση από τα ίντερνετ-καφέ (Lan Houses), είτε δωρεάν είτε επ' αμοιβή, μεταξύ της ίδιας ηλικιακής ομάδας, αυξήθηκε από 33% το 2006 σε 61% το 2009. Αλλάζει επίσης και η εικόνα της χρήσης του διαδικτύου, με τα κινητά τηλέφωνα να γίνονται μία σημαντική πηγή πρόσβασης. Ενώ γενικά οι υπολογιστές παραμένουν το κύριο μέσο, η Ιαπωνία είναι πρωτοπόρος στην πρόσβαση των παιδιών στο διαδίκτυο μέσω κινητών τηλεφώνων με ποσοστό 60%.⁴² Είναι πολύ πιθανόν η χρήση του διαδικτύου από παιδιά με κινητές συσκευές να αυξηθεί προοδευτικά ανάλογα με τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες των χωρών τους.

Η παγκόσμια έκρηξη της χρήσης κινητών τηλεφώνων είναι πάρα πολύ σημαντική. Τα κινητά τηλέφωνα και άλλες φορητές συσκευές διάφορων ειδών, εκπροσωπούν το μέλλον της διαδικτυακής σύνδεσης, ειδικά σε υπανάπτυκτες και αναπτυσσόμενες χώρες. Θεωρείται απίθανο, ότι πολλές από αυτές τις χώρες θα επενδύσουν στην υποδομή που απαιτείται, για την εγκατάσταση ενός δικτύου ασύρματων συνδέσεων το οποίο θα φτάνει σε κάθε νοικοκυριό. Θα προτιμήσουν την εγκατάσταση ασύρματου δικτύου ευρείας κλίμακας, που να συνδέεται ή να προστίθεται στις συμβατικές κεραιές των κινητών τηλεφώνων. Η αυξανόμενη χρήση των έξυπνων τηλεφώνων για τη σύνδεση στο διαδίκτυο, θα δυσχεράνει την ικανότητα των γονέων να περιορίσουν, να κατευθύνουν ή να ελέγξουν αυτά που προσλαμβάνουν τα παιδιά τους και ως εκ τούτου θα αυξηθούν οι πιθανοί κίνδυνοι για τα παιδιά και τα νεαρά άτομα. Τα κινητά τηλέφωνα περιέχουν μία αμεσότητα, που απλά δεν υπάρχει όταν η συσκευή που χρησιμοποιείται βρίσκεται σε σταθερή θέση, όπου η επίβλεψη είναι ευκολότερη. Αλλά ακόμη και τηλέφωνα που δεν είναι συνδεδεμένα με το διαδίκτυο, παρέχουν στους νέους ανθρώπους

τεράστιες ευκαιρίες να διατηρήσουν επαφή και για αυτό τον λόγο, θεωρούνται σήμερα ως απαραίτητα κοινωνικά εργαλεία για τους νέους σε πολλές αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες.

Τα παιδιά και οι νέοι όταν συνδέονται στο διαδίκτυο απασχολούνται μ' ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, όπως παιχνίδια, πληροφόρηση, εκπαίδευση, ψυχαγωγία και επικοινωνία. Η ITU αναφέρει, γενικά, μεγαλύτερη χρήση του διαδικτύου από παιδιά για εκπαίδευση και παιχνίδια παρά από άλλες ηλικιακές ομάδες και μεγαλύτερη χρήση από τη νεολαία και το γενικό πληθυσμό για επικοινωνία.⁴³ Οι εικονικές αίθουσες συνομιλίας, οι SNS, τα IM, οι πλατφόρμες micro-blogging, καθώς και άλλες ιστοσελίδες συζήτησης, βοηθούν τους χρήστες να στέλνουν και να ανταλλάσσουν προσωπικές πληροφορίες, φωτογραφίες και ταινίες, να δημιουργούν δίκτυα φίλων και να διατηρούν υψηλά επίπεδα αλληλεπίδρασης και πληροφόρησης σε κάθε πλευρά της καθημερινής τους ζωής.

Οι SNS είναι πάρα πολύ δημοφιλείς μεταξύ των νέων, οι οποίοι τις θεωρούν όλο και περισσότερο σαν αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής τους ζωής. Μελέτες για τη χρήση των νέων και τη διαδικτυακή συμπεριφορά τους από την Αυστραλία, το Μπαχρέϊν, τη Βραζιλία, το Νεπάλ, τις Φιλιππίνες, τη Νότιο Αφρική, τις ΗΠΑ και χώρες της Ευρώπης, δείχνουν, ότι οι περισσότεροι νέοι που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, το κάνουν με τον ίδιο τρόπο, ειδικά όσον αφορά την χρήση των SNS. Οι μελέτες αποκαλύπτουν ένα αξιολογούμενο κοινό πρότυπο ψηφιακών κοινωνικών δραστηριοτήτων, όπως γνωριμία με ανθρώπους, δημιουργία νέων φίλων και κουβεντούλα, κάτι που δηλώνει ότι οι παράγοντες που έχουν σχέση με την ανάπτυξη των παιδιών και των νέων, είναι πιο σημαντικοί από τους πολιτισμικούς και είναι αυτοί που καθορίζουν τη επικοινωνία στον κυβερνοχώρο. Στις ΗΠΑ σήμερα, το 73% των εφήβων, που συνδέονται, χρησιμοποιούν τις SNS.⁴⁴ Στην ΕΕ, το 59% των παιδιών ηλικίας από 9-16 χρονών έχουν ένα προφίλ κοινωνικής δικτύωσης. Το ποσοστό αυτό για τις ηλικίες από 9-10 χρονών είναι 26%, ενώ για τις ηλικίες 15-16 χρονών ανεβαίνει στο 82%.⁴⁵ Περίπου το 5% από τους περίπου 37 εκατομμύρια χρήστες του Facebook, (μια από τις δημοφιλέστερες SNS), στην Ινδία, είναι μεταξύ 13-15 χρονών και το 7% 16- 17 χρονών.⁴⁶ Στη Βραζιλία, ο αριθμός των χρηστών Facebook έφτασε τα 29 εκατομμύρια κατά τον Οκτώβρη του 2011, και το 6% αυτών είναι παιδιά 13-15 χρονών, ενώ το 7% μεταξύ 16-17 χρονών.⁴⁷

Οι κοινωνικές επιπτώσεις της μείξης του ψηφιακού και του πραγματικού περιβάλλοντος

Μία βασική διάσταση της αύξησης της συνδεσιμότητας στο διαδίκτυο, είναι ότι τα παιδιά και οι νέοι συμμετέχουν, μαθαίνουν και δημιουργούν ένα περιβάλλον που, σε πολλά μέρη του κόσμου, παραμένει ακόμη άγνωστο και ξένο στους γονείς τους. Όλο και μεγαλύτερος αριθμός παιδιών, δημιουργούν και εξερευνούν τώρα τα δικά τους εικονικά κοινωνικά δίκτυα. Μέσω της διαδικτυακής διαφήμισης, της απόκτησης γνώσεων και της πληροφόρησης για πολιτικές, θρησκευτικές, πολιτιστικές ή και σεξουαλικές ιδέες, που πιθανόν να έρχονται σε αντίθεση με εκείνες των γονέων τους, ο κόσμος τους σήμερα είναι πολύ πιο σύνθετος. Ως εκ τούτου, υπάρχει ο προβληματισμός, ότι η μεγαλύτερη πρόσβαση και έκθεση σε ηλεκτρονικά μέσα, μπορεί να έχει βλαβερές επιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένης της πιθανής μείωσης της ικανότητας των γονέων να καταλάβουν τις εμπειρίες των παιδιών τους και να τους προσφέρουν αποτελεσματική προστασία και στήριξη.⁴⁸ Ενώ το χάσμα μεταξύ των γενεών, ως προς την κατανόηση και τη χρήση του διαδικτύου αρχίζει να στενεύει στις αναπτυσσόμενες χώρες, στις υπανάπτυκτες παραμένει αγεφύρωτο.

Ο ψηφιακός κόσμος επιτρέπει ένα σύνθετο μείγμα ανωνυμίας, αυτοπροβολής και υποκριτικής, σύμφωνα με τις επιθυμίες και τα καπρίτσια του χρήστη. Τα παιδιά και οι νέοι μπορούν να καθορίσουν την εικονική ταυτότητά τους, μπορούν να την αλλάξουν ή να χρησιμοποιήσουν πολλές άλλες διαφορετικές, σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή. Ο ψηφιακός κόσμος προσθέτει μια καινούργια διάσταση στις κοινωνικές συναναστροφές και μία νέα μορφή κοινωνικού χώρου, ειδικά μέσω της κοινωνικής δικτύωσης, η οποία παρέχει επιπλέον ευκαιρίες γνωριμίας και διασκέδασης.⁴⁹ Οι ενήλικες πιθανόν να αντιλαμβάνονται το ψηφιακό και το φυσικό περιβάλλον σαν δύο εντελώς διαφορετικούς κόσμους, αλλά για πολλά παιδιά και νέους που δημιουργούν

κοινωνικές δικτυώσεις με το να κάνουν φίλους και στους δύο κόσμους, ο διαχωρισμός αυτός δεν έχει καμιά σημασία. Υπ' αυτήν την έννοια, οι δύο κόσμοι συγχωνεύονται.

Τα ευκρινή όρια που χρησιμοποιούνται στο φυσικό κόσμο για να διαχωρίζουν τις διαφορετικές πλευρές και τα γενικά πλαίσια της ζωής, δεν υπάρχουν απαραίτητα ή δεν λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο στον ψηφιακό.⁵⁰ Οι SNS χρησιμοποιούν τον όρο «φιλία» για οποιονδήποτε είναι καταχωρημένος στην ιστοσελίδα κάποιου. Από την μια πλευρά, τα όρια μπορεί αρχικά να φαίνονται λιγότερο σημαντικά, καθώς οι άνθρωποι που συναντιούνται δεν είναι παρόντες σωματικά. Μελέτες από αρκετά μέρη του κόσμου δείχνουν ότι τα νεαρά άτομα συχνά νοιώθουν ασφαλέστερα όταν μοιράζονται πάρα πολύ ευαίσθητες προσωπικές πληροφορίες ή όταν επιδεικνύουν σεξουαλική συμπεριφορά συνδεδεμένοι, παρά όταν είναι εκτός σύνδεσης.⁵¹ Από την άλλη μεριά, διαδικτυακές συζητήσεις, παιχνίδια ή SNS - αποδομούν τα παραδοσιακά όρια του ιδιωτικού χώρου. Τα παιδιά που συνομιλούν ή «κουβεντιάζουν» στον ιδιωτικό χώρο της κρεβατοκάμαράς τους, μπορεί να εκτεθούν, οικειοθελώς ή όχι, σε ένα άγνωστο παγκόσμιο ακροατήριο, πιθανόν αυξάνοντας τον κίνδυνο να υποστούν βλάβες. Οι πληροφορίες που στέλνονται διαδικτυακά, δημιουργούν ένα ιστορικό αρχείο του παιδιού και ελαχιστοποιούν τον έλεγχο ως προς το ποιός έχει πρόσβαση στα προσωπικά του δεδομένα, ενώ μερικές φορές παγιδεύουν τα παιδιά, που ίσως να ανακαλύψουν πάρα πολύ αργά ότι δεν μπορούν να αποσύρουν, αυτά που δημοσιοποίησαν στον κυβερνοχώρο. Τα προειδοποιητικά σημάδια που μπορούν να αφυπνίσουν και να σώσουν τα παιδιά στον φυσικό κόσμο, λείπουν γενικά από τον ψηφιακό. Στον φυσικό κόσμο, υπάρχει ένα εύρος εργαλείων, όπως η γλώσσα του σώματος ή οι προειδοποιητικές νύξεις από έναν πιθανό «φίλο», καθώς επίσης και η γεωγραφική εγγύτητα. Πολλοί από τους μηχανισμούς που αναπτύχθηκαν για να προφυλάσσουν τα παιδιά στο φυσικό περιβάλλον, δεν υπάρχουν ακόμη στον ψηφιακό.

Η κατανόηση των κινδύνων, της τρωτότητας και των παρενοχλήσεων

Υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ κινδύνων και βλάβης και τόσο αυτοί που αποφασίζουν τα μέτρα όσο και οι γονείς πρέπει να έχουν πλήρη επίγνωση αυτού του διαχωρισμού. Συγκεκριμένες μορφές δραστηριοτήτων είναι πιθανόν να κρύβουν κινδύνους, οι οποίοι όμως δεν καταλήγουν απαραίτητα σε βλάβη των παιδιών και των νέων. Η κολύμβηση, η ποδηλασία ή η συμμετοχή σε μια SNS πιθανόν να παρέχουν οφέλη, αλλά περικλείουν επίσης κινδύνους και, υπό ορισμένες συνθήκες, δεν αποκλείεται να εκθέτουν το παιδί σε βλάβη. Ειδικότερα, όσον αφορά στο διαδίκτυο, δεν είναι εύκολο να χαραχτεί διαχωριστική γραμμή μεταξύ των ωφέλιμων δραστηριοτήτων και εκείνων που είναι επικίνδυνες.⁵²

Συχνά οι ενήλικες προβληματίζονται, σχετικά με τους κινδύνους που περικλείει η ανάρτηση πληροφοριών και φωτογραφιών στο διαδίκτυο. Ως εκ τούτου, πολλές έρευνες ξεκινούν από την προϋπόθεση ότι η ανάρτηση πληροφοριών, είναι από μόνη της ριψοκίνδυνη συμπεριφορά. Τα νεαρά άτομα πράγματι παρέχουν στοιχεία που πιθανόν οι ενήλικες να βρίσκουν ανησυχητικά. Πληθώρα στοιχείων από όλον τον κόσμο δείχνουν ότι πολλά νεαρά άτομα, ειδικά μεταξύ 12-16 χρονών, ανεβάζουν άκρως ιδιωτικές πληροφορίες στον κυβερνοχώρο. Στη Βραζιλία, για παράδειγμα, έρευνες έδειξαν ότι το 46% των παιδιών και των εφήβων, θεωρούν πολύ φυσιολογικό να ανεβάζουν τακτικά προσωπικές τους φωτογραφίες, ενώ μία έρευνα στο Μπαχρέιν έδειξε ότι τα παιδιά ανεβάζουν, γενικά, προσωπικές πληροφορίες στο διαδίκτυο και πολύ λίγο αντιλαμβάνονται την ιδέα της ιδιωτικότητας.⁵³ Επιπλέον, σημαντικός αριθμός εφήβων ανεβάζουν εικόνες τους με σεξουαλική χροιά.⁵⁴ Αυτό μερικές φορές ανταποκρίνεται σε ψηφιακή προσέγγιση, η οποία ενθαρρύνει την παρουσίαση τέτοιων φωτογραφιών και η οποία μπορεί να συνοδεύεται από εκβιασμό ή απειλές έκθεσης για να εξαναγκάσουν τους εφήβους να ανεβάζουν όλο και περισσότερες φωτογραφίες αυτού του είδους. Σ' άλλες περιπτώσεις όμως, η αρχική τοποθέτηση είναι ηθελημένη και πιθανόν να ενθαρρύνει και να προσελκύσει δυνητικά σεξουαλικούς κακοποιούς.

Μία άλλη όλο και πιο διαδεδομένη γενικά συμπεριφορά των εφήβων είναι η διακίνηση σεξουαλικών φωτογραφιών ή κειμένων μέσω κινητών τηλεφώνων, (sexting).⁵⁵ Οι φωτογραφίες και τα κείμενα αυτά ανταλλάσσονται συχνά μεταξύ συντρόφων σε μία σχέση ή με δυνητικούς συντρόφους, αλλά μερικές φορές καταλήγουν σε πολύ πιο ευρύ ακροατήριο.⁵⁶ Θεωρείται

απίθανο ότι οι νεαροί έφηβοι κατανοούν επαρκώς τη σημασία της συμπεριφοράς αυτής και των πιθανών κινδύνων που περικλείει.

Υπάρχουν όμως σημαντικές διχογνωμίες σχετικά με τη δημοσιοποίηση πληροφοριών στον κυβερνοχώρο. Πολλοί ισχυρίζονται, ότι η συμπεριφορά αυτή γίνεται όλο και περισσότερο κάτι το φυσιολογικό.⁵⁷ Βασικά, εάν ένα νεαρό άτομο δεν ανεβάζει προσωπικές πληροφορίες, οι συνομήλικοί του δεν θα θεωρήσουν τη σελίδα του τόσο ζωντανή και ενδιαφέρουσα. Ίσως και να θεωρήσουν το παιδί λιγάκι ιδιόρρυθμο ή υπεροπτικό. Το να ανεβάζεις στο διαδίκτυο πληροφορίες, είναι μέρος του πολιτιστικού μείγματος και ως εκ τούτου πολύ συνηθισμένο, και η πλειονότητα των νεαρών ατόμων δεν φαίνεται να έχει πάθει κακό απ' αυτό.⁵⁸ Έρευνες από τις ΗΠΑ για παράδειγμα, βρήκαν ότι, γενικά, υπάρχουν πολύ λίγα στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι η καθημερινή ανάρτηση στον κυβερνοχώρο προσωπικών πληροφοριών, αλλά και φωτογραφιών, καθιστά τα παιδιά θύματα. Είναι η αλληλεπίδραση του διαδικτύου και η εμπλοκή των παιδιών σε πολλές διαφορετικές μορφές ριψοκίνδυνων συμπεριφορών στον ψηφιακό κόσμο μάλλον, παρά η ανάρτηση πληροφοριών που δημιουργούν το περιβάλλον το οποίο ενθαρρύνει και επιτρέπει να αναπτυχθεί η σεξουαλική προσέγγιση και κακοποίηση.⁵⁹ Δεν είναι μόνο παράλογο να αλλάζουμε μια φυσιολογική συμπεριφορά, αλλά τα στοιχεία καταδεικνύουν ότι πιθανόν να μην είναι χρήσιμο ή απαραίτητο, ακόμη και να προσπαθήσουμε κάτι τέτοιο.

Δεν υπάρχουν επαρκείς μαρτυρίες για να μας δώσουν μία σαφή ένδειξη, αν οι κίνδυνοι που σχετίζονται με τις διαδικτυακές δραστηριότητες, είναι οι ίδιοι ή έχουν τις ίδιες συνέπειες για τα παιδιά σε διαφορετικές περιοχές του κόσμου. Σε πολλές Αφρικανικές και Ασιατικές χώρες, για παράδειγμα, η εκτεταμένη φτώχεια και οι αδύναμες κρατικές δομές υποτιμούν την κοινωνική και νομική προστασία των παιδιών, και ως εκ τούτου, ίσως να οδηγούν σε αυξημένη τρωτότητα.⁶⁰

Τα ευρήματα, σχετικά με άλλα ειδικά χαρακτηριστικά που πιθανόν να καθιστούν τα παιδιά πιο ευάλωτα σε σεξουαλική κακοποίηση μέσω διαδικτύου, είναι αντιφατικά. Έρευνες από την Νότια Αφρική και τις ΗΠΑ δείχνουν ότι παιδιά με πολύ μικρή αυτοεκτίμηση ή καταθλιπτικά, παιδιά που βίωσαν αρνητικά γεγονότα στην ζωή τους, ή που πραγματικά κακοποιήθηκαν ή έπεσαν θύματα, κινδυνεύουν περισσότερο να προσεγγιστούν ψηφιακά.⁶¹ Στοιχεία από μελέτες στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν αναφέρουν προφανή τύπο ειδικής τρωτότητας στον πραγματικό κόσμο.⁶² Μία έρευνα από τη Βραζιλία εντόπισε σημαντική σχέση μεταξύ κοινωνικών παραγόντων και οικονομικών καταστάσεων. Τα κορίτσια από τις φαβέλες, (παραγκουπόλεις), δραστηριοποιούνται νωρίτερα σεξουαλικά και είναι πολύ πιθανότερο να συναναστρέφονται με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, θεωρώντας ότι έτσι ανεβάζουν την κοινωνική τους θέση, διαπιστώθηκε ότι χρησιμοποιούν το διαδίκτυο σαν εργαλείο για να τα βοηθήσει να επισκεφθούν ιστοσελίδες σεξουαλικού περιεχομένου και να συναντήσουν αγόρια. Τα κορίτσια της μεσαίας τάξης στην Βραζιλία από την άλλη πλευρά, που φαίνεται πως ελέγχονται και καθοδηγούνται καλύτερα από ενήλικες, ανέφεραν ότι χρησιμοποιούν το διαδίκτυο κυρίως για εκπαιδευτικούς λόγους.⁶³

Περαιτέρω, στις υπανάπτυκτες χώρες, τα παιδιά είναι πολύ απίθανο να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο από το σπίτι, αλλά ακόμη και όταν είναι στο σπίτι, οι γονείς έχουν πολύ λιγότερη γνώση της φύσης και των κινδύνων που σχετίζονται με το ψηφιακό περιβάλλον. Έτσι μειώνονται οι ευκαιρίες για γονική προστασία και στήριξη. Τα παιδιά στη Βραζιλία, την Ινδία, το Νεπάλ και τις Φιλιππίνες, που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο μέσω των ίντερνετ-καφέ, περιγράφουν αυτά τα μέρη ως άκρως επικίνδυνα, γιατί θα μπορούσαν να έλθουν σε επαφή με ενήλικες, οι οποίοι χρησιμοποιούν την πορνογραφία, να τα εκθέσουν σε πραγματικό πορνογραφικό υλικό, σε σεξουαλική παρενόχληση ή στα ναρκωτικά. Είναι επιπλέον πιθανό, ότι σε χώρες όπου τα παιδιά χρησιμοποιούν περισσότερο τα ίντερνετ-καφέ για πρόσβαση στο διαδίκτυο, να υπάρχουν λιγότεροι κανονισμοί, σπανιότερες καταγγελίες και σε πολλές περιπτώσεις, πολύ λιγότερα μέτρα για τη δημιουργία ενός προστατευτικού περιβάλλοντος.⁶⁴ Είναι όμως προφανές, ότι ενώ η χρήση του διαδικτύου στον ιδιωτικό χώρο ενός σπιτιού μπορεί να φαίνεται λιγότερο επικίνδυνη, είναι πολύ ακριβέστερο αν πούμε ότι, ενώ ορισμένοι κίνδυνοι μειώνονται ή και είναι ανύπαρκτοι στο σπίτι, άλλοι εξαρτώνται από το είδος των δραστηριοτήτων στις οποίες εμπλέκονται τα παιδιά στον κυβερνοχώρο απ' το σπίτι τους..

Μερικές από τις υφιστάμενες έρευνες διαχωρίζουν τα στοιχεία με βάση το φύλο, κάτι που δίνει χρήσιμες πληροφορίες για τις διαφορές και τις ομοιότητες, οι οποίες έχουν σχέση με τους κινδύνους του διαδικτύου, την τρωτότητα και την προξενούμενη βλάβη στα αγόρια και στα

κορίτσια. Αλλά υπάρχουν πολλές άλλες ομάδες παιδιών, για τις οποίες δεν υπάρχουν στοιχεία. Για παράδειγμα, η ICT μπορεί δυναμικά να προσφέρει οφέλη σε πολλά παιδιά με αναπηρίες, όπως επικοινωνία σε εκείνα που δεν μπορούν να κινηθούν ελεύθερα στον φυσικό κόσμο, μεγαλύτερη πρόσβαση στον γραπτό λόγο σε παιδιά με προβλήματα όρασης και ικανότητα ελεύθερης επικοινωνίας σε παιδιά με ακουστικά προβλήματα. Δεν είναι όμως γνωστό, αν τα ανάπηρα παιδιά μπορούν να παρασυρθούν και να εξαρτώνται ακόμα περισσότερο από διαδικτυακές σχέσεις, με συνέπεια να γίνουν ακόμη πιο ευάλωτα, αν μεταξύ παιδιών αυτής της κατηγορίας η επιθυμία για δημιουργία εικονικής ταυτότητας δεν είναι μεγαλύτερη παρά στα άλλα παιδιά, ή αν δεν κινδυνεύουν περισσότερο να γίνουν στόχος σεξουαλικής προσέγγισης. Με τον ίδιο τρόπο, νεαρά άτομα της ομάδας LGBT, ειδικά αυτά που ζουν σε περιβάλλον στο οποίο δεν μπορούν να εκφράσουν δημόσια τις σεξουαλικές τους προτιμήσεις, μπορούν ίσως να κερδίσουν πάρα πολλά με το να χρησιμοποιήσουν το διαδίκτυο, για να δημιουργήσουν φιλίες με πρόσωπα που μοιράζονται την δική τους σεξουαλική ιδιαιτερότητα. Αλλά και αντίθετως, μεγαλύτερη εξάρτηση από το διαδίκτυο μπορεί να τους εκθέσει πολύ περισσότερο στον κίνδυνο της κακοποίησης. Υπάρχουν μερικές ενδείξεις, ότι στα νεαρά άτομα της ομάδας LGBT ο κίνδυνος ψηφιακού εκφοβισμού είναι μεγαλύτερος.⁶⁵ Αν λάβουμε υπόψη την σπουδαιότητα του ρόλου των γονέων ως προστατευτικού παράγοντα, θα ήταν επίσης πολύ χρήσιμες έρευνες οι οποίες θα βοηθούσαν να κατανοήσουμε καλύτερα, τους ψηφιακούς κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες ή άλλα παιδιά τα οποία χωρίζονται από τις οικογένειές τους.

Όσο για την επίγνωση των κινδύνων του κυβερνοχώρου από τα ίδια τα νεαρά άτομα, έρευνες από τη Βραζιλία και χώρες της Ευρώπης δείχνουν, ότι πολλά παιδιά γνωρίζουν τους βασικούς κινδύνους, αλλά τα περισσότερα δεν θεωρούν τον εαυτό τους ευάλωτο. Τα παιδιά νομίζουν ότι «άλλα», (παραδείγματος χάρη μικρότερα και άπειρα), κινδυνεύουν, όχι τα ίδια.⁶⁶ Πολλά παιδιά και νέοι που χρησιμοποιούν τις SNS και έχουν συναίσθηση των προκλήσεων, όσον αφορά την ασφάλεια των πληροφοριών, πείστηκαν να ανεβάσουν προσωπικές πληροφορίες, αν και δεν ήταν και πολύ πρόθυμα να το κάνουν και φοβούνται, κατά κάποιον τρόπο, ότι γίνονται ορατά σε πολύν κόσμο που δεν γνωρίζουν. Παρόλα αυτά, μία έρευνα στο Ηνωμένο Βασίλειο δείχνει ότι, τουλάχιστον σ' αυτήν τη χώρα, οι υφιστάμενοι κίνδυνοι έχουν πολύ μικρή επίδραση στην παιδική ψηφιακή συμπεριφορά, εκτός και αν ένα πρόβλημα τους επηρέασε προσωπικά ή το θεώρησαν πολύ σοβαρό.⁶⁷

Γενικά, υπάρχουν πολύ διαφορετικές αντιλήψεις μεταξύ των παιδιών και των νέων για τους ψηφιακούς κινδύνους. Ενώ οι συγκριτικές έρευνες, που θα μπορούσαν να δώσουν ξεκάθαρα στοιχεία για το πώς δημιουργούνται αυτές οι διαφορετικές αντιλήψεις, είναι πολύ λίγες, φαίνεται πως συνδέονται με την πρόσβαση των παιδιών στον κυβερνοχώρο, τον τόπο χρήσης και την επίγνωση της ύπαρξης ενός συστήματος ασφαλούς καταγγελίας των κινδύνων.

Γονείς ή φιλαράκια: Σε ποιον στρέφονται τα παιδιά για υποστήριξη;

Έρευνες από όλον τον κόσμο δείχνουν ότι οι νέοι αισθάνονται πολύ μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση σχετικά με την ικανότητά τους να παραμείνουν ασφαλείς, ενώ βρίσκονται στον κυβερνοχώρο, απ' ότι οι γονείς τους.⁶⁸ Γενικά όμως, τα παιδιά, σε χώρες όπου το διαδίκτυο δεν παρέχει πληροφόρηση ως προς τους τρόπους ασφαλούς πλοήγησης, φαίνεται να αισθάνονται πιο ευάλωτα. Έρευνες του έτους 2009 στην Ευρώπη έδειξαν ότι, όταν και οι ίδιοι γονείς χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, ανησυχούν πολύ λιγότερο για τα παιδιά τους. Αυτό συμβαίνει γιατί καταλαβαίνουν καλύτερα το ψηφιακό περιβάλλον, με συνέπεια να είναι πολύ πιο ενήμεροι για τους κινδύνους που περικλείει⁶⁹

Όσο για την προστασία από τυχόν παρενοχλήσεις, τα στοιχεία δείχνουν πολύ καθαρά, ότι τα παιδιά πολύ συχνά δεν καταφεύγουν πρώτα στους γονείς, όταν αντιμετωπίσουν σεξουαλική κακοποίηση. Το επίπεδο της ανάμειξης των γονέων ποικίλει όμως, ανάλογα με αρκετούς παράγοντες, όπως η χώρα, η ηλικία, και το επίπεδο χρήσης του διαδικτύου από τους γονείς.⁷⁰ Οι λόγοι, για τους οποίους τα παιδιά δεν καταφεύγουν στους γονείς για προστασία από ψηφιακές παρενοχλήσεις, περιλαμβάνουν την πεποίθηση των παιδιών ότι οι γονείς τους δεν αντιλαμβάνονται τον ψηφιακό κόσμο, τον φόβο τους ότι θα τους αφαιρέσουν τα κινητά τους

τηλέφωνα ή θα περιορίσουν την πρόσβασή τους στο διαδίκτυο, απειλές από τον κακοποιό, ή ντροπή και εξευτελισμό.⁷¹ Όσο και αν το επιθυμούν οι γονείς, μερικοί έφηβοι δεν θέλουν την ανάμειξη των ενηλίκων. Η εφηβεία είναι ένα στάδιο ανάπτυξης που περιλαμβάνει ερευνητική συμπεριφορά και αποστασιοποίηση, ως ένα βαθμό, από τους γονείς. Έτσι μπορεί να αντιλαμβάνονται την παρουσία των γονέων και την επέμβασή τους, ως προς τη σύνδεσή τους με το διαδίκτυο, σαν ανάμειξη και εμπλοκή στην κοινωνική τους ζωή.

Παρόλα αυτά, από ένα και όλο μεγαλύτερο αριθμό αναπτυγμένων χωρών πιστοποιείται ότι ο πιο ισχυρός προστατευτικός παράγοντας των παιδιών, είναι οι ενεργά συμμετέχοντες γονείς, οι οποίοι μοιράζονται τις εμπειρίες του διαδικτύου με τα παιδιά τους και είναι πρόθυμοι να συζητήσουν τα θέματα που προκύπτουν.⁷² Ο Σεβασμός και το ενδιαφέρον για την εμπλοκή των παιδιών στον κυβερνοχώρο, πιθανόν να είναι πιο αποτελεσματικοί παράγοντες από τους αυστηρούς ή/και τους σωφρονιστικούς ελέγχους. Επιπλέον, οι έρευνες δείχνουν, ότι πολλά παιδιά και νέοι θα ήθελαν μεγαλύτερη συμμετοχή των γονιών τους. Για πολλά παιδιά, η παράκαμψη των γονέων, δεν προέρχεται απαραίτητως από απροθυμία να δεχτούν την υποστήριξή τους, αλλά πολύ περισσότερο από την αντίληψη του παιδιού ότι οι γονείς δεν μπορούν, στις περισσότερες περιπτώσεις να τους προστατέψουν αποτελεσματικά.⁷³

Η ικανότητα των γονέων να προστατέψουν τα παιδιά τους, περιορίζεται επίσης, πάρα πολύ, από το γεγονός ότι πολλές από τις δραστηριότητες που παλιότερα ενεργοποιούνταν μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών και βασίζονταν σε σταθερές τοποθεσίες, τώρα γίνονται από τα κινητά τηλέφωνα, τα οποία μπορούν να συνδεόνται με το διαδίκτυο. Όταν τα παιδιά έχουν πρόσβαση σε τέτοιου είδους τηλέφωνα, και αυτό συμβαίνει σε όλο και μεγαλύτερο ποσοστό, οι γονείς δεν είναι πια σε θέση να κατευθύνουν τις δραστηριότητες των παιδιών τους, να χρησιμοποιήσουν φίλτρα ή μηχανισμούς φραγής ή να ελέγξουν τον βαθμό πρόσβασης στο διαδίκτυο. Αυτό το μεταβαλλόμενο πλαίσιο χρήσης εισάγει ουσιαστικά διαφορετικές προκλήσεις που πρέπει να γίνουν γνωστές και κατανοητές για τη λήψη προφυλάξεων και τη θέσπιση προστατευτικών μέτρων.

Από την παρούσα Μελέτη προκύπτει σαφώς ότι τα παιδιά και οι νέοι θεωρούν τους εαυτούς τους ως «προστάτες» άλλων παιδιών. Τα παιδιά τείνουν να στρέφονται πρώτα το ένα στο άλλο, όταν χρειάζονται βοήθεια. Τα νεαρά άτομα παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα ενδιαφέροντος και επίγνωσης των κινδύνων οι οποίοι απειλούν μικρά αδέρφια, φίλους και άλλους, που τους θεωρούν ως περισσότερο ευάλωτους από τον εαυτόν τους.⁷⁴ Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά είναι πιθανόν να λειτουργήσουν ως εκπαιδευτές, μέντορες και σύμβουλοι για τα φιλαράκια, τους συνομηλίκους τους. Στα κοινωνιολογικά πλαίσια της ενεργού χρήσης του διαδικτύου, το να αφουγκράζεσαι τα παιδιά και να τα στηρίζεις ώστε να γίνουν η εμπροσθοφυλακή η οποία θα προσέχει και τον εαυτόν της και τους άλλους, ίσως να είναι μία από τις λύσεις που θα μειώσουν τόσο τους κινδύνους όσο και τις παρενοχλήσεις.

Η χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά, η συμπεριφορά και η τρωτότητά τους μέσα στον κυβερνοχώρο, διαφέρουν ανάλογα με την ηλικία. Πρέπει ν' ανιχνεύονται οι ικανότητες των παιδιών και να εφαρμόζονται προστατευτικά μέτρα, κατάλληλα για διαφορετικές ομάδες παιδιών με γνώμονα την ηλικία και τις ψηφιακές τους εμπειρίες. Μέχρι σήμερα, πολύ λίγα γνωρίζουμε για τις ψηφιακές εμπειρίες των μικρότερων παιδιών, αν και υπάρχουν όλο και περισσότερα στοιχεία, τα οποία δείχνουν ότι στις αναπτυγμένες χώρες πολλά παιδιά μικρότερα των 8 χρονών, έχουν τώρα πρόσβαση είτε μέσω υπολογιστών ή κινητών τηλεφώνων στο διαδίκτυο. Είναι απαραίτητες όμως πολύ περισσότερες έρευνες για τη χρήση των μικρότερων παιδιών και ποιος θα είναι ο αποτελεσματικότερος τρόπος προστασίας τους, ανάλογα με την ηλικία και τις ικανότητές τους.

Η πρόκληση για όλους εκείνους που δίνουν έμφαση στην προστασία των παιδιών από τους ενήλικες, είναι αν στην πραγματικότητα ένα τέτοιους είδους πρότυπο, μπορεί να είναι αποτελεσματικό στο πλαίσιο του συνεχώς μεταβαλλόμενου κυβερνοχώρου, ειδικά δε σε περιπτώσεις όπου οι γονείς στερούνται της γνώσης του διαδικτύου και του ρόλου που παίζει στις ζωές των παιδιών τους. Αντιθέτως, η εφαρμογή προτύπων που εμπιστεύονται τα παιδιά, φαίνεται να εξασφαλίζει ότι αυτή η εμπιστοσύνη είναι ορθή και ότι τα παιδιά θα έχουν την τεχνική εξουσιοδότηση και την κοινωνική ευθύνη για να προσέχουν τόσο τους άλλους όσο και

τον εαυτό τους. Στην πραγματικότητα και τα δύο μοντέλα θα πρέπει να λειτουργούν αλληλοϋποστηριζόμενα.

Όσοι σχεδιάζουν μέτρα που θα υποστηρίζουν τα παιδιά και τους νέους να χρησιμοποιούν σωστά το διαδίκτυο, θα πρέπει να γνωρίζουν πλήρως τη φύση των κινδύνων που ελλοχεύουν, να κατανοούν τη σεξουαλικότητα των νέων, τις πολιτιστικές τους προσδοκίες, τον ρόλο των συνομηλίκων και τα συμπεράσματα που φτάνουν τα παιδιά και οι νέοι σχετικά με τους κινδύνους που τους απειλούν. Αν θέλουμε να περιορίσουμε τους κινδύνους αυτούς, θα πρέπει να τονίσουμε στα παιδιά τα προβλήματα τα οποία μπορεί να προκύψουν, από την επίδραση ανθρώπων που γνώρισαν ψηφιακά, παρά να προσπαθήσουμε να επιβάλλουμε απαγορεύσεις, λογικές ίσως στους ενήλικες αλλά που δεν σχετίζονται με την κανονιστική χρήση του διαδικτύου ή τη φύση των κινδύνων όπως τους αντιλαμβάνονται οι νέοι.⁷⁵ Ένα παράδειγμα ίσως να ήταν το μήνυμα «μην δημοσιοποιείς προσωπικές πληροφορίες». Οι κίνδυνοι της ψηφιακής σύνδεσης μπορούν να ελαχιστοποιηθούν, εφόσον υπάρχουν εξωτερικοί μηχανισμοί σε λειτουργία, τέτοιοι ώστε να ρυθμίζουν το περιβάλλον, ισχυρές και υποστηρικτικές σχέσεις με τους γονείς και τα παιδιά, αλλά και γνώση του συστήματος, επιδεξιότητες και επαγρύπνηση, ώστε να διασφαλίζεται στο παιδί ή στο νεαρό άτομο η ασφαλής και αποτελεσματική πλοήγηση στον κυβερνοχώρο.

Η ευθύνη να προστατέψουμε τα παιδιά στον ψηφιακό κόσμο δεν θα έπρεπε να βαρύνει μόνο γονείς και παιδιά. Οι πολιτικοί, οι ειδικοί σ' αυτόν τον τομέα, όπως δάσκαλοι και κοινωνικοί λειτουργοί, νομοθέτες, αλλά και ο ιδιωτικός τομέας, όλοι έχουν κάποιον ρόλο να παίξουν για τη δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος, που θα επιτρέπει στα παιδιά και τα νεαρά άτομα να ωφεληθούν από τη χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών, χωρίς να υποστούν καμία βλάβη.

Μέρος Δεύτερο

Η οικοδόμηση ενός προστατευτικού περιβάλλοντος

Υπάρχουν πολλά που πρέπει να γίνουν σε όλα τα μέρη του κόσμου, τόσο στις αναπτυγμένες, όσο και στις αναπτυσσόμενες και τις υπανάπτυκτες χώρες. Μια ολοκληρωμένη πολιτική προστασίας συνεπάγεται δράση από μία ποικιλία Κυβερνητικών και Μη Κυβερνητικών Φορέων σε ένα ευρύ φάσμα τομέων. Αυτό περιλαμβάνει το σχεδιασμό, στην πράξη, ενός νομοθετικού πλαισίου, που θα καθορίζει την εγκληματική δραστηριότητα, θα αποτρέπει πιθανούς θύτες και θα διώκει τους κακοποιούς, ενώ θα προβλέπει και προληπτικά μέτρα για την παρεμπόδιση, πραγματικών και πιθανών κακοποιών, να έχουν πρόσβαση σε εικόνες παιδικής κακοποίησης. Περιλαμβάνει, επίσης, ενισχυμένες κοινές προσπάθειες και συνεργασία μεταξύ Δικαιοσύνης και Κοινωνικής Πρόνοιας. Απαιτεί αυξημένη ευαισθητοποίηση, όσον αφορά στις υπηρεσίες προστασίας του παιδιού, επιμόρφωση των επαγγελματιών που εργάζονται με παιδιά, όπως οι δάσκαλοι, σχετικά με τους κινδύνους από τη μείξη του ψηφιακού με το πραγματικό περιβάλλον, και την εφαρμογή μέτρων στήριξης των παιδιών ώστε είναι ασφαλή. Περιλαμβάνει την προώθηση μέτρων, που θα θωρακίζουν/ενδυναμώνουν τα παιδιά ώστε να αποφεύγουν τους κινδύνους. Απαιτούνται επίσης μέτρα κοινωνικής πρόνοιας για την αντιμετώπιση των αναγκών των παιδιών που έχουν πέσει θύματα και έχουν υποστεί σεξουαλική εκμετάλλευση ή/και κακοποίηση μέσω του διαδικτύου, καθώς και την ενίσχυση της ικανότητας των επαγγελματιών που εργάζονται με παιδιά.

Με δεδομένο τον κεντρικό του ρόλο στο σχεδιασμό και την ανάπτυξη του διαδικτύου, ο ιδιωτικός τομέας πρέπει να αναγνωρίσει ότι η συμβολή του στον ευρύτερο κοινωνικό στόχο του να καταστεί το διαδίκτυο ασφαλέστερο για τα παιδιά και τους νέους ανθρώπους, συμβαδίζει με τη διεύρυνση της πρόσβασης και της καινοτομίας την οποία περιέχει το διαδίκτυο. Όπως έχουν επισημάνει οι Λίβινγκστον και Χάντον, καθώς η χρήση του διαδικτύου γίνεται ολοένα και πιο εξατομικευμένη, ο ρόλος των γονέων ή των δασκάλων γίνεται δυσκολότερος, γεγονός που δημιουργεί ακόμη μεγαλύτερη ευθύνη στη βιομηχανία να διαχειριστεί τους κινδύνους, με τους οποίους μπορεί να έρθουν αντιμέτωπα τα παιδιά.¹⁶ Αν αυτό αποτύχει, η βιομηχανία θα εκτεθεί σε κίνδυνο κανονιστικών ρυθμίσεων από τις Κυβερνήσεις ή τα περιφερειακά τους Όργανα, που θα επιδρούν αρνητικά στην ελεύθερη χρήση του διαδικτύου όπως τη γνωρίζουμε σήμερα.

Η αποτελεσματική ανταπόκριση απαιτεί την άμεση συνεργασία με τους νέους για το σχεδιασμό και την εφαρμογή προστατευτικών μέτρων τόσο σε επίπεδο πληροφόρησης όσο και πληροφορικής. Τα παιδιά και οι νέοι πρέπει, όχι μόνο να γνωρίζουν τους κινδύνους και τους τρόπους αποφυγής τους, αλλά και τι οφείλουν να κάνουν, αν βρεθούν σε καταστάσεις που θα τις θεωρήσουν επικίνδυνες. Πρέπει να είναι ενημερωμένα και ικανά για σωστές επιλογές ως προς τις δραστηριότητές τους στον κυβερνοχώρο, αλλά και να αλληλοϋποστηρίζονται. Αυτή η υποστήριξη έχει όλο και μεγαλύτερη σημασία, καθώς η χρήση του διαδικτύου γίνεται ολοένα και πιο ιδιωτική, (παραδείγματος χάρη, συμβαίνει στον ιδιωτικό χώρο των παιδιών, όπως τα υπνοδωμάτια σε μεγάλο μέρος των αναπτυγμένων χωρών), και ολοένα και πιο κινούμενη. Οι μηχανισμοί προστασίας των παιδιών πρέπει να είναι διαφανείς, ευρέως γνωστοί και εφαρμοστέοι. Εφ' όσον τα παιδιά πρόκειται να τους χρησιμοποιήσουν, θα πρέπει να εμπνέουν ασφάλεια και αποτελεσματικότητα. Η ενεργός συμμετοχή των παιδιών σε μέτρα ψηφιακής προστασίας αποδεικνύεται σημαντική πηγή εμπειρίας και τεχνογνωσίας.

Ζωτικής σημασίας παράγοντας για την διαδικτυακή ασφάλεια είναι και η ενίσχυση της ικανότητας των γονέων να στηρίζουν τα παιδιά τους. Αυτό δεν θέτει την ευθύνη της προστασίας αποκλειστικά στα παιδιά και τους γονείς, απλά αποτυπώνει την πραγματικότητα. Η φύση του κοινωνικού χώρου που προσφέρει το διαδίκτυο και το γεγονός ότι οι νέοι είναι πρωτοπόροι στην εξερεύνηση και τη χρήση του, σημαίνει ότι πρέπει να είναι και στην πρώτη γραμμή ως προς την εξεύρεση λύσεων για μείωση των κινδύνων και οι γονείς είναι εκείνοι που βρίσκονται στην καλύτερη θέση για να στηρίζουν τα παιδιά σ' αυτό το θέμα. Οι γονείς πρέπει να

ενημερώνονται για την φύση των κινδύνων και να ενθαρρύνονται ώστε να κατανοούν καλύτερα τη δράση των νέων στο διαδίκτυο.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, μερικά από αυτά τα στοιχεία συνδυάζονται. Ωστόσο, απαιτείται καλύτερο επίπεδο συντονισμού για το έργο αυτό. Σε πολλές αναπτυσσόμενες και υπανάπτυκτες χώρες, η ευαισθητοποίηση ως προς την φύση των κινδύνων και οι δυνατότητες μείωσης ή αντιμετώπισής τους είναι ακόμα στην αρχή τους στην καλύτερη περίπτωση. Από την ίδια τη φύση της, η ψηφιακή κακοποίηση δεν έχει σύνορα και γι' αυτό το λόγο η συντονισμένη διεθνής δράση της Δικαιοσύνης και της Κοινωνικής Πρόνοιας είναι απαραίτητη.

Διεθνείς Συμβάσεις και δεσμεύσεις

Όπως και μια σειρά από άλλα θέματα προστασίας των παιδιών, τα θέματα που σχετίζονται με την ψηφιακή κακοποίηση και εκμετάλλευσή τους, είναι αντικείμενο δύο ομάδων διεθνών Συμβάσεων. Στο σύνολό τους, παρέχουν ένα πλαίσιο αντιμετώπισης του φαινομένου και δημιουργούν ένα περιβάλλον προστασίας για τα παιδιά. Ορισμένες δίνουν έμφαση στην κακοποίηση και την εκμετάλλευση ως παραβίαση των δικαιωμάτων του παιδιού, με την ευρύτερη έννοια του όρου προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών, καθώς και της αλληλεξάρτησης τους και του αδιαίρετου χαρακτήρα τους. Από την άλλη πλευρά, αρκετές διεθνείς Συμβάσεις στοχεύουν στην αντιμετώπιση διάφορων μορφών διακρατικού εγκλήματος, και παρόλο που λαμβάνουν υπόψη τα ανθρώπινα δικαιώματα των θιγόμενων προσώπων, τείνουν να επικεντρώνονται στην αντιμετώπιση και τη δίωξη.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι πέντε βασικές διεθνείς Συμβάσεις είναι:

- Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989).
- Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την πώληση παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία, 2000, (Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography ο στο εξής OPSC,)
- Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας Ανθρώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών, (συμπληρωματικό της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά του Οργανωμένου Διακρατικού Εγκλήματος γνωστό και ως «Πρωτόκολλο του Παλέρμου», 2000)
- Συνθήκη του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη του Διαδικτυακού Εγκλήματος, (2001)
- Συνθήκη του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών από την Σεξουαλική Εκμετάλλευση και Σεξουαλική Κακοποίηση, (2007).

Οι διεθνείς αυτές Συμβάσεις, εκτός από το να παρέχουν οδηγίες ως προς την αντιμετώπιση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης των παιδιών στο ψηφιακό περιβάλλον, καθιερώνουν και μια σειρά από νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις για τα συμβαλλόμενα κράτη, ώστε να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα στον τομέα αυτό. Στο σύνολο τους, επεξεργάζονται ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού, παρέχουν ορισμούς των πιο πάνω αδικημάτων που απαιτούν τιμωρία για εγκληματική συμπεριφορά, καθώς και διατάξεις για την αποτελεσματικότερη δίωξη των δραστών. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί τοποθετεί την προστασία των παιδιών στην ίδια μοίρα με άλλα δικαιώματα, που σχετίζονται άμεσα με τα οφέλη του διαδικτύου - την ελευθερία της έκφρασης, την ελευθερία της πληροφόρησης και την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι. Το OPSC και η Συνθήκη του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών από την Σεξουαλική Εκμετάλλευση και Σεξουαλική Κακοποίηση, λειτουργούν επίσης ως ολοκληρωμένα παραδείγματα νομικών μηχανισμών, οι οποίοι απαιτούν από τις Κυβερνήσεις να εφαρμόζουν τις σχετικές διατάξεις OPSC και να διασφαλίζουν την παροχή υπηρεσιών που βοηθούν τα παιδιά-θύματα και τις οικογένειές τους.

Ενώ κάποιες περιφερειακές Συμβάσεις εφαρμόζονται μόνο μέσα σε συγκεκριμένες περιοχές, καθορίζουν μέτρα σύγκρισης και εφαρμόζουν πρότυπα στα οποία συμμορφώνονται άλλες χώρες, και σε ορισμένες περιπτώσεις, επιτρέπουν την επικύρωσή τους και από Κράτη εκτός της Περιφέρειας. Ενώ σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο τα Κράτη έχουν την πρωταρχική ευθύνη να διασφαλίζουν το σεβασμό, την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και τα πρόσθετα Πρωτόκολλα έχουν αναγνωρίσει πως και άλλοι παράγοντες - όπως οι γονείς, η Κοινωνία των Πολιτών, οι ιδιωτικοί Φορείς παροχής υπηρεσιών και οι επιχειρήσεις- έχουν επίσης σημαντική ευθύνη στο θέμα αυτό.

Από τη δεκαετία του 1990, ο ΟΗΕ, οι σχετικοί Φορείς του, καθώς και διάφορα περιφερειακά Όργανα, έχουν αναλάβει πρόσθετες δεσμεύσεις και έχουν υιοθετήσει κατευθυντήριες γραμμές και κώδικες συμπεριφοράς που είναι σχεδιασμένοι να ενδυναμώσουν τους μηχανισμούς προστασίας του παιδιού. Η πρόοδος επιταχύνθηκε με το διορισμό το 1990 από την Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, ενός Ειδικού Εισηγητή για την πώληση των παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία, με την υιοθέτηση, το 1992 από την Επιτροπή αυτή ενός Προγράμματος Δράσης, και στη συνέχεια από τα τρία Παγκόσμια Συνέδρια για την καταπολέμηση της Σεξουαλικής Εκμετάλλευσης των Παιδιών (Στοκχόλμη 1996, Γιοκοχάμα 2001, Ρίο ντε Τζανέιρο, 2008), που επαναβεβαίωσαν τον βασισμένο στα ανθρώπινα δικαιώματα στόχο της προστασίας των παιδιών όλου του κόσμου από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης.⁷⁷

Το Παγκόσμιο Συνέδριο III το 2008 οδήγησε στη Διακήρυξη του Ρίο ντε Τζανέιρο, η οποία καλεί τα Κράτη να αναλάβουν συγκεκριμένες και στοχευμένες δράσεις για να αποτρέψουν και να σταματήσουν τη δημοσιοποίηση εικόνων παιδικής κακοποίησης, τη χρήση του διαδικτύου και των νέων τεχνολογιών για την ψηφιακή προσέγγιση των παιδιών για σεξουαλική δραστηριότητα εντός και εκτός διαδικτύου, καθώς και για την παραγωγή και τη διάδοση εικόνων παιδικής κακοποίησης και άλλου υλικού.⁷⁸ Η προγενέστερη μελέτη ΟΗΕ για τη Βία κατά των Παιδιών, που αναφέρθηκε στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 2006, αναγνώρισε επίσης ότι είναι ανάγκη «οι Κυβερνήσεις να ενισχύσουν τις προσπάθειές τους για την καταπολέμηση της χρήσης των τεχνολογιών της πληροφορικής ... για τη σεξουαλική εκμετάλλευση των παιδιών και άλλων μορφών βίας.»⁷⁹

Ωστόσο, παρά την αυξημένη έμφαση στη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση των παιδιών σε διεθνές επίπεδο και παρά την ανάπτυξη αυτών των νέων Συνθηκών σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, εξακολουθεί να υπάρχει έλλειψη συστηματικής εφαρμογής της αναγκαίας νομοθεσίας και της επακόλουθης δράσης σε εθνικό επίπεδο. Για παράδειγμα, στην τρέχουσα αναθεώρηση της νομοθεσίας σχετικά με την παιδική πορνογραφία, το Διεθνές Κέντρο για τα Εξαφανισμένα και Κακοποιημένα Παιδιά, (International Centre for Missing & Exploited Children), ανέφερε ότι το 2010, μόνο 45 από τις 196 χώρες που εξετάστηκαν είχαν αναθεωρήσει επαρκώς τη νομοθεσία για την καταπολέμηση των σχετικών με την διακίνηση εικόνων παιδικής κακοποίησης αδικημάτων, ενώ 89 δεν είχαν καμία απολύτως σχετική νομοθεσία. Από τις χώρες που έχουν θεσπίσει νομοθεσία, οι 52 δεν συμπεριλαμβάνουν την παιδική πορνογραφία στην εθνική τους νομοθεσία, οι 18 δεν έχουν προβλέψεις για αδικήματα που διαπράττονται μέσω υπολογιστή και οι 33 δεν ποινικοποιούν την κατοχή εικόνων παιδικής πορνογραφίας, ανεξάρτητα από την πρόθεση του κατόχου για διανομή.⁸⁰

Σε περιφερειακό επίπεδο, η ΕΕ έχει αναγνωρίσει την ανάγκη συλλογικής δράσης για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης των παιδιών, υποστηρίζοντας πως οι εθνικές νομοθεσίες δεν είναι αρκετά ισχυρές ή αρκετά σταθερές ώστε να είναι, γενικά, αποτελεσματικές και ότι τα παιδιά έχουν δικαίωμα σε ειδική προστασία και φροντίδα.⁸¹ Αντιστοίχως, τον Μάρτιο του 2010, εγκρίθηκε πρόταση για υιοθέτηση Οδηγίας για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης, της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας, η οποία θα ποινικοποιεί τις μορφές σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης, που δεν καλύπτονται σήμερα από τη νομοθεσία της ΕΕ, όπως η προσέγγιση, μέσω διαδικτύου, ενός παιδιού για σεξουαλική δραστηριότητα, η μη θέσπιση ελαχίστων ποινών για τα εγκλήματα σε βάρος παιδιών, η διασφάλιση πως οι εγκληματίες, πολίτες Κρατών-μελών

της ΕΕ, θα αντιμετωπίζουν διώξεις για εγκλήματα που διαπράχθηκαν εκτός της ΕΕ, η παροχή της δυνατότητας σε κακοποιημένα παιδιά για χρήση ενδίκων μέσων, η καθιέρωση μητρώων για τους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων και η κοινή χρήση στοιχείων και πληροφοριών που σχετίζονται με το ποινικό μητρώο των δραστών μεταξύ των αρμόδιων Αρχών στα κράτη-μέλη⁸²

Η ΕΕ υπήρξε πρωτοπόρος στην εφαρμογή ρυθμίσεων μεταξύ των μελών της, ως μέσο για τη διατήρηση της ασφάλειας των νέων στον ψηφιακό κόσμο. Τον Φεβρουάριο του 2007, οδήγησε τους παρόχους κινητής τηλεφωνίας σε όλη την ΕΕ, να υπογράψουν την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για ασφαλέστερη χρήση του κινητού από τα μικρά παιδιά και τους εφήβους. Από τον Ιούνιο του 2010, οι κώδικες δεοντολογίας τέθηκαν σε ισχύ στα 25 Κράτη-μέλη της ΕΕ, ενώ ήταν υπό ανάπτυξη στα υπόλοιπα 2 Κράτη-μέλη της. Η Σύμβαση δεσμεύει τα συμβαλλόμενα μέρη ως προς τις αρχές και τα μέτρα, συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου για πρόσβαση σε περιεχόμενα για ενήλικους, των εκστρατειών ευαισθητοποίησης για γονείς και παιδιά, και της κατηγοριοποίησης των εμπορικών ιστοσελίδων με βάση εθνικά πρότυπα ευπρέπειας και καταλληλότητας. Τον Ιούνιο του 2010 εκπονήθηκε μία Έκθεση για τον έλεγχο της εφαρμογής των μέτρων που προέβλεπε η Σύμβαση. Η Έκθεση αυτή διαπίστωσε την αποτελεσματικότητά τους. Ογδόντα τρεις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας, που εξυπηρετούν 96% των χρηστών κινητής τηλεφωνίας της ΕΕ να εφαρμόζουν τους κανόνες δεοντολογίας της σύμβασης.⁸³

Δύο χρόνια μετά την υιοθέτηση του κώδικα για την ασφαλέστερη χρήση των κινητών τηλεφώνων, το Φεβρουάριο του 2009, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φρόντισε για την κατάρτιση ενός εγγράφου με τίτλο: «*Αρχές για Ασφαλέστερη Κοινωνική Δικτύωση για την ΕΕ*», στο οποίο συμμετείχαν απ' την αρχή 21 από τις ευρύτερα χρησιμοποιούμενες SNS που λειτουργούν και στα 27 Κράτη-μέλη. Οι ρυθμίσεις για την ιδιωτικότητα βρίσκονται στον πυρήνα των παραπάνω αρχών, αλλά υπάρχουν επίσης και σημαντικές διατάξεις σε σχέση με την εκπαίδευση και την ευαισθητοποίηση, καθώς και τις αναφορές για κακοποίηση. Τέλος, πραγματοποιήθηκε και μια δεύτερη αξιολόγηση για τις αρχές που διέπουν την κοινωνική δικτύωση, η οποία δημοσιεύθηκε τον Μάιο του 2011. Τα αποτελέσματα όμως ήταν ανομοιόμορφα: Από τις 14 SNS που ανταποκρίθηκαν στην έρευνα, μόνον 3 έλαβαν υψηλές βαθμολογίες σε σχέση με την παροχή σαφών πληροφοριών σχετικά με τα χαρακτηριστικά, (π.χ. ηλικία, καταλληλότητα, διαθεσιμότητα, φιλικότητα προς το χρήστη, κλπ.), των ρυθμίσεων απορρήτου.⁸⁴

Τον Ιούνιο του 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πραγματοποίησε την πρώτη Συνέλευση Για Την Ψηφιακή Ατζέντα. Αυτή περιλάμβανε ένα ειδικό σεμινάριο με τίτλο «*Ασφαλές Διαδίκτυο για Κάθε Παιδί της Ευρώπης*», κατά το οποίο εταιρείες από ένα ευρύ φάσμα επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, παρουσίασαν ένα σχέδιο προτάσεων για ένα αποτελεσματικό πλαίσιο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Το εν λόγω σχέδιο αναμένεται να οριστικοποιηθεί στις αρχές του 2012.

Παρά το γεγονός ότι σήμερα δεν υπάρχουν διεθνή Πρωτόκολλα ή συγκεκριμένα κείμενα για την προστασία των παιδιών εντός και εκτός διαδικτυακού περιβάλλοντος στις χώρες της Αμερικής, υπάρχουν σχετικές περιφερειακές Συμβάσεις. Το «*Μνημόνιο του Μοντεβιδέο*», που καταρτίστηκε τον Ιούλιο του 2009 από μια ομάδα εμπειρογνομόνων, παρέχει ένα πλαίσιο προστασίας των προσωπικών δεδομένων των παιδιών στον κυβερνοχώρο.⁸⁵ Σχεδιασμένο για να καθοδηγήσει τους νομοθέτες, τους δικαστές, τους πολιτικούς και τα όργανα επιβολής του Νόμου, σχετικά με το πώς να προστατεύουν τα προσωπικά στοιχεία των παιδιών στο διαδίκτυο, το Μνημόνιο περιέχει προτάσεις σχετικά με την πρόληψη, την εκπαίδευση, το νομοθετικό πλαίσιο, την επιβολή των νόμων και τη σχετική πολιτική.⁸⁶ Παρόλο που το Μνημόνιο δεν είναι δεσμευτικό για καμία χώρα της Λατινικής Αμερικής, λειτουργεί ως ένα σημαντικό πλαίσιο για τις χώρες που επιδιώκουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών στο διαδίκτυο. Μεταξύ χωρών της Αφρικής, της Ασίας και της Μέσης Ανατολής υπάρχει περιφερειακή συνεργασία, κυρίως όμως κατά περίπτωση.

Προκλήσεις για την επιβολή του νόμου και την προστασία των παιδιών

Η νομοθεσία και οι πολιτικές δεσμεύσεις, παρότι νευραλγικής σημασίας, δεν μπορούν να επιτύχουν αλλαγές χωρίς τη θέσπιση των κατάλληλων μηχανισμών για την εφαρμογή και την επιβολή τους, καθώς και την παροχή υπηρεσιών για τη στήριξη των θυμάτων. Τα όργανα επιβολής του Νόμου είναι επιφορτισμένα να διασφαλίζουν τη συνεπή και αποτελεσματική εφαρμογή του και ότι οι παραβάτες θα διώκονται και θα τιμωρούνται. Συνεπώς, διαδραματίζουν ένα ζωτικό ρόλο στην αντιμετώπιση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης των παιδιών, εντός και εκτός του διαδικτυακού περιβάλλοντος. Οι Φορείς κοινωνικοί πρόνοιας είναι υπεύθυνοι να προωθούν και να προστατεύουν τα συμφέροντα των παιδιών που έχουν υποστεί κακοποίηση. Παρ' όλα αυτά, αυτά οι αρμοδιότητες των δύο αυτών προστατευτικών σκελών μπορεί ορισμένες φορές να επικαλύπτονται. Η πρόκληση είναι να διερευνηθούν μέτρα που να είναι αποτελεσματικά, τόσο ως προς την επίτευξη διώξεων όσο ως και προς τη διασφάλιση, παράλληλα, πως τα εξατομικευμένα συμφέροντα του κάθε παιδιού παραμένουν πρωταρχική μέριμνα.

Το διαδικτυακό περιβάλλον του 21^{ου} αιώνα έχει προσθέσει διάφορες πτυχές στην έννοια της εγκληματικότητας: ως ένα προηγμένο όχημα επικοινωνίας, έχει δημιουργήσει ένα διεθνές περιβάλλον που παρέχει νέες ευκαιρίες για παράνομες δραστηριότητες, όπως και το ότι η εικονική φύση του ψηφιακού περιβάλλοντος σημαίνει ότι η εγκληματική δραστηριότητα μπορεί, ορισμένες φορές, να μην εμπίπτει στη δικαιοδοσία για ποινική διαδικασία.⁸⁷ Η πρόληψη του εγκλήματος δεν αφορά πλέον μόνο την επιτήρηση και την έρευνα στο πλαίσιο της τοπικής κοινότητας, αλλά μπορεί να εκτείνεται σε υπερ-τοπικά, εθνικά και διεθνή σύνορα. Δεν είναι εύκολο να εκχωρηθούν αρμοδιότητες για ένα έγκλημα που διαπράχθηκε στο εικονικό περιβάλλον. Επιπλέον, συγκεκριμένα εγκλήματα μπορεί να εμπλέκουν θύματα από διαφορετικές χώρες, περιπλέκοντας έτσι τις νομικές διαδικασίες για την προστασία των παιδιών ακόμη περισσότερο. Τα εγκλήματα διαδικτυακής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης μπορεί να προέρχονται από δράστες, που βρίσκονται σε τοποθεσίες χιλιάδες μίλια μακριά από τα παιδιά-θύματα. Αυτό θέτει σοβαρές προκλήσεις και απαιτεί μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ των αστυνομικών δυνάμεων στις διάφορες χώρες, που εκτείνεται σε διαφορετικά κοινωνικά και πολιτιστικά περιβάλλοντα, πολιτικές προσδοκίες, επίπεδα ικανότητας, τεχνικής κατάρτισης και πόρων.⁸⁸

Η στοιχειοθέτηση κατηγορίας για την τέλεση ενός εγκλήματος σεξουαλικής διαδικτυακής εκμετάλλευσης ή εκμετάλλευσης δεν είναι μια απλή διαδικασία. Ένα μοναδικό χαρακτηριστικό του διαδικτυακού περιβάλλοντος είναι ότι η φυσική επαφή μεταξύ του παιδιού και του δράστη δεν είναι προαπαιτούμενο για την τέλεση του εγκλήματος. Οι προκλήσεις για τις Αστυνομικές Αρχές είναι ιδιαίτερες μεγάλες όταν ο Νόμος δεν παρέχει σαφείς ορισμούς της εγκληματικής δραστηριότητας. Για παράδειγμα, για να στοιχειοθετηθεί η τέλεση ενός εγκλήματος είναι αρκετό να εδραιωθεί η πρόθεση παρενόχλησης ενός παιδιού, ακόμη και αν δεν υφίσταται φυσική/σωματική επαφή τι αποδείξεις στοιχειοθέτησης της παρενόχλησης απαιτούνται; τι συνιστά «πορνογραφική» εικόνα ενός παιδιού; Σε ορισμένες χώρες, οι προσομοιώσεις εικόνων παιδιών που μετέχουν σε σεξουαλικές πράξεις διώκονται ποινικά, για παράδειγμα στο Ηνωμένο Βασίλειο και στον Καναδά.

Τα παιδιά που απεικονίζονται σε εικόνες σεξουαλικής εκμετάλλευσης ή παιδιά που έχουν παρενοχληθεί με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, μπορεί να βιώνουν συναισθήματα ντροπής και συννοχής. Γι' αυτό, πολλά παιδιά-θύματα του διαδικτυακού εγκλήματος, δεν αποκαλύπτουν τις εμπειρίες τους, παρά μόνο όταν αποκαλυφθούν φωτογραφίες ή εικόνες τους, συνήθως από τους αστυνομικούς κατά τη διάρκεια έρευνας. Ωστόσο, ακόμη και σ' αυτή την περίπτωση μπορεί να υπάρξουν δυσκολίες. Έχουν καταγραφεί περιπτώσεις που παρά το ότι οι αξιωματικοί της Αστυνομίας είχαν στην κατοχή τους εικόνες παιδιού το οποίο είχε κακοποιηθεί, το ίδιο το παιδί-θύμα αντιμετώπιζε τηρούσε αρνητική στάση και δεν παραδεχόταν την απεικόνιση του στις φωτογραφίες σεξουαλικής κακοποίησης.⁸⁹

Οι περισσότερες υποθέσεις σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών δεν αποκαλύπτονται. Όταν μάλιστα η κακοποίηση πραγματοποιείται διαδικτυακά, το ποσοστό αποκάλυψης είναι ακόμη

χαμηλότερο.⁹⁰ Κάποια παιδιά που έχουν κακοποιηθεί, αντιλαμβάνονται τα άτομα με τα οποία έχουν διαμορφώσει διαδικτυακή σχέση ως φίλους ή φίλες τους και αρχίζουν να εξαρτώνται συναισθηματικά από αυτά. Άλλα παιδιά, ευάλωτα σε παρενόχληση, μπορεί να απομονωθούν και να μην τύχουν κοινωνικής στήριξης, με πιθανότερο αποτέλεσμα να μην αναφέρουν την θυματοποίησή τους στις αρμόδιες διωκτικές αρχές και σε άλλους αρμόδιους. Επιπλέον, πολλά παιδιά δεν συνειδητοποιούν ότι έχουν υπάρξει θύματα ενός εγκλήματος, γιατί αθώες φωτογραφίες τους μπορούν να υποστούν ηλεκτρονική επεξεργασία, να μετατραπούν σε πορνογραφικό υλικό και να ανεβαστούν στο διαδίκτυο χωρίς τη γνώση του θύματος.⁹¹

Η αποκάλυψη της κακοποίησης συνεπάγεται πολλές προκλήσεις, οι οποίες συχνά υποτιμώνται και παρεξηγούνται. Τα παιδιά χρειάζονται αναγνώριση των συναισθημάτων και των φόβων τους προκειμένου να αντιμετωπίσουν αυτή την εμπειρία. Δεν είναι ασυνήθιστο για τα παιδιά να ανακαλέσουν τους ισχυρισμούς τους, επειδή φοβούνται τις επιπτώσεις στα ίδια, τις οικογένειες τους ή σε άλλα άτομα που είναι σημαντικά στη ζωή τους, αλλά και για τον ίδιο το δράστη της κακοποίησης. Τα παιδιά τραυματίζονται όχι μόνο από την κακοποίηση καθεαυτή, αλλά και ίσως περισσότερο από την αποκάλυψη ή τις συνέπειες της.⁹²

Η διαδικασία της αναγνώρισης παιδιών που εμφανίζονται σε εικόνες παιδικής κακοποίησης, μπορεί να είναι πολύ δύσκολη, από τη στιγμή που επιχειρείται να προστατευθεί το παιδί και να παρασχεθεί η κατάλληλη ψυχοκοινωνική υποστήριξη. Οι εικόνες στο διαδίκτυο μπορεί να κυκλοφορούν για πολλά χρόνια και έτσι η εικόνα ενός 5χρονου κοριτσιού, για παράδειγμα, μπορεί να υπάρχει στο διαδίκτυο μέχρι και 20 χρόνια αργότερα. Για να βοηθήσει στον εντοπισμό των θυμάτων, η Ιντερπόλ και οι Αστυνομικές Αρχές ορισμένων χωρών έχουν δημιουργήσει βάσεις δεδομένων των εικόνων παιδικής κακοποίησης. Με την εφαρμογή εξελιγμένου λογισμικού ανάλυσης της εικόνας, η Αστυνομία μπορεί να εκτιμήσει εάν η εικόνα ενός παιδιού, η οποία περιέχεται, για παράδειγμα σε μια συλλογή φωτογραφιών που μόλις έχει κατασχεθεί, είναι ίδια με αυτές που έχουν στα αρχεία τους οι Αρχές και η οποία περιλαμβάνεται στη βάση δεδομένων των γνωστών εικόνων. Άλλο λογισμικό μπορεί να βοηθήσει επίσης στον εντοπισμό παιδιών που έχουν κακοποιηθεί πριν από μεγάλα χρονικά διαστήματα, με συνέπεια τη δραματική αλλαγή της εξωτερικής τους εμφάνισης καθώς μεγαλώνουν. Αυτό είναι σημαντικό, τόσο για την στοιχειοθέτηση ενός αδικήματος από τον φερόμενο ως δράστη, όσο και για τον καθορισμό της διάρκειας και της φύσης της κακοποίησης που έχει υποστεί ένα παιδί, προκειμένου να μπορέσει να αναρρώσει.

Οι βάσεις δεδομένων με φωτογραφίες των θυμάτων είναι πολύτιμη πηγή. Μπορεί να εξοικονομήσουν στην Αστυνομία πολύ χρόνο και να συντομεύσουν την ανάγκη της απευθείας αξιολόγησης των εικόνων από αστυνομικούς. Η τελευταία αυτή πτυχή είναι ιδιαίτερα σημαντική. Μέχρι πριν λίγο καιρό, η δουλειά της Αστυνομίας απαιτούσε επαναλαμβανόμενη εξέταση των εικόνων. Σύντομα, ωστόσο, αναπτύχθηκε νέα τεχνολογία που συρρικνώνει τη φωτογραφία σ' ένα ψηφιακό κωδικό, γνωστό ως «hash», ο οποίος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την παρακολούθηση, τον εντοπισμό και τη σύγκριση εικόνων, χωρίς να χρειάζεται ούτε ένας αστυνομικός να την δει στην πραγματικότητα.⁹³ Ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για την πώληση των παιδιών, την παιδική πορνεία και πορνογραφία καταδεικνύει την ανάγκη για σαφείς διαδικασίες ηθικού υπόβαθρου, που διευκρινίζουν το πώς χρησιμοποιούνται οι εικόνες, ποιος έχει πρόσβαση σε αυτές, υπό ποιες συνθήκες, καθώς και το δικαίωμα των θυμάτων να γνωρίζουν πώς και πού φυλάσσονται οι εικόνες.⁹⁴ Οι μονάδες της Αστυνομίας και οι γραμμές τηλεφωνικών καταγγελιών που χειρίζονται θέματα με εικόνες παιδικής κακοποίησης, έχουν συνήθως διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με τον χρόνο και τις τοποθεσίες προβολής και αποθήκευσης των εικόνων. Η οδυνηρή φύση των εικόνων αποτελεί μια πρόκληση για τα άτομα που εργάζονται στον τομέα αυτόν. Δεν είναι ασυνήθιστο να υπάρχουν ψυχολόγοι και σύμβουλοι υποστήριξης για τους αστυνομικούς και το προσωπικό που εργάζεται στις πιο πάνω γραμμές καταγγελιών, δεδομένου ότι το να βλέπουν εικόνες κακοποίησης είναι αναπόφευκτο κομμάτι της δουλειάς τους.

Το διαδίκτυο είναι κοινώς αποδεκτό, ότι προσφέρει στους χρήστες, συμπεριλαμβανομένων και των πιθανών κακοποιών, ανωνυμία, διευκολύνοντας τους να «χτίσουν» ταυτότητες και να καθορίσουν πότε, πώς και σε τι βαθμό θα κοινοποιούν προσωπικές πληροφορίες σε άλλους στο ψηφιακό περιβάλλον.⁹⁵ Με τον τρόπο αυτό, η προσωπική τους ταυτότητα ή οι προσωπικές

πληροφορίες παραμένουν ιδιωτικές. Αυτή η υποτιθέμενη ανωνυμία δημιουργεί μια αίσθηση ασφάλειας και μυστικότητας, τόσο για τους κακοποιούς όσο και για τα εν δυνάμει θύματα.⁹⁶ Παραδοσιακά, προκειμένου να εντοπίσουν τα θύματα τους στον πραγματικό κόσμο, οι παιδόφιλοι, παραμόνευαν σε παιδικές χαρές, κοινωνικές λέσχες και άλλους δημόσιους χώρους που συνήθως συγκεντρώνονταν παιδιά. Σήμερα, το υψηλό επίπεδο κοινωνικής αλληλεπίδρασης με τα παιδιά μέσω του διαδικτύου προσφέρει στους κακοποιούς αυτούς ένα νέο περιβάλλον στοχοποίησης των παιδιών. Πάντως, οι κίνδυνοι τους οποίους αντιμετώπιζαν πριν, κατά την πρόσωπο-με-πρόσωπο επαφή, υφίστανται, αν και οι παιδόφιλοι νομίζουν, εσφαλμένα, ότι έχουν εξαλειφθεί.

Οι έρευνες για την διαδικτυακή εγκληματική δραστηριότητα είναι περίπλοκες και χρονοβόρες. Συνήθως απαιτούν διεθνή συνεργασία και αφορούν ένα μεγάλο δίκτυο δραστών. Υπάρχει μια σειρά περιορισμών για την επιτυχή διεξαγωγή αυτών των ερευνών. Η αντιμετώπιση της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, διαδικτυακής και μη, απαιτεί συντονισμό και συνδυασμένη πείρα στην αστυνόμευση, στην τεχνολογία των υπολογιστών και του διαδικτύου, καθώς και στην παιδική προστασία. Οι εξειδικευμένες μονάδες είναι συνήθως απούσες σε πολλές αναπτυσσόμενες και υπανάπτυκτες χώρες, πράγμα που σημαίνει ότι είναι μηδαμινή η πιθανότητα το προσωπικό να έχει εκπαιδευτεί κατάλληλα για να διερευνήσει το διαδικτυακό έγκλημα. Ακόμη και στις περιπτώσεις που το προσωπικό έχει τις απαιτούμενες δεξιότητες, η τεχνολογία για τη διερεύνηση τέτοιων εγκλημάτων μπορεί να μην είναι διαθέσιμη. Συνεπώς, πολλοί αστυνομικοί βρίσκονται σε μειονεκτική θέση όσον αφορά την ανίχνευση, διερεύνηση και τη δίωξη του διαδικτυακού εγκλήματος.⁹⁷

Μια άλλη πρόκληση είναι η έλλειψη συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ των διάφορων υπηρεσιών. Τα όργανα επιβολής του Νόμου δεν βλέπουν πάντα τη διαδικτυακή σεξουαλική εκμετάλλευση ως ζήτημα προστασίας. Αντίθετα, σε πολλές χώρες, η διαδικτυακή και μη σεξουαλική εκμετάλλευση κατηγοριοποιείται ως «ψηφιακό έγκλημα». Οι Μονάδες κατά του ηλεκτρονικού ή του ψηφιακού εγκλήματος συχνά επικεντρώνονται στην απάτη και το οργανωμένο έγκλημα και γι' αυτό το λόγο έχουν μικρή ή και καθόλου εμπειρία, ή επαγγελματικό ενδιαφέρον στην προστασία του παιδιού. Παρότι οι ιστοσελίδες που εμπορεύονται την παιδική κακοποίηση, μπορεί νόμιμα να κατηγοριοποιούνται ως οργανωμένο έγκλημα ή να διερευνώνται από αστυνομικούς εξοικειωμένους με την αντιμετώπιση της απάτης ή της τρομοκρατίας, η ανταλλαγή εικόνων σεξουαλικής κακοποίησης και η παρενόχληση δεν εμπίπτει στην ίδια ομπρέλα προστασίας. Η Αστυνομία πρέπει να έχει μια αντίληψη αντιμετώπισης επικεντρωμένη στο παιδί, κάτι το οποίο σπάνια συμβαίνει, όταν διερευνά από μόνη της την ψηφιακή σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών. Η ενσωμάτωση των ειδικών σε θέματα προστασίας των παιδιών σε μια έρευνα, μια πρακτική που συνίσταται από το Βρετανικό Κέντρο για την Παιδική Εκμετάλλευση και τη Διαδικτυακή Προστασία, εξασφαλίζει ότι ο νέος άνθρωπος προστατεύεται επαρκώς και ότι η ψυχική του υγεία συνυπολογίζεται σε κάθε στάδιο της έρευνας.⁹⁸

Δεν υφίστανται πολλά στοιχεία σχετικά με το πώς οι κοινωνικοί λειτουργοί ανταποκρίνονται στις καινούριες προκλήσεις της προστασίας του παιδιού στο διαδικτυακό και μη περιβάλλον. Δύο πρόσφατες Εκθέσεις καταδεικνύουν έλλειψη γνώσης και ευαισθητοποίησης για τους κινδύνους της κατάχρησης του διαδικτύου, μεταξύ των κοινωνικών λειτουργών. Παρά το γεγονός ότι και οι δύο προέρχονται από τη Βόρεια Ευρώπη, (Γερμανία και Νορβηγία), το πρότυπο που εντόπισαν είναι πολύ πιθανό να ισχύσει σ' όλες τις χώρες.⁹⁹ Οι μελέτες δείχνουν ότι σε γενικές γραμμές, οι επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με παιδιά- δάσκαλοι, νηπιαγωγοί, σχολικές νοσοκόμες, αστυνομικοί, κοινωνικοί λειτουργοί και σύμβουλοι/ψυχοθεραπευτές- δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι για τους κινδύνους της ψηφιακής κακοποίησης. Εάν, για παράδειγμα, ανησυχήσουν για τις αλλαγές στη συμπεριφορά ενός 13χρονου, ίσως να μην καταλάβουν πως το παιδί ενδέχεται να είναι θύμα ψηφιακής κακοποίησης ή εκμετάλλευσης και ως εκ τούτου το παιδί δε θα ερωτηθεί για τις διαδικτυακές του συνήθειες. Επιπλέον, οι εν λόγω επαγγελματίες, δεν είναι πάντα προετοιμασμένοι ή ικανοί ν' ακούσουν αυτά που θέλουν να τους πουν τα παιδιά. Οι αιτίες εντοπίζονται στην έλλειψη επαγγελματικής εμπιστοσύνης, την ανεπαρκή εκπαίδευση, το φόρτο εργασίας, τα συναισθηματικά εμπόδια, το σύστημα αξιών, τα πιστεύω και τις αντιλήψεις, την ελλιπή γνώση των θεμάτων και την έλλειψη υποστήριξης. Έχοντας κατά νου τον ολοένα και κεντρικότερο ρόλο που διαδραματίζουν οι νέες τεχνολογίες στη ζωή των

παιδιών όλου του κόσμου, αυτή η έλλειψη ευαισθητοποίησης σημαίνει ότι οι επαγγελματίες δεν καταφέρνουν να εντοπίζουν και να διερευνήσουν το περιεχόμενο της ψηφιακής κακοποίησης ή εκμετάλλευσης.¹⁰⁰

Προκειμένου να συγκεντρωθούν στοιχεία για τις διαθέσιμες υπηρεσίες αποκατάστασης και θεραπείας των παιδιών που έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση ή εκμετάλλευση στο διαδίκτυο, διεξήχθη μια ειδική έρευνα από επαγγελματίες και ερευνητές με εξειδίκευση στο αντικείμενο ως μέρος της παρούσας Μελέτης.¹⁰¹ Οι απαντήσεις που ελήφθησαν από 10 από τις 20 χώρες που κλήθηκαν να συμμετάσχουν: Αυστραλία, Μπαχρέιν, Δανία, Γερμανία, Ισλανδία, Ινδία, Λετονία, Ρωσική Ομοσπονδία, Νότιος Αφρική και Ηνωμένο Βασίλειο- έδειξαν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Σε ορισμένες χώρες, υπάρχουν διαφορετικές οδηγίες για την Αστυνομία και τους κοινωνικούς λειτουργούς, ενώ σε άλλες υπάρχουν οδηγίες μόνο για την Αστυνομία. Σε μερικές πάλι χώρες, οι υφιστάμενες οδηγίες δεν τηρούνται και είναι παρωχημένες.
- Μέλη του προσωπικού σε κέντρα αποκατάστασης για παιδιά που έχουν υποστεί σχετικές τραυματικές εμπειρίες, αναφέρουν ότι δεν αισθάνονται σίγουροι για το αποτέλεσμα της δουλειάς τους σε τέτοιες περιπτώσεις.
- Έξι χώρες ήταν σε θέση να περιγράψουν παραδείγματα Αστυνομικών Αρχών και κοινωνικών λειτουργών που εργάστηκαν από κοινού σε εθνικό ή/και περιφερειακό επίπεδο. Οι συνεργασίες αυτές περιλάμβαναν την πραγματοποίηση συγκεκριμένων ερευνών και τη διαρκή παροχή συναφών υπηρεσιών, όπως οι γραμμές καταγγελιών.
- Εννέα στις 10 χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα, δεν έχουν εθνικό σύστημα καταγραφής του αριθμού και της φύσης των εγκλημάτων, που διαπράττονται κατά παιδιών μέσω διαδικτύου. Σε ορισμένες χώρες, υπάρχουν θύλακες πληροφόρησης, από πηγές όπως οι γραμμές υποστήριξης, το CEOP και άλλα σχετικά κέντρα αποκατάστασης. Η Ισλανδία, ωστόσο, αποτέλεσε εξαίρεση. Έχει ένα κεντρικό σημείο αναφοράς το οποίο υποδέχεται όλες τις σχετικές με την προστασία του παιδιού αναφορές. Είναι γνωστό ως το «Σπίτι του Παιδιού», (*Kinder House*) και προσφέρει μια ολοκληρωμένη υπηρεσία, σε όλα τα παιδιά της χώρας που έχουν πέσει θύματα. Λειτουργεί στη βάση ενός πολυμορφικού μοντέλου συνεργασίας με την Αστυνομία, τους κοινωνικούς λειτουργούς, τους δικηγόρους και άλλους συμβούλους.
- Τέσσερις από τους 10 ερωτηθέντες δήλωσαν ότι δεν είχαν ν' αναφέρουν παραδείγματα συνεργασίας της χώρας τους σε διεθνείς έρευνες. Ένας δεν γνώριζε τίποτα σχετικό, αλλά οι υπόλοιποι πέντε περιέγραψαν σύνθετες διεθνείς επιχειρήσεις, που διήρκεσαν αρκετούς μήνες με τη συμμετοχή πολλών χωρών, με αποτέλεσμα και τα παιδιά να προστατεύονται και οι δράστες να καταδικάζονται.
- Το Μπαχρέιν, που δεν έχει να επιδείξει μεγάλη εμπειρία στα διαδικτυακά εγκλήματα που αφορούν παιδιά, ανέφερε ότι είχε προβεί σε αναθεώρηση του νόμου περί Ασφάλειας στο Διαδίκτυο το 2010. Ο νόμος αυτός, εκτός από την παροχή μιας συνολικής ανάλυσης θεμάτων ασφαλείας σε σχέση με το διαδίκτυο για ενήλικες και παιδιά, θεσπίζει και μέτρα για την ασφάλεια των παιδιών στον ψηφιακό κόσμο.

Παρόλο που η έρευνα ήταν περιορισμένη σε έκταση και διενεργήθηκε αποκλειστικά για τον σκοπό του συγκεκριμένου έργου, τα αποτελέσματα είναι σύνθετα. Αν και εντοπίζεται κάποια αρκετά αποτελεσματική πρακτική, υπάρχει η ανάγκη για συστηματικότερες και πιο συντονισμένες κυβερνητικές προσπάθειες για τη συμμετοχή όλων των σχετικών Φορέων, προκειμένου να επιτευχθεί αποτελεσματικότερη προστασία για τα παιδιά.

Ένα πλαίσιο αντιμετώπισης

Αναγνωρίζοντας τα μεγάλα οφέλη του διαδικτύου και των συναφών τεχνολογιών, τη σημαντική βελτίωση της ζωής των νέων, καθώς και το γεγονός ότι έχει γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας και του κοινωνικού προφίλ τους, η παρούσα Μελέτη προτείνει ένα στρατηγικό πλαίσιο για την προστασία, που αφορά τέσσερεις βασικούς στόχους:

1. Ενδυνάμωση των παιδιών και ενίσχυση της ανθεκτικότητάς τους

Σε πολλές αναφορές των ΜΜΕ για τα εγκλήματα στο διαδίκτυο, υπάρχει μια τάση να παρουσιάζουν τα παιδιά και τους νέους, ειδικά τα κορίτσια, ως πραγματικά ή δυνητικά θύματα, με μικρή αντίσταση. Όσον αφορά στις εικόνες παιδικής κακοποίησης που υπάρχουν στο διαδίκτυο και οι οποίες, κατά κανόνα, απεικονίζουν παιδιά μικρότερα από 10 χρονών, συνήθως δεν παίζει ιδιαίτερο ρόλο το αν το παιδί έχει δώσει τη συναίνεση του. Ωστόσο, μελέτες απ' όλες τις χώρες του κόσμου, δείχνουν ότι για τη διαδικτυακή αποπλάνηση και την παρενόχληση στον κυβερνοχώρο, παίζει εξαιρετικά κρίσιμο ρόλο η αντίσταση που θα προβάλλει το παιδί.

Συγκεκριμένα, σε σχέση με την αποπλάνηση, ο πειραματισμός των νέων, η εξερεύνηση και η προσπάθεια να ορίσουν τον εαυτό τους σεξουαλικά και κοινωνικά αποτελούν παράγοντες κινδύνου. Από την άλλη πλευρά, η διάθεση για εξερεύνηση τους δίνει τη δυνατότητα να εξερευνήσουν και τα οφέλη του διαδικτύου ως προς την εκπαίδευση, τον πολιτισμό και τη δημιουργικότητα. Έτσι, οι προληπτικές και προστατευτικές κινήσεις πρέπει να λαμβάνουν υπόψη το βαθμό, στον οποίο η συμμετοχή των παιδιών στη διαδικτυακή επικοινωνία τους εμπλέκει σε δυνητικά ριψοκίνδυνη συμπεριφορά ή παίζει σημαντικό ρόλο στην οικοδόμηση της ταυτότητας τους, της αποτελεσματικότητάς τους ως άτομα και της παρουσίας τους στα κοινωνικά δίκτυα, τα οποία έχουν κατακλύσει οι νέοι.

Η ενεργός συμμετοχή των παιδιών και των νέων στην ανάπτυξη και την εφαρμογή μέτρων προστασίας, θα οδηγήσει σε στρατηγικές που θα έχουν νόημα για τα ίδια και θα είναι ενδεχομένως και πιο αποτελεσματικές. Η διασφάλιση της καλύτερης δυνατής πληροφόρησης σχετικά με την φύση των κινδύνων που σχετίζονται με τις διαδικτυακές δραστηριότητες, τα ενδυναμώνει να πάρουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε ν' αποφεύγουν την έκθεσή τους σε κίνδυνο. Η διασφάλιση αυτή, καθώς και η στήριξη από έναν ενήλικα-κλειδί για τη ζωή τους, είναι πολύ σημαντικές παράμετροι. Τα παιδιά και οι νέοι πρέπει να γνωρίζουν που να απευθυνθούν για βοήθεια, αναγνωρίζοντας ότι οι ίδιοι αποτελούν, βασική πηγή για τη βοήθεια αυτή. Χρειάζονται ευκαιρίες και τρόπους να καταγγείλουν απαράδεκτες συμπεριφορές, ψυχολογική υποστήριξη όταν κρίνεται απαραίτητο και την πεποίθηση ότι όχι μόνο θα ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα όταν κακοποιούνται ή παρενοχλούνται, αλλά και ότι θα πρέπει να τα σέβονται. Όλα αυτά περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- *Πληροφόρηση των παιδιών ώστε να είναι καλά ενημερωμένα για ν' αποφεύγουν τους κινδύνους και να αναζητούν ή να προσφέρουν βοήθεια όποτε χρειάζεται.* Πολλές χώρες έχουν αναπτύξει πρωτοποριακές μεθόδους επικοινωνίας με τα παιδιά, που μπορούν να λειτουργήσουν και σε άλλες χώρες με τις κατάλληλες προσαρμογές. Η «*SaferNet Brasil*», παραδείγματος χάρη, έχει δημιουργήσει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, σχεδιασμένο για εκπαιδευτικούς, με στόχο τη βελτίωση της διαδικτυακής ασφάλειας των μαθητών.¹⁰² Στη Βενεζουέλα, η παιδική ομάδα «*Manos por la Niñez e Adolescencia*», (Χείρα Βοηθείας για Παιδιά και Εφήβους), προωθεί την ασφάλεια στο διαδίκτυο όχι μόνο για παιδιά και εφήβους, αλλά και ενήλικες και ιδιοκτήτες Ίντερνετ καφέ.
- *Θέσπιση αποτελεσματικών μηχανισμών υποβολής αναφορών, όπως γραμμές υποστήριξης, λειτουργίες για καταγγελία κακοποιήσεων και διαδικτυακή υποστήριξη για προληπτικές καταστάσεις κακοποίησης.* Σε ορισμένες SNS, ένα εικονίδιο στην αρχική σελίδα επιτρέπει στα παιδιά που έρχονται αντιμέτωπα με συμπεριφορές οι οποίες τους κάνουν να ανησυχούν, να μπορούν με ένα κλικ, να αναφέρουν το περιστατικό και να συνδέονται με μια Αστυνομική Αρχή.
- *Ενίσχυση της δυνατότητας των γονέων να προστατεύουν τα παιδιά μέσω προγραμμάτων ενημέρωσης για τα οφέλη και τους κινδύνους που συνδέονται με τις νέες τεχνολογίες, τις στρατηγικές τις οποίες μπορούν να εφαρμόσουν για την ασφάλεια*

τους παιδιά και νέοι άνθρωποι, τις πιθανές πηγές βοήθειας και τη σημασία του διαλόγου και της συνεργασίας με τα παιδιά τους.

- *Ανάπτυξη της ικανότητας των επαγγελματιών οι οποίοι εργάζονται με παιδιά, να τα προειδοποιούν για τους κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσουν και να τα διδάξουν πώς να αναγνωρίζουν προειδοποιητικά σημάδια και ενδείξεις. Στην Ταϊλάνδη, για παράδειγμα, μια πρωτοβουλία για την ψηφιακή εκπαίδευση σχετικά με την ασφαλή χρήση του διαδικτύου οδήγησε σε ένα εκπαιδευτικό σεμινάριο περίπου 300 δασκάλων. Οι εκπαιδευτικοί αυτοί παρέδωσαν στη συνέχεια μαθήματα σε περισσότερα από 70.000 παιδιά.¹⁰³*
- *Η συμμετοχή των παιδιών ως ακτιβιστών και υποστηρικτών μέσω της αξιοποίησης των γνώσεων και εμπειριών τους, προκειμένου να συμβάλλουν στην ανάπτυξη αποτελεσματικότερης προστασίας. Στο Μπενίν, τη Γκάμπια, την Κένυα, τη Μοζαμβίκη, τη Νιγηρία, τη Νότιο Αφρική και το Τόγκο, με την υποστήριξη της ΜΚΟ «Σταματήστε την παιδική πορνεία την παιδική πορνογραφία και την εμπορία παιδιών για σεξουαλικούς σκοπούς», (End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking of Children for Sexual Purposes" – ECPAT), οι νέοι έχουν πραγματοποιήσει εκστρατείες ευαισθητοποίησης του κοινού σχετικά με τους κινδύνους του διαδικτυακού περιβάλλοντος και την ευθύνη των Κυβερνήσεων και των εταιρειών ICT, προκειμένου να διασφαλίσουν αποτελεσματικότερα την προστασία των παιδιών στο διαδίκτυο.¹⁰⁴*
- *Η αντιμετώπιση της ψηφιακής παρενόχλησης μέσω της ανάπτυξης πρωτοβουλιών που προωθούν τη μηδενική ανοχή στη βία και την κακοποίηση στα σχολεία, συμπεριλαμβανομένου του κυβερνοχώρου και τη δημιουργία εκπαιδευτικών μέτρων που βασίζονται στις αρχές της αποδοχής, του σεβασμού και της αξιοπρέπειας μεταξύ των μαθητών.¹⁰⁵ Στην Κροατία, για παράδειγμα, μια εθνική εκστρατεία για την αντιμετώπιση της διαδικτυακής παρενόχλησης, οδήγησε σε σημαντικές αλλαγές στα σχολεία, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης της βίας.*

2. Άρση της ατιμωρησίας για τους εγκληματίες

Όσο οι κακοποιοί γνωρίζουν ότι μπορούν να μείνουν ατιμώρητοι για την εκμετάλλευση και την κακοποίηση παιδιών, χωρίς τον κίνδυνο της προσαγωγής ή της κοινωνικής κατακραυγής, θα συνεχίσουν να εγκληματούν. Είναι, κατά συνέπεια, σημαντική η άρση της ατιμωρησίας όσων συνεχίζουν να εκμεταλλεύονται σεξουαλικά και να κακοποιούν παιδιά στο ψηφιακό και μη περιβάλλον.

Η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση των παιδιών στο διαδίκτυο είναι ένα παγκόσμιο πρόβλημα, που μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο με συντονισμένη δράση σε όλα τα επίπεδα: εθνικό, περιφερειακό και διεθνές. Χωρίς αυτή τη δέσμευση οι δράστες αδικημάτων σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, θα επικεντρώσουν τη δράση τους σε χώρες που προσφέρουν την ελάχιστη δυνατή προστασία για τα παιδιά και στις οποίες η εκμετάλλευση, είναι λιγότερο πιθανό να εντοπιστεί και να διωχθεί. Η οικοδόμηση μιας κοινής προσέγγισης σε εθνικό επίπεδο είναι σημαντικότερη, δεδομένου ότι επιτρέπει τη συνέπεια στην ποινικοποίηση και την τιμωρία, ευαισθητοποιεί περισσότερο την κοινή γνώμη στο θέμα, αναπτύσσει τις διαθέσιμες υπηρεσίες για να βοηθήσει τα παιδιά που πλήττονται, ενώ βελτιώνει συνολικά τις προσπάθειες επιβολής του Νόμου, όχι μόνο σε εθνικό, αλλά και διεθνές επίπεδο.¹⁰⁶

Λαμβάνοντας υπόψη τις τεράστιες διαφορές στο υφιστάμενο νομικό πλαίσιο των χωρών ανά τον κόσμο, η προστασία των παιδιών από τη διαδικτυακή κακοποίηση και η προσαγωγή των εγκληματιών αποτελούν μια τεράστια πρόκληση. Η θέσπιση μιας ολοκληρωμένης νομοθετικής προσέγγισης για την προστασία των παιδιών στο ψηφιακό και μη περιβάλλον, αν και επιτακτικό καθήκον, είναι ιδιαίτερος σύνθετη. Η οικοδόμηση ενός περιβάλλοντος που αμφισβητεί τα «οικονομικά οφέλη» για τους δράστες και αίρει την ατιμωρησία τους, απαιτεί μια συνολική επανεξέταση. Μια τέτοια προσέγγιση πρέπει να αναζητά τη διασφάλιση του αδιαίρετου χαρακτήρα των δικαιωμάτων του παιδιού, πρέπει να είναι οικουμενική και να εφαρμόζει τις σχετικές διεθνείς Συμβάσεις, Συνθήκες και Πρωτόκολλα, ώστε να προωθείται η συνεργασία και η επικοινωνία μεταξύ των Κυβερνήσεων.

Για την καθιέρωση της νομοθεσίας και την εφαρμογή του νόμου-πλαισίου που απαιτείται για την άρση της ατιμωρησίας των δραστών, προτείνονται τα ακόλουθα θεμελιώδη, δομικά στοιχεία:

- Θέσπιση αποτελεσματικής εθνικής νομοθεσίας, με σαφείς ορισμούς για το παιδί, τη σεξουαλική συγκατάθεση, την παιδική πορνογραφία και τις εικόνες παιδικής κακοποίησης. Η ποινικοποίηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών από ενήλικες, θα πρέπει να περιλαμβάνει αποτελεσματικές κυρώσεις και ποινές για την κατοχή, το «κατέβασμα» ή την παραγωγή εικόνων παιδικής κακοποίησης, τη σεξουαλική παρενόχληση, αποπλάνηση ή κακοποίηση, έστω και χωρίς σωματική επαφή, αλλά και την απόπειρα διάπραξής τους. Θα πρέπει επίσης να αντιμετωπίζει και θέματα δικαστικής δικαιοδοσίας και έκδοσης των κακοποιών σε άλλες χώρες.
- Υιοθέτηση ενός ευρέως φάσματος μέτρων για την επιβολή του Νόμου, συμπεριλαμβανομένης της στενής συνεργασίας με υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και παιδικής προστασίας, το συντονισμό κοινών επιχειρήσεων και την ταυτοποίηση των θυμάτων. Οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι δάσκαλοι και οι ψυχολόγοι μπορούν να παράσχουν πολύτιμη καθοδήγηση, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν οι κατάλληλες μέθοδοι συνέντευξης και έρευνας, ώστε να βοηθήσουν την Αστυνομία να έχει, κατά τη διάρκεια της ανάκρισης των δραστών, ως κύριο στόχο της την προστασία των θυμάτων. Μερικές χώρες, μεταξύ των οποίων η Αυστραλία, ο Καναδάς, η Νέα Ζηλανδία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ, που συνεργάζονται από κοινού στο πλαίσιο της «*Εικονικής Παγκόσμιας Ομάδας Δράσης*», έχουν αρχίσει να χρησιμοποιούν μονάδες εμπειρογνομόνων που ασχολούνται με τη δίωξη της διαδικτυακής σεξουαλικής εκμετάλλευσης, επιτρέποντας σε επαγγελματίες διάφορων σχετικών ειδικοτήτων να συνεργάζονται κατά περίπτωση.
- Συνεργασία με τους ISP, τις εταιρείες διαδικτυακών συναλλαγών και άλλους ιδιωτικούς Φορείς για τον εντοπισμό των παιδόφιλων και τον αποκλεισμό τους από τη χρήση των συστημάτων του διαδικτύου. Σαν παραδείγματα αναφέρουμε, τον Οικονομικό Συνασπισμό κατά της Παιδικής Πορνογραφίας, που έχει συσταθεί από το «*Εθνικό Κέντρο για τα Εξαφανισμένα και Κακοποιημένα Παιδιά*» στις ΗΠΑ, ο οποίος υποστηρίζεται από τράπεζες και άλλους Φορείς και τον «*Ευρωπαϊκό Οικονομικό Συνασπισμό κατά της Εμπορικής Διαδικτυακής Σεξουαλικής Εκμετάλλευσης των Παιδιών*», του οποίου αρχικά ηγείτο το CEOP, με τη στήριξη της Mastercard και της Visa, μεταξύ άλλων. Το 2009, ο Οικονομικός Συνασπισμός στις ΗΠΑ εγκαινίασε μια εκστρατεία για ασιατικές χώρες, στην οποία συμμετείχαν τράπεζες και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με έδρα τη Σιγκαπούρη. Η Microsoft έχει, επίσης, συνεργαστεί με Αστυνομικές Αρχές και Φορείς παροχής ψηφιακών υπηρεσιών σε διάφορες χώρες, για να αναπτύξει πρωτοβουλίες που θα σταματήσουν τη σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών στο διαδίκτυο.
- Εξέταση της πιθανότητας υποχρεωτικής υποβολής εκθέσεων από επαγγελματίες που δουλεύουν με παιδιά, σε υποθέσεις όπου υπάρχει υποψία κακοποίησης. Βεβαίως, η αποτελεσματικότητα μιας υποβαλλόμενης έκθεσης εξαρτάται από την ποιότητα των διαθέσιμων υπηρεσιών γι' αυτό τον σκοπό.¹⁰⁷ Η πιο πάνω υποχρεωτική έκθεση θα μπορούσε να επεκταθεί, ώστε να συμπεριλάβει και άλλους επαγγελματίες που μπορούν να συγκεντρώνουν αποδείξεις παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, ως απόρροια του επαγγέλματος τους, (για παράδειγμα, οι επαγγελματίες της ICT, οι φωτογράφοι και οι εταιρείες ηλεκτρονικών υπολογιστών).¹⁰⁸
- Συνεργασία μεταξύ των Αστυνομικών Αρχών σε διεθνές επίπεδο και ανάπτυξη μεθόδων που βοηθούν τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις και διευκολύνουν την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των Αστυνομικών Αρχών διάφορων χωρών. Η Ιντερπόλ, για παράδειγμα, συντονίζει ευρείας κλίμακας έρευνες με τη σύμπραξη πολλών κρατών-μελών και χρησιμοποιήσει ένα αποτελεσματικό εργαλείο επιβολής του Νόμου γνωστό ως «*Green Notice*». Το εργαλείο αυτό προειδοποιεί τη διεθνή Αστυνομική κοινότητα για δράστες που είναι πιθανό να επαναλάβουν τα εγκλήματα αυτά σε άλλες χώρες.¹⁰⁹

- Διασφάλιση ότι τα παιδιά που εμπλέκονται σε διαδικτυακά σεξουαλικά αδικήματα, δεν θα φέρουν ποινική ευθύνη. Τα παιδιά πρέπει να αναγνωρίζονται ως θύματα, ασχέτως με το αν έχουν συναινέσει στην πράξη ή εμφανίζονται απρόθυμα ως μάρτυρες. Σε περιπτώσεις που παιδιά κάτω των 18 εμπλέκονται σε πράξεις σεξουαλικής κακοποίησης και η συμπεριφορά τους κρίθηκε παράνομη, η αντιμετώπισή τους από τα διάφορα Κράτη θα πρέπει να γίνεται από Δικαστήρια Ανηλίκων σε συνεργασία με το σύστημα προστασίας του παιδιού, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα¹¹⁰ και όχι από τα Ποινικά Δικαστήρια.

3. Μείωση της διαθεσιμότητας και της πρόσβασης σε επιβλαβές υλικό

Ενώ ο πρωταρχικός στόχος είναι η εξάλειψη της ψηφιακής και μη σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης των παιδιών, στην πραγματικότητα πολλά εκατομμύρια εικόνες παιδικής κακοποίησης εξακολουθούν να είναι διαθέσιμες στο διαδίκτυο και είναι πιθανό να παραμείνουν εκεί για το άμεσο μέλλον. Χρειάζονται μέτρα για τη μείωση του αριθμού των εικόνων που δημιουργούνται, αποθηκεύονται και διανέμονται, καθώς και για τον περιορισμό της πρόσβασης τόσο από πιθανούς δράστες όσο και από παιδιά. Η συνεχής παρουσία εικόνων παιδικής κακοποίησης ενθαρρύνει την περαιτέρω εκμετάλλευση των παιδιών και οδηγεί σε αυξημένα ποσοστά κακοποίησης με αποτέλεσμα τα παιδιά να εκτίθενται σε διαρκή και συνεχή κακοποίηση. Το συμφέρον των παιδιών πρέπει να διασφαλίζεται όσο το δυνατόν καλύτερα, και να καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια για την άμεση απομάκρυνση των εικόνων από την κυκλοφορία και την εισαγωγή μηχανισμών περιορισμού της προσβασιμότητας σε τέτοιες ιστοσελίδες.

Μερικά παιδιά θα συνεχίσουν να συμπεριφέρονται με ριψοκίνδυνο τρόπο. Αν και γνωρίζουν αρκετά πράγματα σχετικά με τους ψηφιακούς κινδύνους, θα συνεχίζουν να εξερευνούν το διαδίκτυο, όχι μόνο επειδή δεν γνωρίζουν αρκετά για τις επιπτώσεις των πράξεων τους σε κοινωνικό και τεχνολογικό επίπεδο, αλλά και επειδή έχουν, λανθασμένα, τη σιγουριά ότι έχουν τον έλεγχο και πως μόνο οι άλλοι κινδυνεύουν και ποτέ αυτά τα ίδια.

Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα στην παρούσα Μελέτη, η βιομηχανία της ICT έχει σημαντική ευθύνη σχετικά με την μείωση των κινδύνων. Ενώ η δέσμευση ορισμένων εταιρειών είναι σημαντική, άλλο τόσο σημαντική είναι και η συλλογική δράση. Για να μειώσουμε τη διαθεσιμότητα των εικόνων παιδικής κακοποίησης, απαιτείται στενή συνεργασία των Κυβερνήσεων με τον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των ISP, των SNS, των ιδιοκτητών καφετεριών και των χώρων που φιλοξενούν υπηρεσίες διαδικτύου. Οι κοινές αυτές προσπάθειες πρέπει να περιλαμβάνουν:

- Την ανάπτυξη κωδίκων συμπεριφοράς και συστημάτων αυτο-ρύθμισης. Αυτά προσφέρουν ένα μηχανισμό με τον οποίο οι επιχειρήσεις μπορούν να συμμορφώνονται με τις διατάξεις των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, μέσω της υιοθέτησης εθελοντικών, μη δεσμευτικών, μέτρων που χρησιμεύουν ως οδηγός για τη διοίκηση και τους εργαζόμενους. Η θέσπιση κωδίκων δεοντολογίας θέτει προκλήσεις, καθώς οι εταιρείες μπορούν να θεωρήσουν τα κέρδη, τις δημόσιες σχέσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ως αμοιβαία ανταγωνιστικές έννοιες. Η εμπειρία του Ηνωμένου Βασιλείου δείχνει ότι οι κώδικες συμπεριφοράς που δεν συνδέονται αποδεδειγμένα με ένα ανεξάρτητο και αποτελεσματικό μέσο για την παρακολούθηση των αποτελεσμάτων δεν θα εμπνεύσει την εμπιστοσύνη του κοινού.¹¹¹ Επιπλέον μπορεί να προκύψει σύγκρουση συμφερόντων εάν οι πολυεθνικές εταιρείες επιβλέπουν τον εαυτό τους ή ελέγχονται από συνεργάτες τους. Χωρίς παρακολούθηση από ανεξάρτητο Φορέα δεν υπάρχει ουσιαστικό κίνητρο για μια επιχείρηση για να τηρήσει τους όρους που περιγράφονται στον κώδικα.
- Την εφαρμογή κωδίκων δεοντολογίας, σε τοπικό επίπεδο, στα Ιντερνέτ καφέ, ώστε να ενθαρρύνει τους ιδιοκτήτες να λάβουν μέτρα για την προστασία των παιδιών που χρησιμοποιούν το χώρο τους, όσον αφορά την πρόσβαση σε ακατάλληλες ιστοσελίδες και υλικό, την αποφυγή παράνομης συμπεριφοράς. Επίσης να καταστεί σαφής η υπευθυνότητά τους αν δεν μπορούν να προστατέψουν τα παιδιά).

- Ο αποκλεισμός των ιστοσελίδων που περιέχουν εικόνες παιδικής κακοποίησης προκειμένου να μην έχουν πρόσβαση οι πιθανοί κακόβουλοι χρήστες. Αυτό είναι, ωστόσο, ένα προσωρινό μέτρο, που ισχύει μόνο μέχρι το παράνομο υλικό να απομακρυνθεί από την ιστοσελίδα.¹¹² Παρόλο που τα εργαλεία του αποκλεισμού δεν θεωρούνται ιδιαίτερα αποτελεσματικά, (οι εικόνες κρατούνται στο ιστορικό, η χρήση μικρών ασφαλών τοποθεσιών στο διαδίκτυο έχει αυξηθεί, το παράνομο περιεχόμενο, μπορεί να φιλοξενηθεί σε διαφορετικές χώρες), το εξατομικευμένο φιλτράρισμα και οι μέθοδοι αποκλεισμού κρίνονται αναγκαίοι.
- Η κατάργηση ιστοσελίδων, έστω και προσωρινά, προκειμένου να απομακρυνθούν οι εικόνες κακοποίησης στο σύνολο τους, γνωστό και ως «Προειδοποίηση και αφαίρεση», (notice and take-down).¹¹³ Όταν μια ιστοσελίδα που περιέχει εικόνες ή περιεχόμενο παιδικής κακοποίησης καταγράφεται και γίνεται αναφορά, τότε ενημερώνεται ο ISP, και καλείται να αφαιρέσει το παράνομο υλικό. Το σύστημα «Προειδοποίηση και αφαίρεση», έχει αποδειχτεί ιδιαίτερα χρήσιμο σε ορισμένες χώρες, στην Ευρωπαϊκή Ένωση.¹¹⁴ Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι οι εικόνες παιδικής κακοποίησης είναι παράνομες σε πολλές χώρες, η απομάκρυνσή τους τείνει να γίνεται λιγότερο γρήγορα απ' ό,τι άλλου είδους παράνομη δραστηριότητα στο διαδίκτυο.¹¹⁵ Μέρος της πρόκλησης έγκειται στην ανεπάρκεια των διαθέσιμων αστυνομικών πόρων και την προτεραιότητα που δίνεται για την καταστολή του εγκλήματος, παρά σε θέματα πρόληψης, όπως η κατάργηση ιστοσελίδων.
- Η σαφής ανάγκη για ένα ευρύτερο σύνολο μέτρων προστασίας για τα παιδιά, όπως η ανάπτυξη ισχυρών, εύχρηστων και προαιρετικών μέτρων ασφαλείας, τα οποία θα ενσωματώνονται σε διαδραστικά μέσα επικοινωνίας όπως οι Εικονικές αίθουσες συνομιλίας ή οι SNS, με τα οποία θα διασφαλίζεται ότι δεν θα είναι προεπιλεγμένη αποδοχή ηλεκτρονικών μηνυμάτων μαζικής αποστολής.
- Τα φίλτρα και τα άλλα είδη λογισμικού για γονικό έλεγχο, επιτρέπουν στους γονείς να διαχειρίζονται την πρόσβαση του παιδιού τους στο διαδίκτυο. Τα στοιχεία δείχνουν, ωστόσο, ότι παρά την ύπαρξη και τη διαθεσιμότητα αυτών των μέσων, μόνο λίγο παραπάνω από 50% των γονέων τα ενεργοποίησε πραγματικά στους υπολογιστές των παιδιών τους.¹¹⁶ Μερικοί γονείς είτε πιστεύουν ότι το λογισμικό ενεργοποιείται αυτόματα είτε ότι τα παιδιά τους μπορεί να παρακάμψουν τους ελέγχους. Στο Χονγκ Κονγκ, για παράδειγμα, το «Συμβούλιο Κοινωνικών Υπηρεσιών» ευαισθητοποιεί τον κόσμο σχετικά με τον αποτελεσματικό τρόπο χρήσης των διαδικτυακών υπηρεσιών φιλτραρίσματος, παρέχοντας στους γονείς δωρεάν υπηρεσίες φιλτραρίσματος και εκπαίδευσης σχετικά με τη χρήση τους. Ακόμη και απλά μέτρα όπως η διαβεβαίωση ότι ένα πρόγραμμα περιήγησης στον κυβερνοχώρο έχει ρυθμιστεί για «ασφαλή αναζήτηση» μπορεί να προσφέρει αποτελεσματικότερη προστασία για τα παιδιά, αλλά λίγοι γονείς γνωρίζουν πώς να κάνουν τη συγκεκριμένη ρύθμιση. Η πρόκληση για τα συστήματα μηχανών αναζήτησης είναι να καθοριστεί εάν η εγκατάσταση ασφαλούς αναζήτησης θα είναι προεπιλεγμένη σε όλα τα προγράμματα περιήγησης ή να καταστεί σαφές πώς μπορεί να εγκατασταθεί σε όλους τους υπολογιστές, ιδιαίτερα αυτές που χρησιμοποιούνται από τα παιδιά.

4. Προώθηση της αποκατάστασης των παιδιών που έχουν πέσει θύματα

Παρά τους νομοθετικούς, πολιτικούς και προστατευτικούς μηχανισμούς που έχουν θεσπιστεί για να εμποδίζεται η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, παραμένει γεγονός ότι κάποια παιδιά έχουν ήδη υποστεί βλάβες, ενώ κάποια άλλα θα υποστούν στον διαρκώς εξελισσόμενο κόσμο του κυβερνοχώρου και τη διασύνδεσή του με τον πραγματικό κόσμο. Οι διαθέσιμες έρευνες σχετικά με μέτρα ως προς την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων και τη στήριξη της ανάκαμψης και αποκατάστασης των παιδιών, είναι ακόμα στα σπάργανα. Ότι διαδικασίες εφαρμόστηκαν αυτό έγινε αποκλειστικά στις αναπτυγμένες χώρες. Υπάρχει, ωστόσο, επαρκής εμπειρία από τις επιπτώσεις της ψηφιακής κακοποίησης και της σχέσης της με τις εμπειρίες των παιδιών εκτός διαδικτύου, ώστε να αρχίσει ο προσδιορισμός των βασικών μέτρων που απαιτούνται για την παροχή της απαραίτητης ψυχοκοινωνικής υποστήριξης στα παιδιά. Ενώ η πορεία της κακοποίησης έχει συγκεκριμένη κατεύθυνση, η σωστή αντιμετώπιση θα

ενσωμάτωνε το διαδίκτυο σε συστήματα αποκατάστασης που ασχολούνται με την κακοποίηση, γενικότερα, και όχι τη δημιουργία εξειδικευμένων υπηρεσιών. Αυτό απαιτεί τα εξής

- Θεραπευτικές παρεμβάσεις για κακοποιημένα παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα εμπιστοσύνης και στήριξη των παιδιών, ώστε να κατανοήσουν τις εμπειρίες τους αυτές. Μερικά παιδιά που πέφτουν θύματα διαδικτυακής σεξουαλικής παρενόχλησης ή αποπλάνησης, βιώνουν συναισθήματα ντροπής, επειδή «ξεγελάστηκαν» μέσα σε μια διαδικτυακή σχέση από έναν ενήλικα. Άλλα παιδιά αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως αυτόνομους και ανεξάρτητους και, επομένως, δεν αναγνωρίζουν τους ίδιους ως θύματα που έχουν ανάγκη από βοήθεια.¹¹⁷ Τα περισσότερα παιδιά που κακοποιούνται ψηφιακά, βιώνουν μια αντιφατική δυναμική - αντιλαμβάνονται ότι ενεργούν σαν ενήλικες στο διαδικτυακό περιβάλλον, αλλά συνεχίζουν τον ρόλο τους ως παιδιά στον πραγματικό κόσμο.¹¹⁸ Η βοήθεια προς τους γονείς είναι επίσης απαραίτητη, ώστε να μπορούν να κατανοήσουν τις διαδικτυακές εμπειρίες των παιδιών τους και να προσφέρουν την υποστήριξή τους.
- Προσεγγίσεις, κατά τη διάρκεια της δικαστικής έρευνας, οι οποίες θέτουν στο επίκεντρο το παιδί και λαμβάνουν υπόψη τους τις δυσκολίες, που, συχνά, βιώνουν τα παιδιά και οι νέοι κατά την αποκάλυψη της διαδικτυακής κακοποίησης. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, για παράδειγμα, ο καθορισμός της κατάλληλης χρονικής στιγμής για τη ανάκριση -συνέντευξη, το ρυθμό και την καταγραφή της ώστε ν' αποφεύγεται η επανάληψή της και να βοηθιέται το παιδί να αποκτήσει την αίσθηση του ελέγχου που έχει χάσει κατά τη διάρκεια της κακοποίησης. Στην ανάγκη, για προστασία των κακοποιημένων παιδιών από περαιτέρω τραυματικές εμπειρίες κατά την διάρκεια της δικαστικής έρευνας, ορισμένες χώρες όπως ο Καναδάς, η Ισλανδία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ έχουν δημιουργήσει Κέντρα συνολικής αντιμετώπισης του θέματος. Σε αυτά τα Κέντρα, εκπαιδευμένοι επαγγελματίες όπως αστυνομικοί, ψυχολόγοι, δικηγόροι και νοσηλευτές συνεργάζονται για τη συλλογή δικαστικών πληροφοριών και την πρόληψη του επανατραυματισμού των θυμάτων.¹¹⁹
- Προετοιμασία του δικαστηρίου ώστε να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά κατανοούν τη διαδικασία, το ρόλο τους στο πλαίσιο της διαδικασίας, τι είδους υποστήριξη θα έχουν στη διάθεσή τους, πώς θα προστατευθεί το απόρρητο, καθώς και η παροχή ψυχολογικής υποστήριξης, όταν η εμπειρία της κατάθεσης είναι δύσκολη.¹²⁰
- Θεραπεία για τους νέους που έχουν εμφανίσει σεξουαλικά επιβλαβείς συμπεριφορές στον ψηφιακό κόσμο. Η μεταχείρισή τους πρέπει να θεμελιώνεται στις ίδιες προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται για εκείνους που διαπράττουν σεξουαλικά επιβλαβείς πράξεις εκτός διαδικτύου. Πρέπει να περιλαμβάνει μια συνολική εκτίμηση του παιδιού και αποτελεσματικής παρέμβασης μέσω ψυχολογικής υποστήριξης, αξιολόγηση των κινήτρων του παιδιού και την ενεργό συμμετοχή των γονέων στη διαδικασία.

Συμπεράσματα

Οι σημαντικότερες επιπτώσεις στη ζωή των παιδιών σ' όλο τον κόσμο από το διαδίκτυο θα συνεχίσουν να ενισχύονται και να εξελίσσονται. Ενώ η πρόσβαση και η χρήση του διαδικτύου είναι μεγαλύτερες στις αναπτυγμένες χώρες η διείσδυση της ευρυζωνικής σύνδεσης και η εισαγωγή της κινητής τηλεφωνίας που αυξάνεται με εκθετική πρόοδο, σε συνδυασμό με την αύξηση της χωρητικότητας των αρχείων που διακινούνται και την πτώση του κόστους, θα οδηγήσουν και τις υπόλοιπες χώρες του κόσμου στην ίδια κατεύθυνση. Στα αμέσως επόμενα χρόνια προβλέπονται δραματικές αλλαγές στις αναπτυσσόμενες και τις υπανάπτυκτες χώρες.

Επιπλέον, το μεγαλύτερο μέρος των στοιχείων για τους τρόπους χρήσης του διαδικτύου και των σχετικών τεχνολογιών από τους νέους, καθώς και για τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν εκεί μέσα, προέρχονται από τις ίδιες χώρες. Ακόμα όμως και στις χώρες αυτές υπάρχουν σημαντικά χάσματα γνώσης. Υπάρχουν λίγες πληροφορίες, παραδείγματος χάριν, για την ψηφιακή σύνδεση ανάπηρων παιδιών ή την ψηφιακή σεξουαλική παρενόχληση και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα παιδιά που ανήκουν στην ομάδα των LGBT. Το γνωστικό κενό για τους κινδύνους από τη χρήση του διαδικτύου στην Αφρική, καθώς και στα περισσότερα μέρη της Ασίας και της Μέσης Ανατολής, είναι σημαντικότερο και απαιτείται άμεση διερεύνηση.

Αν και περιορισμένη, η πληροφόρηση για τις αναπτυσσόμενες και τις υπανάπτυκτες χώρες δείχνει, ότι τα θέματα που τίγονται στην παρούσα Μελέτη, μπορεί να μην αφορούν όλες τις χώρες του κόσμου αυτή τη στιγμή, θα τις αφορούν όμως πολύ σύντομα. Για παράδειγμα, οι ερευνητές έχουν ήδη κατανοήσει ότι ουσιαστικά τα παιδιά απ' όλες τις χώρες του κόσμου χρησιμοποιούν τις SNS με παρόμοιο τρόπο και έτσι δίνεται η ευκαιρία σε ανθρώπους να επικοινωνήσουν διαδραστικά μαζί τους και να τα παρενοχλήσουν ψηφιακά. Τα παιδιά από τις αναπτυσσόμενες και τις υπανάπτυκτες χώρες, συνήθως, δεν χρησιμοποιούν το διαδίκτυο από το σπίτι τους και πηγαίνουν σε Ίντερνετ καφέ. Εκεί κινδυνεύουν περισσότερο να βρεθούν αντιμέτωπα με ακατάλληλες εικόνες και να δεχτούν πραγματική ή σεξουαλική παρενόχληση. Η έλλειψη εγρήγορσης και γνώσεων των γονέων, οι δύσκολες οικονομικές συνθήκες και τα ακατάλληλα θεσμικά πλαίσια, μπορεί να πολλαπλασιάσουν τους πιθανούς κινδύνους και την πιθανότητα πρόκλησης βλάβης. Ως εκ τούτου, φαίνεται ότι τα κενά στην προστασία για τα παιδιά και τους νέους στο ψηφιακό περιβάλλον, μπορούν να είναι μεγαλύτερα στις αναπτυσσόμενες και τις υπανάπτυκτες χώρες, όπου τα κενά για την γενικότερη προστασία των παιδιών υπάρχουν ήδη.

Συνολικά, η εξέλιξη της ICT βρίσκεται σε μια κρίσιμη καμπή. Μόνο ένα μικρό ποσοστό των σημερινών ενηλίκων όταν ήταν παιδιά είχε πρόσβαση στην ICT, το εργαλείο αυτό που έχει διευκολύνει την επανάσταση στην αλληλεπίδραση και την επικοινωνία. Αυτό το γεγονός επηρεάζει τη δυνατότητα των ενηλίκων να καταλαβαίνουν τον τρόπο χρήσης του διαδικτύου, των κινητών τηλεφώνων και των άλλων συναφών τεχνολογιών από τα παιδιά και τους νέους. Η πιθανότητα αυτή ισχύει ιδιαίτερα στις χώρες, όπου η κοινωνική δραστηριότητα των παιδιών και ιδιαίτερα των εφήβων, ήταν κάτω από την παρατήρηση και τον έλεγχο των γονέων. Με την πάροδο του χρόνου όμως αυτή η κατάσταση μπορεί να αλλάξει, καθώς οι σημερινοί νέοι, γνώστες της ICT και έμπειροι χρήστες των SNS γίνονται γονείς οι ίδιοι. Μπορούν να ανησυχούν λιγότερο για τον κίνδυνο της ψηφιακής σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κατάχρησης, επειδή ανήκαν στη γενιά που ανέπτυξε τους τρόπους για τον έλεγχό της. Πάντως, η φύση της δημιουργικότητας που εξαπολύεται από την ICT, σημαίνει ότι θα ελλοχεύουν πάντα νέοι κίνδυνοι, οι οποίοι θα απαιτούν νέες στρατηγικές προφύλαξης.

Όπου η πρόσβαση είναι ευρεία, η ICT προκαλεί, σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, επανάσταση τον τρόπο καθημερινής διαβίωσης των ανθρώπων και της μεταξύ τους επικοινωνίας. Στα μέρη αυτά, όπου η πρόσβαση συνεχώς διευρύνεται, οι πιο πάνω αλλαγές αποτελούν μέρος της σημερινής πραγματικότητας. Γνωρίζουμε ότι πρόκειται να συμβούν σημαντικές αλλαγές, δεν γνωρίζουμε όμως ακόμα το είδος τους. Ο κυβερνοχώρος μειώνει τον κοινωνικό ρόλο και τις υπευθυνότητες του δημοσίου τομέα και τις μεταφέρει στον ιδιωτικό, (εταιρείες και πρόσωπα). Ο κυβερνοχώρος έχει τη δυνατότητα να βελτιώσει τα άτομα και την

κοινωνία την ίδια, να καταργήσει τα εμπόδια μεταξύ των ανθρώπων, να προετοιμάσει το έδαφος για αλληλεπίδραση, εκπαίδευση και ανάπτυξη. Υπάρχουν όμως και ευκαιρίες για αδικοπραξίες. Τα παιδιά είναι τα πρώτα που θ' αντιμετωπίσουν αυτό το δίλημμα. Ενώ τα παιδιά και οι νέοι θέλουν, πραγματικά, την οικοδόμηση ενός ασφαλέστερου διαδικτύου, η ευθύνη για την περαιτέρω ασφαλή επέκτασή του και την εκμετάλλευση όλων των θετικών του επιπτώσεων, επαφίεται στις Κυβερνήσεις και στον ιδιωτικό τομέα

ΠΗΓΕΣ

1. European NGO Alliance for Child Safety Online, 'The Right Click: An agenda for creating a safer and fairer online environment for every child', European NGO Alliance for Child Safety Online, eNACSO, Copenhagen, June 2010, pp. 2, 5, 8, 17, available at: www.enacso.eu/images/stories/Documents/manifesto/afafinal6may.pdf, accessed 22 August 2011.
2. Lobe, B., et al. (with members of the EU Kids Online network), *Cross-National Comparison of Risks and Safety on the internet: Initial analysis from the EU Kids Online survey of European children*, EU Kids Online, London School of Economics and Political Science, London, August 2011, p. 13
3. United Nations General Assembly, Report of the Special Representative of the Secretary General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, John Ruggie, Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework, A/HRC/17/31, United Nations, New York, 21 March 2011, Guiding Principles 11 and 13 (b).
4. Livingstone, S., et al., Risks and Safety on the Internet: The perspective of European children, Full Findings and policy implications from the *EU Kids Online* survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries, EU Kids Online, London School of Economics and Political Science, London, 2011.
5. Livingstone, S. and L. Haddon, *EU Kids Online: Final report*, EU Kids Online, London School of Economics and Political Science, London (EC Safer Internet Plus Programme Deliverable D6.5), June 2009. The study covered 21 European countries: Austria, Belgium, Bulgaria, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Estonia, France, Germany, Greece, Iceland, Ireland, Italy, Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Slovenia, Spain, Sweden and United Kingdom.
6. Carr, J. and Z. Hilton, *Digital Manifesto*, Children's Charities Coalition on Internet Safety, London, 2009, p. 29.
7. Carr, J., 'Briefing Note on Child Abuse Images and the Internet', Children's Charities Coalition on Internet Safety, London, July 2010, p. 2.
8. Internet Watch Foundation, *Annual and Charity Report 2010*, IWF, London, 2010, p. 1; Quayle, E. and T. Jones, 'Sexualised images of children on the internet-', *Sexual Abuse*, vol. 23, no. 1, March 2011, pp. 7-21.
9. For example, see: Office of the Federal Ombudsman for Victims of Crime [Canada], *Every Image, Every Child: Internet-facilitated child sexual abuse in Canada*, Department of Justice, Government of Canada, 2009, p. 8, available at: www.victimsfirst.gc.ca/pdf/childp-pjuvenile.pdf; Wolok, J., D. Finkelhor and K. J. Mitchell, *Child-Pornography Possessors Arrested in Internet-Related Crimes: Findings from the National Juvenile Online Victimization Study*, National Center for Missing and Exploited Children, Virginia, 2005, pp. vii, 5, 6.
10. Internet Watch Foundation, *Annual and Charity Report 2010*, IWF, London, 2010, available at: www.iwf.org.uk/accountability/annual-reports/2010-annual-report; Internet Watch Foundation, *Annual and Charity Report 2006*, IWF, London, 2006, p. 8, www.enough.org/objects/20070412_iwf_annual_report_2006_web.pdf.
11. Internet Watch Foundation, *Annual and Charity Report 2010*, p. 8.
12. Baines, Victoria, 'Online Child Sexual Abuse: The law enforcement response – A contribution of ECPAT International to the World Congress III against Sexual Exploitation of Children and Adolescents', ECPAT International, Bangkok, November 2008, p. 2.
13. Webster, S., et al., *Scoping Report: European Online Grooming Project*, European Online Grooming Project for the European Commission Safer Internet Plus Programme, London, April 2010, p. 7. The report defines young persons as those aged 16 or younger.
14. Mitchell, Kimberly J., et al., 'Use of Social Networking Sites in Online Sex Crimes Against Minors: An examination of national incidence and means of utilization', *Journal of Adolescent Health*, vol. 47, no. 2, August 2010, pp. 183-190.
15. Webster, S., et al., *Scoping Report: European Online Grooming Project*, p. 13.
16. Ethel Quayle, 'Sexualized Images of Children on the Internet', *Sexual Abuse*, vol. 23, no. 1, March 2011, pp. 7-21.
17. Wolak, J., et al., 'Online "Predators" and their Victims: Myths, realities and implications for prevention and treatment', *American Psychologist*, vol. 63, no. 2, February-March 2008, pp. 111-128, available at: www.apa.org/pubs/journals/releases/amp-632111.pdf.
18. See, for example: Wolak, J., D. Finkelhor and K. J. Mitchell, 'Child Pornography Possessors Arrested in Internet-Related Crimes: Findings from the National Juvenile Online Victimization Study', National Center for Missing & Exploited Children, Alexandria, VA, 2005, available at: www.missingkids.com/en_US/publications/NC144.pdf; Sullivan, C., 'Internet Traders of Child Pornography: Profiling research', New Zealand Department of Internal Affairs, Wellington, 2005; Webb, L., J. Craissati and S. Keen, 'Characteristics of Internet Child Pornography Offenders: A comparison with child molesters', *Sex Abuse*, vol. 19, 16 November 2007, pp. 449-465; Bates A., and C.A. Metcalf, 'A Psychometric Comparison of Internet and Non-Internet Sex Offenders from a Community Treatment Sample', *Journal of Sexual Aggression*, vol. 13, no. 1, March 2007, pp. 11-20; Baartz, D., 'Australians, the Internet and Technology-Enabled Child Sex Abuse: A statistical profile', Australian Federal Police, Canberra, Australia, 2008; Quayle, E., L. Loof and T. Palmer, 'Child Pornography and Sexual Exploitation of Children Online: A contribution of ECPAT International to the World Congress III against Sexual Exploitation of Children and Adolescents', ECPAT International, Bangkok, November 2008.
19. See, for example: Wolak, J., K. Mitchell and D. Finkelhor, 'Unwanted and Wanted Exposure to Online Pornography in a National Sample of Youth Internet Users', *Pediatrics*, vol. 119, no. 2, February 2007, pp. 247-257, available at: <http://pediatrics.aappublications.org/content/119/2/247.full.pdf+html>; Mossige, S., M. Ainsaar and C. Göran Svedin, eds., *The Baltic Sea Regional Study on Adolescents' Sexuality*, NOVA, Norwegian Ministry of Education and Research, Oslo, 2007, p. 37; Soldatova, G., 'Russian School-children as Internet Users: Types and risk groups', Foundation for Internet Development, 1999; Muhammad T., 'Danger for children at Pakistan's cafes', ECPAT newsletter No 48, July 2004, p.5, citing Pakistan Paediatric Association and Save the Children Sweden, 'Exposure of children to pornography at Internet cafes of Pakistan', 2001.
20. See, for example: Liao, Lih Mei, and S. M. Creighton, 'Requests for Cosmetic Genitoplasty: How should healthcare providers respond?', *BMJ*, vol. 334, no. 7603, 24 May 2007, pp. 1090-1092; and Braun, V. and L. Tiefer, 'The "Designer

- Vagina” and the Pathologisation of Female Genital Diversity: Interventions for change’, *Radical Psychology*, vol. 8, no. 1, 2010, n.d.
21. See, for example: Lo, Ven-Hwei, and Ran Wei, ‘Exposure to Internet Pornography and Taiwanese Adolescents’ Sexual Attitudes and Behaviour’, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, vol. 49, no. 2, June 2005, pp. 221–237; Livingstone, S., et al., *Risks and safety on the internet, Full findings*, 2011; CWIN Nepal, ‘Protecting Children in Cyberspace’, Kathmandu, 2009, available at: www.nta.gov.np/articleimages/file/Protecting%20Children%20in%20Cyberspace%20WTIS.pdf, accessed 21 August 2011; Rauniar, Deepak, ‘Cyber Cafes of Nepal: Passage to cyber crime?’, South Asia Partnership International and Bellanet Asia, Lalitpur, Nepal, March 2007; Chetty, Iyavar, and Antoinette Basson, ‘Report on Internet Usage and the Exposure of Pornography to Learners in South African Schools’, Film and Publication Board, Houghton, South Africa, November 2008.
  22. See, for example: Cross, D. et al., Australian Covert Bullying Prevalence Study (ACBPS), Child Health Promotion Research Centre, Edith Cowan University, Perth, Australia; Livingstone, S., et al., *Risks and safety on the internet, Full findings 2011*; SaferNet Brasil Surveys 2009, available at: www.safernet.org.br/site/prevencao/pesquisas; Davidson, Julia, *State of the Nation Review of Internet Safety 2010*, Telecommunications Regulatory Authority, Kingdom of Bahrain, Manama, 2010; Shariff, Shaheen, *Cyber-Bullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home*, Routledge, London and New York, 2008; National Children's Home and Tesco Mobile, ‘Putting U in the Picture: Mobile bullying survey 2005’, NCH, n.d.
  23. See, for example: Shariff, S., *Cyber-Bullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home*, Routledge, London and New York, 2008.
  24. Livingstone, S., et al., *Risks and safety on the internet, Full findings 2011*.
  25. See: Sharif, Shaheen, *Cyber-Bullying*.
  26. See for example: Keith, Susan, and Michelle E. Martin, ‘Cyber-Bullying: Creating a culture of respect in a cyber world’, *Reclaiming Children and Youth*, vol. 13, no. 4, Winter 2005, pp. 224–228; and Sharif, Shaheen, *Cyber-Bullying*.
  27. Raskauskas, Juliana, and Ann D. Stoltz, ‘Involvement in Traditional and Electronic Bullying among Adolescents’, *Developmental Psychology*, vol. 43, no. 3, May 2007, pp. 564–575.
  28. See, for example: Hasebrink, U., et al., *Patterns of risk and safety online: In-depth analyses from the EU Kids Online survey of 9-16-year olds and their parents in 25 countries*. London School of Economics and Political Science, London: EU Kids Online, August 2011, pp. 7, 22, 31.
  29. International Telecommunication Union, ‘Use of Information and Communication Technology by the World’s Children and Youth: A statistical compilation’, ITU, Geneva, June 2008; Lenhart, A., et al., ‘Social Media & Mobile Internet Use Among Teens and Young Adults’, Pew Internet & American Life Project, Washington, D.C., 2010.
  30. Livingstone, S. and L. Haddon, *EU Kids Online: Final report 2009*, p. 5.
  31. Livingstone, S. et al, *Risks and Safety on the Internet, Full findings*, p. 31.
  32. International Telecommunication Union, ‘Use of Information and Communication Technology by the World’s Children and Youth ; Livingstone, S. and L. Haddon, *EU Kids Online: Final report 2009*.
  33. Safer Internet Programme, Eurobarometer, Towards a safer use of the Internet for children in the EU – A parents’ perspective, *Eurobarometer*, European Commission, Brussels, December 2008, p. 13.
  34. Livingstone, S. et al, *Risks and Safety on the Internet, Full findings*, p. 26.
  35. Davidson, J. and E. Martellozzo, *State of the Nation Review of Internet Safety 2010*, Telecommunications Regulatory Authority, Kingdom of Bahrain, Manama, 2010, available at: www.tra.org.bh/en/pdf/SafeSurf_TRA_Report.pdf, accessed 7 September 2011.
  36. Chetty, Iyavar, and Antoinette Basson, ‘Report on Internet Usage and the Exposure of Pornography to Learners in South African Schools’, Film and Publication Board, Houghton, South Africa, November 2008, p. 23.
  37. Center of Studies on Information and Communication Technologies, ‘Survey on the Use of Information and Communication Technologies in Brazil 2009’, CETIC.br, Brazil Internet Steering Committee, São Paulo, 2010, p. 227, available at: www.cetic.br/english/This percentage includes individuals who declared having accessed the Internet at least once in their lives from any location.
  38. ITU, ‘Use of Information and Communication Technology by the World’s Children and Youth’, pp. 29, 41.
  39. Symantec, ‘Norton Online Living Report 09’, Mountain View, CA, 2009, pp. intro, 4, 13, 14. The countries surveyed were Australia, Brazil, Canada, China, France, Germany, India, Italy, Japan, Sweden, the United Kingdom and the United States; the survey is available at: www.protegiendoles.org/documentacion/estante4/NOLR_Report_09.pdf, accessed 19 August 2011.
  40. International Telecommunication Union, ‘The World in 2010: ICT facts and figures’, ITU, Geneva, 2010, pp. 4–5; available at: www.itu.int/ITU-D/ict/material/FactsFigures2010.pdf, accessed 26 August 2011.
  41. Center of Studies on Information and Communication Technologies, ‘Survey on the Use of Information and Communication Technologies in Brazil 2009’, CETIC.br, 2009; pp. 54, 133, 239.; Center of Studies on Information and Communication Technologies, ‘Survey on the Use of Information and Communication Technologies in Brazil 2008’, CETIC.br, 2008; p. 228; Center of Studies on Information and Communication Technologies, ‘Survey on the Use of Information and Communication Technologies in Brazil 2006’, CETIC.br, 2006, p. 113.
  42. Data provided by the Japanese Delegation to the OECD, Organisation for Economic Co-operation and Development, ‘The Protection of Children Online: Risks faced by children online and policies to protect them’, *OECD Digital Economy Papers*, No. 179, OECD Publishing, Paris, May 2011, p. 10; and Eurobarometer 2008, annex tables and survey details, Towards a safer use of the Internet for children in the EU – A parents’ perspective, analytical report, table 21b, p. 112.
  43. ITU, ‘Use of Information and Communication Technology by the World’s Children and Youth’, 2008. Chapter 5, p. 19 of the report includes the following classifications: *Children* refers to individuals in the age group 5-14 or younger; and *Youth* refers to individuals in the age group 15-24. p. 19

44. Lenhart, A. et al., 'Social Media & Mobile Internet Use Among Teens and Young Adults', Pew Internet & American Life Project, Washington, D.C., 2010, available at: <http://pewresearch.org/pubs/1484/social-media-mobile-internet-use-teens-millennials-fewer-blog>, accessed 9 June 2011.
45. Livingstone, S., et al., *Risks and Safety on the Internet, Full findings*, p. 5, available at: www2.cnrs.fr/sites/en/fichier/rapport_english.pdf, accessed 12 October 2011.
46. Socialbakers.com, 'India Facebook Statistics, Penetration, Demography', Socialbakers Ltd., www.socialbakers.com/facebook-statistics/india#chart-intervals, accessed on 12 October 2011.
47. Socialbakers.com, 'Brazil Facebook Statistics', Socialbakers Ltd., www.socialbakers.com/facebook-statistics/brazil, accessed on 12 October 2011.
48. Byron, T. *Safer Children in a Digital World: The Report of the Byron Review*, Department for Children, Schools and Families, Annesley, UK, March 2008, available at: <http://media.education.gov.uk/assets/files/pdf/s/safer%20children%20in%20a%20digital%20world%20the%202008%20byron%20review.pdf>.
49. See, for example: Davidson, J., E. Martellozzo and M. Lorenz, 'Evaluation of CEOP ThinkUKnow Internet Safety Programme and Exploration of Young People's Internet Safety Knowledge', Centre for Abuse & Trauma Studies, Kingston University, London, July 2009, available at: <http://cats-rp.org.uk/pdf%20files/Internet%20safety%20report%204-2010.pdf>, accessed 21 August 2011; Davidson, J. C. and E. Martellozzo, 'Educating children about sexual abuse and evaluating the Metropolitan police safer surfing programme', Project Report, Metropolitan Police, London, 2004; Donath, J., and d. Boyd, d., 'Public displays of connection', *BT Technology Journal*, vol. 22, no. 4, October 2004, pp. 71-82, available at: www.danah.org/papers/PublicDisplays.pdf; and Child Exploitation and Online Protection Centre, 'Understanding Online Social Network Services and Risks to Youth: Stakeholder perspectives – A preliminary report on the findings of the CEOP Centre's social network seminar series', Child Exploitation and Online Protection Centre, London, 2006.
50. Donath, J., and d. Boyd, 'Public displays of connection'.
51. See for example: Davidson, J., E. Martellozzo and M. Lorenz, 'Evaluation of CEOP ThinkUKnow Internet Safety Programme; International Youth Advisory Congress (A CEOP led VGT initiative), 'IYAC Children and Young Persons' Global Online Charter Supplementary Document', Child Exploitation and Online Protection (CEOP) Centre, London, 2008.
52. Lobe, B., et al. (with members of the EU Kids Online network), *Cross-National Comparison of Risks and Safety on the internet: Initial analysis from the EU Kids Online survey*.
53. See for example: SaferNet Brazil Surveys, 2009; and Davidson, J., *State of the Nation Review of Internet Safety 2010*, p. 4.
54. See, for example: van der Gaag, Nikki, *Because I Am a Girl: The State of the World's Girls 2010 – Digital and urban frontiers: Girls in a changing landscape*, Plan International, Brussels, 2010, available at: <http://plan-international.org/girls/resources/digital-and-urban-frontiers-2010.php>, accessed 27 August 2011; SaferNet Brazil Surveys, 2009; Lenhart, A., et al., 'Social Media & Mobile Internet Use Among Teens and Young Adults', Pew Internet & American Life Project, Washington, D.C., 2010, p. 8; CWIN Nepal, 'Protecting Children in Cyberspace'.
55. See: Lenhart, A., 'Teens and Sexting: How and why minor teens are sending sexually suggestive nude or nearly nude images via text messaging', Pew Internet & American Life Project, Washington, D.C., 15 December 2009, available at www.pewinternet.org/~media/Files/Reports/2009/PIP_Teens_and_Sexting.pdf.
56. Lenhart, A., 'Teens and Sexting, and SaferNet Brazil Surveys, 2009.
57. Ybarra, M. L., and K. J. Mitchell, 'How Risky Are Social Networking Sites?: A comparison of places online where youth sexual solicitation and harassment occurs', *Pediatrics*, vol. 121, no. 2, 1 February 2008, pp. e350–e357; available at: <http://pediatrics.aappublications.org/content/121/2/e350.full>, accessed 26 August 2011; Ybarra, M.,L. et al., 'Internet Prevention Messages: Targeting the right online behaviors', *Archives of Pediatric and Adolescent Medicine*, vol. 161, no. 2, February 2007, pp. 138-145, available at: <http://archpedi.ama-assn.org/cgi/content/full/161/2/138>.
58. Optem, 'Safer Internet for Children: Qualitative study in 29 European countries – Summary report, Eurobarometer, Brussels, May 2007, available at: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/quali/ql_safer_internet_summary.pdf.
59. Ybarra, M.,L. et al., 'Internet Prevention Messages', pp 138-145.
60. See, for example: UNICEF Regional Office for West and Central Africa, 'Promoting Synergies between Child Protection and Social Protection: West and Central Africa', Overseas Development Institute and United Nations Children's Fund, London and Dakar, 2009, available at: www.odi.org.uk/resources/details.asp?id=3477&title=child-protection-social-protection-west-central-africa.
61. Mitchell K. J., D. Finkelhor and J. Wolak, 'Risk factors for and impact of online sexual solicitation of youth', *The Journal of the American Medical Association*, vol. 285, no. 23, 20 June 2001, pp. 3011-3014; Dawes, A., and A. Govender, 'The Use of Children in Pornography in South Africa', Human Sciences Research Council, Pretoria, 2007, available at: www.hsrc.ac.za/Research_Project-796.phtml.
62. Livingstone, S., 'e-Youth: (Future) policy implications – Reflections on online risk, harm and vulnerability', Presentation at 'e-Youth: balancing between opportunities and risks' (26–28 May 2010, Antwerp, Belgium), London School of Economics Research Online, London, June 2010, available at: <http://eprints.lse.ac.uk/27849/>.
63. van der Gaag, Nikki, *Because I Am a Girl: The State of the World's Girls 2010*.
64. van der Gaag, Nikki, *Because I Am a Girl: The State of the World's Girls 2010*; Bawagan, Aleli, and Anjanette Saguisag, 'UNICEF Philippines, 'The Role of the Private Sector, particularly ISPs and Internet Café Owners, as Active Partners in Protecting Children from Sexual Abuse and Exploitation in the Philippines: An on-going case study by UNICEF Philippines', UNICEF, Makati City, Philippines, n.d. available at: www.unicef-irc.org/files/documents/d-3600-Working-with-internet-ser.pdf, accessed 21 August 2011; Plan India, 'Girls in a Changing Landscape: Urban and digital frontiers – The state of the girl child in India 2010', New Delhi, September 2010,.
65. See for example: Long Island Network of Community Services/BiasHELP, 'STOPtechNObullying: LGBTQ – Lesbian, gay, bisexual, transgender and questioning youth', Hauppauge, New York, 2011, available at: <http://stoptechnobullying.org/lgbtq.php>, accessed 22 August 2011; and Shariff, Shaheen, *Cyber-Bullying*.

66. Understanding social networking services and risks to youth, Stakeholder perspectives, a preliminary report on the findings of the CEOP centre's social network seminar series, (2006) Child Exploitation and Online Protection Centre, London; SaferNet Brazil Surveys 2009. Accessible online at: www.safernet.org.br/site/prevencao/pesquisas
67. Child Exploitation and Online Protection Centre, 'Understanding Social Networking Services and Risks to Youth: Stakeholder perspectives – A preliminary report on the findings of the CEOP Centre's Social Network Seminar Series', CEOP, London, 2006, available at: www.ceop.police.uk/Documents/socialnetwork_serv_report_221206.pdf.
68. 'Staying Safe Survey 2009: Young people and parents' attitudes around Internet safety', Department for Children, Schools and Families, Government of the United Kingdom, Runcorn, UK, December 2009; Livingstone, S. and L. Haddon, *EU Kids Online: Final report*.
69. Livingstone, S. and L. Haddon, *EU Kids Online: Final report*.
70. See, for example: Davidson, J., *State of the Nation Review of Internet Safety 2010*; Staksrud, E. and S. Livingstone, 'Children and Online Risk: Powerless victims or resourceful participants?', *Information, Communication & Society*, vol. 12, no. 3, 2009, pp. 364–387; Gallup Organisation, 'Towards a Safer Use of the Internet for Children in the EU' (Eurobarometer), http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_248_en.pdf
71. 'Staying Safe Survey 2009: Young people and parents' attitudes around Internet safety'; and Livingstone, S. and L. Haddon, *EU Kids Online: Final report*.
72. Cho, Chang-Hoan, and Hongsik John Cheon, 'Children's Exposure to Negative Internet Content: Effects of family context', *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 1 December 2005, pp. 488–509.
73. See: Staksrud, E. and S. Livingstone, 'Children and Online Risk'.
74. See, for example: Voices of Youth, 'Survey on Internet Use, 2010' (internal document), United Nations Children's Fund, New York; van der Gaag, Nikki, *Because I Am a Girl: The State of the World's Girls 2010*.
75. See: Davidson, J., E. Martellozzo and M. Lorenz, 'Evaluation of CEOP ThinkUKnow Internet Safety Programme and Exploration of Young People's Internet Safety Knowledge'.
76. Livingstone, S., et al., *Risks and safety on the internet, Full findings 2011*.
77. For a comprehensive overview of legal frameworks, see: Newell, P., 'Legal Frameworks for Combating Sexual Exploitation of Children', UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, 2008.
78. Third World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children, 'The Rio de Janeiro Declaration and Call for Action to Prevent and Stop Sexual Exploitation of Children and Adolescents', 2008, p. 6, available at: www.ecpat.net/WorldCongressIII/PDF/Outcome/WCIII_Outcome_Document_Final.pdf, accessed 7 September 2011.
79. United Nations, Report of the independent expert for the United Nations study on violence against children, A/61/299, United Nations General Assembly, New York, 29 August 2006, p. 32, para. 114 (j),(k).
80. International Centre for Missing & Exploited Children, 'Child Pornography: Model legislation & global review', 6th ed., ICMEC, Alexandria, VA, 2010. Information available at: www.icmec.org/missingkids/servlet/PageServlet?LanguageCountry=en_X1&PageId=4346, accessed 22 September 2011.
81. European Commission, 'Proposal for a Directive on Combating Sexual Abuse, Sexual Exploitation of Children and Child Pornography, repealing Framework Decision 2004/68/JHA', European Commission, Brussels, 29 March 2010, available at: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/107>.
82. European Commission, 'Proposal for a Directive on Combating Sexual Abuse, Sexual Exploitation of Children and Child Pornography, repealing Framework Decision 2004/68/JHA'. The proposal was tabled in 2009. See: European Commission, 'Proposal for a Council Framework Decision 'on combating the sexual abuse, sexual exploitation of children and child pornography, repealing Framework Decision 2004/68/JHA', European Commission, Brussels, 25 March 2009.
83. GSMA, *Mobilising Europe's Digital Agenda*, GSMA, London, 2010, www.gsmworld.com/our-work/public-policy/gsm_europe/mobilising/downloads/GSMA_UmbrellaStory_A5Brochure.pdf; GSM World, *European Framework (webpage)*, see: www.gsmworld.com/our-work/public-policy/framework_mobile_use_younger_teenagers_children.htm.
84. Donoso, V., *Results of the Assessment of the Implementation of the Safer Social Networking Principles for the EU. Individual Reports of Testing of 14 Social Networking Sites*, European Commission, Safer Internet Programme, Luxembourg, May 2011, available at: http://ec.europa.eu/information_society/activities/social_networking/eu_action/implementation_princip_2011/index_en.htm. Also see: Donoso, V., *Assessment of the implementation of the Safer Social Networking Principles for the EU on 14 websites: Summary report*, European Commission, Safer Internet Programme, Luxembourg, 2010.
85. 'Memorandum on the Protection of Personal Data and Privacy in Internet Social Networks, Specifically in Regard to Children and Adolescents', 2009, PDF available, in order of language, in Spanish, Portuguese, English and French, www.iijusticia.org/esp_port_eng_fran.pdf, accessed 30 August 2011.
86. Gregorio, Carlos, 'Sexual Abuse and Exploitation in the Converged Online/Offline Environment: A point of view from Latin America', unpublished document; InSafe *Annual Report 2010*, InSafe Brussels, October 2010.
87. See for example, Wall, David S., 'The Internet as a Conduit for Criminal Activity', Chapter 4 in April Pattavina, ed., *Information Technology and the Criminal Justice System*, Sage Publications, Thousand Oaks, CA, 2005, pp. 77–98, available at: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=740626, accessed 7 September 2011.
88. Stephens, Gene, 'Policing the Future: Law enforcement's new challenges', *The Futurist*, March-April 2005, pp. 51–57, www.policefuturists.org/pdf/M-A2005Futurist_Stephens.
89. Palmer T (2010) Sexual abuse and exploitation in the converged online/offline environments: Referral services and rehabilitation (unpublished paper for the UNICEF Innocenti Research Centre).
90. See, for example: Palmer, Tink, 'Behind the Screen: Children who are the subjects of abusive images', in Quayle, Ethel and Maxwell Taylor, eds., *Viewing Child Pornography on the Internet: Understanding the offence, managing the offender, helping the victims*, Russell House Publishing, Lyme Regis, UK, 2005; Palmer, T. and L. Stacey, *Just One Click: Sexual abuse of children and young people through the Internet and mobile phone technology*, Barnardo's, Ilford, UK, 2004; Von Weiler, Julia, Annette Haardt-Becker and Simone Schulte, 'Care and Treatment of Child Victims of Child Pornographic Exploitation (CPE) in Germany', *Journal of Sexual Aggression*, vol. 16, no. 2, July 2010, pp. 211–222.

91. Palmer, T., 'Sexual Abuse and Exploitation in the Converged Online/Offline Environments: Referral services and rehabilitation', 2010 (unpublished paper prepared for the UNICEF Innocenti Research Centre).
92. Quayle, E, L. Loof and T. Palmer Child pornography and exploitation of children online. A contribution of ECPAT International to the World Congress III against Sexual Exploitation of Children and Adolescents. ECPAT International, Bangkok, 2008.
93. Microsoft Corporation, *Microsoft 2010 Corporate Citizenship Report*, Microsoft Corporation, Redmond VA (USA), 2010, p. 47 ; Cornell University Law School, Legal Information Institute, *Use to combat child pornography of technical elements relating to images reported to the CyberTipline*, U.S. Code, Title 18, Part 1, Chapter 110, No. 2258C, available at: www.law.cornell.edu/uscode/uscode_sec_18_00002258---C000-.html.
94. Maalla, N, M, 'Report of the Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography', A/HRC/12/23, United Nations, New York, 13 July 2009, p. 12; available at www.unhcr.org/refworld/docid/4ab0d35a2.html, accessed 1 September 2011.
95. Nissenbaum, H., 'The Meaning of Anonymity in an Information Age', *The Information Society*, vol. 15, 1999, pp. 141–144, available at: www.nyu.edu/projects/nissenbaum/paper_anonymity.html, accessed 22 September 2011.
96. Farfinski, S., *UK Cybercrime Report*, Garlik, Richmond, UK, n.d., available at www.garlik.com/press/Garlik_UK_Cybercrime_Report.pdf.
97. *See, for example*: Police Commissioners' Conference Electronic Crime Working Party, 'The Virtual Horizon: Meeting the law enforcement challenges – Developing an Australasian law enforcement strategy for dealing with electronic crime', ACPR-RS-134.1, Australasian Centre for Policing Research, Payneham, Australia, 2000.
98. Interview with the Child Exploitation and Online Protection Centre, March 2011.
99. Von Weiler, J., A. Haardt-Becker and S. Schulte, 'Care and Treatment of Child Victims of Child Pornographic Exploitation (CPE) in Germany', *Journal of Sexual Aggression*, vol. 16, no. 2, July 2010, pp. 211–222. Berggrav, S., Omsorg på nettet: Er det mitt ansvar?, Barnevernets utfordringer i å møte overgrep på internett, Redd Barna (*Care on the Internet: Is it my responsibility? The challenges of the Child Welfare Services in meeting online abuse*, Save the Children Norway), Oslo, 2010.
100. Palmer, T., 'Sexual Abuse and Exploitation in the Converged Online/Offline Environments' (unpublished paper prepared for the UNICEF Innocenti Research Centre).
101. Survey conducted in September 2010 by Tink Palmer, United Kingdom for the purposes of this paper.
102. SaferNet Brasil, 'Nética: Ethics and education for developing cyber-citizenship in Brazil', 2010, <http://files.eun.org/insafe/blog/Netica.doc>, accessed 31 August 2011.
103. Child Protection Partnership (CPP) Digital Literacy Initiative, in collaboration with IICRDTrend Microsystems and Certiport Implementation by The Aspire Group Company (TAGC), 2010 (unpublished document).
104. Odhiambo, Victoria, 'Youth Mobilization to Promote Codes of Conduct in Internet Cafes in Africa', Presentation for Corporate Engagement in IT Companies Seminar, ECPAT World Congress III, Rio de Janeiro, 27 November 2008; available at: www.ecpat.net/WorldCongressIII/PDF/Publications/T4_WS3c.pdf, accessed 31 August 2011.
105. [Sharif, S., *Cyber-Bullying*, p. 256.](#)
106. International Centre for Missing & Exploited Children, 'Child Pornography: Model legislation & global review'.
107. Human Rights Council, 'Joint Report of the Special Rapporteur on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, and the Special Representative of the Secretary General on Violence against Children', A/HRC/16/56, United Nations, New York, 7 March 2011, available at http://srsg.violenceagainstchildren.org/document/a-hrc-16-56_204.
108. International Centre for Missing & Exploited Children, 'Child Pornography: Model legislation & global review'.
109. International Criminal Police Organization, 'Notices & Diffusions', INTERPOL, Lyon, France, 22 June 2011, available at: www.interpol.int/Public/Notices/default.asp, accessed 2 September 2011.
110. United Nations Economic and Social Council, 'Guidelines on Justice Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime', Resolution 2005/20, United Nations, New York, 22 July 2005.
111. Few of the codes of good practice developed within the United Kingdom under the auspices of the Home Secretary's Task Force on Child Internet Safety had any monitoring provisions attached to them. This approach was expressly rejected in a review conducted in 2008 by Professor Tanya Byron, available at: www.education.gov.uk/ukccis/about/a0076277/the-byron-reviews, and further endorsed by the Bailey Review, www.education.gov.uk/inthenews/inthenews/a0077662/bailey-review-of-the-commercialisation-and-sexualisation-of-childhood-final-report-published.
112. Internet Watch Foundation, *2009 Annual and Charity Report, IWF*, Cambridge, UK, 2009, available at: www.iwf.org.uk/assets/media/annual-reports/IWF%202009%20Annual%20and%20Charity%20Report.pdf.
113. Moore, T. and R. Clayton, 'The Impact of Incentives on Notice and Take-Down', In *Managing Information Risk and the Economics of Security*, Springer, New York, 2009, pp. 199–223.
114. *See for example*: Using blocking to combat online child abuse images: Questions & Answers, Q3. Can't sites known to contain child abuse images just be taken down, as they are illegal?, European NGO Alliance for Child Safety Online.
115. Moore, T. and R. Clayton, 'The Impact of Incentives on Notice and Take-Down'.
116. Ofcom's Submission to Safer Children in A Digital World. p. 95.
117. Nyman, Anders, *Abused Online*, BUP Elefanten (Child and Adolescent Psychiatric Unit) and the County Council of Östergötland, n.d. ; Palmer T., 'Sexual abuse and exploitation in the converged online/offline environments' (unpublished paper prepared for the UNICEF Innocenti Research Centre).
118. Palmer T., 'Sexual abuse and exploitation in the converged online/offline environments' (unpublished paper prepared for the UNICEF Innocenti Research Centre).
119. *See for example*: Office of the Federal Ombudsman for Victims of Crime [Canada], *Every Image, Every Child*, p. 30.
120. Lansdown, G., *Article 12: The Right of the Child to be Heard: A resource book for governments*, UNICEF/Save the Children/OHCHR, London, forthcoming.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ – ΟΡΙΣΜΟΙ

A. Όροι σχετικοί με τη σεξουαλική κακοποίηση και τη σεξουαλική εκμετάλλευση των παιδιών

<i>Εικόνες παιδικής κακοποίησης</i>	Η αναπαράσταση, από οποιοδήποτε μέσο ενός παιδιού που συμμετέχει σε πραγματικές ή προσομοιωμένες σαφείς σεξουαλικές δραστηριότητες ή η απεικόνιση των σεξουαλικών οργάνων ενός παιδιού για σεξουαλικούς κυρίως λόγους, (βλέπε και παιδική πορνογραφία πιο κάτω). Αν και δεν υπάρχει, σε διεθνές επίπεδο, κανένας συμφωνημένος ορισμός για τον όρο «Εικόνες παιδικής κακοποίησης», η παρούσα Μελέτη τον χρησιμοποιεί όπως καθορίστηκε πιο πάνω και τον προτιμά από τον όρο «παιδική πορνογραφία», επειδή δεν αφήνει καμία αμφιβολία ότι η παιδική κακοποίηση και η εκμετάλλευση πραγματοποιείται.
<i>Παιδί:</i>	Κάθε ανθρώπινο πλάσμα κάτω των 18 ετών, εκτός αν βάσει κάποιου σχετικού νόμου η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, (άρθρο 1, Συνθήκη των Δικαιωμάτων του Παιδιού).
<i>Παιδική πορνεία</i>	Η χρησιμοποίηση ενός παιδιού για σεξουαλικές δραστηριότητες έναντι πληρωμής ή έναντι οποιαδήποτε άλλης μορφής αντάλλαγμα, (άρθρο 2, Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Συνθήκης των Δικαιωμάτων του Παιδιού για την πώληση παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία).
<i>Παιδική πορνογραφία</i>	Κάθε αναπαράσταση από οποιοδήποτε μέσο ενός παιδιού που συμμετέχει σε πραγματικές ή προσομοιωμένες σαφείς σεξουαλικές δραστηριότητες ή η απεικόνιση των σεξουαλικών οργάνων ενός παιδιού για σεξουαλικούς κυρίως λόγους, (άρθρο 2, Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Συνθήκης των Δικαιωμάτων του Παιδιού για την πώληση παιδιών, την «παιδική πορνεία» και την παιδική πορνογραφία). Στην παρούσα Μελέτη ο όρος χρησιμοποιείται μόνο σε εισαγωγικά ή για αναφορές σε συγκεκριμένη νομοθεσία, νομολογία ή άλλα έγγραφα που τον χρησιμοποιούν. Διαφορετικά, προτιμάται ο όρος «Εικόνες παιδικής κακοποίησης».
<i>Παιδική σεξουαλική εκμετάλλευση</i>	Ορίζεται έτσι η παιδική πορνεία, η παιδική πορνογραφία και η συμμετοχή ενός παιδιού σε πορνογραφικές παραστάσεις. Συμπεριλαμβάνονται επίσης η στρατολόγηση, ο εξαναγκασμός και η δια της βίας συμμετοχή ενός παιδιού σε πορνογραφικές παραστάσεις, καθώς και ο προσπορισμός εσόδων από τη σεξουαλική εκμετάλλευση ενός παιδιού. Επιπλέον η αναγκαστική παρακολούθηση σεξουαλικής κακοποίησης ή δραστηριότητας από ένα παιδί που δεν έχει φθάσει στη νόμιμη ηλικία για σεξουαλικές δραστηριότητες, ακόμα και αν το ίδιο δεν συμμετέχει σ' αυτές, καθώς και η σεξουαλική παρενόχληση παιδιών, (Συνθήκη του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, άρθρα 18-23).
<i>Παιδική σεξουαλική κακοποίηση</i>	Ο ορισμός αυτός προβλέπεται στο άρθρο 18 της Συνθήκης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, (CETS 201 γνωστή και ως Συνθήκη του Lanzarote*) και περιλαμβάνει: α. τη συμμετοχή σε σεξουαλική δραστηριότητα ενός παιδιού, το οποίο σύμφωνα με τις διατάξεις του Διεθνούς Δικαίου δεν έχει συμπληρώσει τη νόμιμη ηλικία για δραστηριότητα αυτής της μορφής. β. τη συμμετοχή σε σεξουαλική δραστηριότητα ενός παιδιού που γίνεται με: <ul style="list-style-type: none"> • εξαναγκασμό, απειλές ή χρήση βίας, • κατάχρηση της εμπιστοσύνης του παιδιού από Αρχές, άτομα που το επηρεάζουν συμπεριλαμβανομένων και μελών της οικογένειάς του, • εκμετάλλευση της εξάρτησης του παιδιού από έναν ενήλικα ή εκμετάλλευση ιδιαίτερα ευπαθών χαρακτηριστικών του παιδιού, (διανοητική ή σωματική αναπηρία). Οι διατάξεις της παραγράφου (α) δεν εφαρμόζονται προκειμένου για συναινετικές σεξουαλικές δραστηριότητες μεταξύ παιδιών κάτω των 18 ετών, (άρθρο 18.3).
* Σημείωση της μεταφραστικής ομάδας: Νησιώτικο σύμπλεγμα γνωστό και ως Κανάρια Νησιά	
<i>Παιδική σεξουαλική κακοποίηση μέσω του διαδικτύου</i>	Η παραγωγή, η διανομή, το «κατέβασμα» ή η παρακολούθηση φωτογραφιών ή κινούμενων εικόνων, γνωστή επίσης και ως παιδική πορνογραφία. Διαδικτυακή παρενόχληση παιδιών και εφήβων για την παραγωγή από τους ίδιους υλικού παιδικής κακοποίησης, για τη συμμετοχή τους σε σεξουαλικές συζητήσεις ή άλλου είδους σεξουαλική δραστηριότητα μέσω του διαδικτύου ή ο καθορισμός μιας πραγματικής συνάντησης με στόχο τη σεξουαλική δραστηριότητα. Ορισμός της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης μέσω του διαδικτύου στο Διεθνές Δίκαιο δεν υπάρχει. Στην παρούσα Μελέτη ο όρος χρησιμοποιείται όπως περιγράφεται πιο πάνω.
<i>Παιδοφιλία</i>	Η σεξουαλική προτίμηση ενός ενήλικα για μικρά παιδιά. Ο όρος δεν περιγράφει ακριβώς αυτούς που κακοποιούν σεξουαλικά τα παιδιά, μέσω του διαδικτύου ή των λοιπών ψηφιακών μέσων, πολλοί από τους οποίους είναι έγγαμοι ή έχουν πολύχρονες σεξουαλικές σχέσεις με ενήλικες. Για το σκοπό αυτό στην παρούσα Μελέτη χρησιμοποιούνται οι όροι σεξουαλική κακοποίηση ή σεξουαλική εκμετάλλευση.
<i>Προσέγγιση, μέσω διαδικτύου, ενός παιδιού για σεξουαλική δραστηριότητα</i>	Περιγράφεται από διάφορους συγγραφείς και χρησιμοποιείται στην παρούσα Μελέτη, για να περιγράψει μια διαδικασία η οποία σκοπεύει να παρασύρει τα παιδιά σε σεξουαλική συμπεριφορά ή σε σχετικές συζητήσεις, με ή χωρίς τη θέλησή τους. Επίσης, η διαδικασία που περιλαμβάνει επικοινωνία ή συναναστροφή μεταξύ ενός ενήλικα και ενός παιδιού, που σκοπό έχουν να κάνουν το παιδί ευκολότερο θύμα σεξουαλικής κακοποίησης. Η έννοια δεν έχει οριστεί σαφώς στη διεθνή νομοθεσία. Σε ορισμένα Εθνικά Δίκαια, όπως για παράδειγμα στον Καναδά, χρησιμοποιείται ο όρος «σαγήνη».

<i>Πώληση παιδιών</i>	Κάθε πράξη ή συναλλαγή βάσει της οποίας ένα παιδί πωλείται από ένα άτομο ή ομάδα ατόμων σε άλλο, έναντι πληρωμής ή έναντι οποιαδήποτε άλλης μορφής ανταλλάγματος, (άρθρο 2, Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Συνθήκης των Δικαιωμάτων του Παιδιού για την πώληση παιδιών, την «παιδική πορνεία» και την παιδική πορνογραφία).
<i>Σεξουαλική παρενόχληση παιδιών</i>	Η προσπάθεια ενός ενήλικα, μέσω ICT, να συναντήσει ένα παιδί, που δεν έχει φθάσει στη νόμιμη ηλικία για σεξουαλικές δραστηριότητες, με στόχο να το παρασύρει σε σεξουαλικές δραστηριότητες ή την παραγωγή υλικού παιδικής πορνογραφίας, (Συνθήκη του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση, άρθρο 23).
<i>Σεξουαλικός κακοποιός</i>	Κάθε άτομο που παρενοχλεί σεξουαλικά ένα παιδί ή συμμετέχει σε σεξουαλική δραστηριότητα οποιασδήποτε μορφής με ένα παιδί. Η συμπεριφορά αυτή αποκαλείται κοινά παιδοφιλία, αλλά όπως σημειώνεται πιο πάνω, στην παρούσα Μελέτη χρησιμοποιούνται οι όροι κακοποίηση παιδιών ή ή σεξουαλικός κακοποιός.
<i>Ψηφιακό και φυσικό περιβάλλον</i>	Η διαφορά μεταξύ ψηφιακής και προσωπικής επικοινωνίας. Ο όρος ψηφιακό συνεπάγεται επικοινωνία μέσω υπολογιστών, ενώ ο όρος φυσικό περιλαμβάνει φυσική επικοινωνία και αλληλεπίδραση.

B. Όροι σχετικοί με το ψηφιακό περιβάλλον

<i>Άμεσο μήνυμα, (IM)</i>	Μια σχετική με την επικοινωνία υπηρεσία που μοιάζει με την εικονική αίθουσα, (βλέπε το σχετικό ορισμό πιο κάτω). Η βασική διαφορά τους είναι ότι οι εικονικές αίθουσες είναι δημόσιοι χώροι, στους οποίους μπορεί να συμμετέχουν όλοι, ενώ τα IM βασίζονται σε ένα κατάλογο φίλων ή σε κάποιο άλλο σχετικό κατάλογο, τον οποίο προκαθορίζει ο χρήστης. Μόνο οι άνθρωποι που συμπεριλαμβάνονται σ' αυτούς τους καταλόγους μπορεί να επικοινωνήσουν με το χρήστη. Ως εκ τούτου, κάθε χρήστης ελέγχει τα πρόσωπα τα οποία συμπεριλαμβάνει σ' αυτή την υπηρεσία. Τα Google Chat, MSN και Twitter είναι τα πιο γνωστά παραδείγματα υπηρεσιών αυτού του είδους. Οι περισσότερες ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης διαθέτουν και υπηρεσία IM.
<i>Ανέβασμα αρχείων</i>	Η διαδικασία με την οποία μεταβιβάζονται αρχεία από τον υπολογιστή ενός χρήστη στον διακομιστή ενός συστήματος.
<i>Απευθείας σύνδεση</i>	Ένα άτομο συνδεδεμένο με ένα δίκτυο υπολογιστών ή το διαδίκτυο, αλλά και κάθε δραστηριότητα ή υπηρεσία που είναι διαθέσιμη και διεξάγεται αυτών. Ένα πρόσωπο είναι σε απευθείας σύνδεση όταν έχει συνδεθεί σε ένα δίκτυο υπολογιστών ή έχει έναν υπολογιστή ή και άλλου είδους συσκευές συνδεδεμένες στο διαδίκτυο. Ο όρος εκτός σύνδεσης περιγράφει μια δραστηριότητα που γίνεται όταν κάποιος δεν βρίσκεται στο διαδίκτυο.
<i>Διαδικτυακή κάμερα</i>	Μία βιντεοκάμερα ενσωματωμένη ή συνδεδεμένη με έναν υπολογιστή ο οποίος βρίσκεται στο διαδίκτυο.
<i>Διαδίκτυο</i>	Ένα παγκόσμιο δίκτυο εκατοντάδων χιλιάδων διασυνδεδεμένων υπολογιστικών δικτύων, τα οποία χρησιμοποιούν ένα κοινό σύνολο επικοινωνιακών πρωτοκόλλων και μοιράζονται ένα κοινό σύστημα χορήγησης ηλεκτρονικών διευθύνσεων. Το διαδίκτυο διευκολύνει τη μετάδοση ηλεκτρονικών μηνυμάτων, κειμένων, εικόνων και πολλών ακόμα ειδών αρχείων μεταξύ των συνδεδεμένων υπολογιστών.
<i>Διείσδυση</i>	Το εύρος της απήχησης μιας τεχνολογίας, μεταξύ των ανθρώπων στους οποίους είναι διαθέσιμη.
<i>Εικονική αίθουσα συνομιλίας, (Chat room)</i>	Οι εικονικοί χώροι όπου οι χρήστες των υπολογιστών μπορούν να επικοινωνήσουν με άλλους, είτε αποστέλλοντας δακτυλογραφημένα μηνύματα είτε συνομιλώντας μαζί τους σε πραγματικό χρόνο. Οι περισσότερες εικονικές αίθουσες εστιάζουν σε ένα ιδιαίτερο θέμα, αλλά μερικές είναι γενικότερες και δημιουργούνται για να παρέχουν ένα βήμα συζήτησης, ένα χώρο επικοινωνίας ανθρώπων.
<i>Εικονικός κόσμος</i>	Τα συνδεδεμένα σε δίκτυο υπολογιστών τρισδιάστατα περιβάλλοντα στα οποία δραστηριοποιούνται χρήστες και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους μέσω ειδώλων, (κινούμενες εικόνες οι οποίες αναπαριστούν ένα πρόσωπο στον κυβερνοχώρο). Η Second Life και, η πιο δημοφιλής ανάμεσα στους εφήβους, Teen Second Life είναι μερικά παραδείγματα εικονικών κόσμων.
<i>Έξυπνα κινητά τηλέφωνα</i>	Τα κινητά τηλέφωνα που περιέχουν ένα λειτουργικό σύστημα μέσω του οποίου μπορεί να συνδεόμαστε στο διαδίκτυο. Μοιάζουν πολύ με μικροσκοπικούς υπολογιστές, γιατί έχουν ισχυρότερη μνήμη και μεγαλύτερη οθόνη από τα απλά κινητά. Το iPhone είναι ένα παράδειγμα έξυπνου κινητού.
<i>Επικοινωνία φίλων, (P2P)</i>	Το λογισμικό που επιτρέπει τη μετάδοση στοιχείων από έναν υπολογιστή σε ένα άλλο απευθείας και χωρίς τη διαμεσολάβηση ενός τρίτου υπολογιστή, (διακομιστή).
<i>Ευρυζωνική σύνδεση</i>	Η μεγάλης χωρητικότητας και ταχύτητας σύνδεση στο διαδίκτυο, η οποία διευκολύνει την ανταλλαγή αρχείων μεγάλου μεγέθους όπως ταινίες, παιχνίδια και εφαρμογές λογισμικού.
<i>Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο</i>	Το εργαλείο που επιτρέπει σε κάποιον χρήστη, να στείλει ένα μήνυμα επικοινωνίας στο ηλεκτρονικό γραμματοκιβώτιο ενός άλλου, μέσω ενός δικτύου επικοινωνίας όπως το διαδίκτυο.
<i>Ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, (SNS)</i>	Ψηφιακή υπηρεσία που δίνει τη δυνατότητα στους χρήστες να δημιουργήσουν μια εικόνα προσβάσιμη σε όλους ή σε ορισμένους μόνον χρήστες της και ο σχηματισμός ενός δικτύου φιλικών προσώπων. Επιτρέπουν επίσης τη διαδραστική επικοινωνία μεταξύ των προσώπων αυτών μέσω ιδιωτικών ή δημόσιων επικοινωνιακών μέσων, όπως τα ηλεκτρονικά ή/και τα άμεσα μηνύματα για να προβάλλουν υλικό που έχουν οι ίδιοι παράγει, όπως φωτογραφίες και ταινίες. Παραδείγματα υπηρεσιών αυτού του είδους είναι τα Facebook, MySpace και Orkut.
<i>Κατέβασμα αρχείων</i>	Η διαδικασία με την οποία αρχεία που υπάρχουν στο διαδίκτυο ή σε άλλες πηγές, (σκληρός δίσκος, εξωτερικός σκληρός δίσκος, κινητό τηλέφωνο), αντιγράφονται στον υπολογιστή ενός χρήστη. Τα αρχεία αυτά αντιγράφονται για προβολή, αποθήκευση, μελλοντική χρήση και είναι αρχεία κειμένου, φωτογραφίες, ταινίες ή μουσική.

<i>Κείμενο, (texting)</i>	Τα μικρά κείμενα που στέλλονται μέσω κινητών τηλεφώνων ή άλλων ασύρματων, φορητών υπολογιστικών συσκευών, γνωστών ως «υπολογιστές παλάμης», (PDA).
<i>Κοινή χρήση εικόνων</i>	Μία εφαρμογή η οποία επιτρέπει στους χρήστες να δουν ταινίες άλλων, να προβάλλουν στο διαδίκτυο ταινίες και να επιτρέψουν την πρόσβαση σ' αυτές είτε σε όλους είτε σε ορισμένους μόνον. Οι ταινίες αυτές πολύ συχνά έχουν «γυριστεί» από τους ίδιους τους χρήστες. Η κυριότερη σχετική ιστοσελίδα είναι το You Tube.
<i>Κοινή χρήση φωτογραφιών</i>	Μία εφαρμογή, (όπως το www.Flickr.com), που επιτρέπει στους χρήστες να δουν φωτογραφίες άλλων, να προβάλλουν στο διαδίκτυο φωτογραφίες και να επιτρέψουν την πρόσβαση σ' αυτές είτε σε όλους είτε σε ορισμένους μόνον.
<i>Κοινωνικά μέσα</i>	Το διαδίκτυο κυρίως αλλά και άλλα εργαλεία, σχεδιασμένα για τα κινητά τηλέφωνα για την κοινοποίηση και συζήτηση σχετικά με διάφορες πληροφορίες. Ο όρος παραπέμπει κυρίως για δραστηριότητες που συνδυάζουν τεχνολογία, τηλεπικοινωνίες και κοινωνική αλληλεπίδραση και χρησιμοποιείται για την κοινή χρήση φωτογραφιών, λόγου, ταινιών και μουσικής.
<i>Κυβερνοχώρος</i>	Το ψηφιακό «σύμπαν» όλων των δικτύων υπολογιστών. Ο όρος πρωτοχρησιμοποιήθηκε το 1984 από τον William Gibson στο μυθιστόρημά του « <i>Νευρομάντης</i> ». Πολύ συχνά χρησιμοποιείται και αντί για τον όρο διαδίκτυο.
<i>Μηχανή αναζήτησης</i>	Ένα πρόγραμμα που επιλέγει ο καταναλωτής για να εντοπίσει και εμφανίσει μία ιστοσελίδα. Οι δημοφιλέστερες μηχανές είναι ο Internet Explorer της εταιρείας Microsoft, ο Firefox, ο Google Chrome, το Safari και η Opera.
<i>Μπλογκ</i>	Ένας διαδικτυακός τόπος στον οποίο αναρτώνται, συνήθως με χρονολογική σειρά, δημοσιεύσεις στις οποίες συμπεριλαμβάνονται κείμενα ή και εικόνες. Υπάρχουν διαδικτυακοί τόποι ή τμήματά τους, στους οποίους η πρόσβαση είναι ελεύθερη σε όλους, υπάρχουν όμως και διαδικτυακοί τόποι προσβάσιμοι μόνο μετά από εξουσιοδότηση του ιδιοκτήτη τους.
<i>Παγκόσμιος ιστός, (WWW)</i>	Μία υπερ-σύνδεση βασισμένη σε ένα σύστημα αναζήτησης και εντοπισμού δεδομένων στο διαδίκτυο. Ο παγκόσμιος ιστός περιέχει έγγραφα που καλούνται ιστοσελίδες, οι οποίες μπορεί να συνδέονται με άλλα έγγραφα ή πληροφοριακά συστήματα. Ο ιστός είναι ένα τμήμα του διαδικτύου, αλλά όλοι οι διακομιστές του διαδικτύου δεν είναι μέρη του ιστού.
<i>Πάροχος υπηρεσιών Διαδικτύου, (ISP)</i>	Μια εταιρεία η οποία παρέχει στους χρήστες πρόσβαση στο διαδίκτυο, συνήθως με αμοιβή ή μια επιχείρηση η οποία προσφέρει διαδικτυακές υπηρεσίες, όπως η κατασκευή και η ανάπτυξη ιστοτόπων ή και ιστοσελίδων.
<i>Σεξουαλικό κείμενο, (sexting)</i>	Ένα είδος κειμένου, (όπως αυτό καθορίζεται πιο κάτω), το οποίο περιέχει εικόνες σεξουαλικής φύσεως ή σαφείς σεξουαλικές αναφορές. Τα κείμενα αυτά είναι πολύ διαδεδομένα μεταξύ των εφήβων.
<i>Τεχνολογία Πληροφορίας και Επικοινωνιών, (ICT)</i>	Κάθε επικοινωνιακή συσκευή ή εφαρμογή όπως ραδιόφωνο, τηλεόραση, κινητό τηλέφωνο, δορυφορικά συστήματα, περιφερειακά και προγράμματα υπολογιστών και δικτύων, όπως επίσης σχετικές υπηρεσίες ή εφαρμογές όπως τηλεδιάσκεψη και εξ αποστάσεως μάθηση. Ο όρος αναφέρεται επίσης και σε δραστηριότητες σχετικές με εκπαίδευση, υγειονομική περίθαλψη ή βιβλιοθήκες.
<i>Υπηρεσία σύντομων μηνυμάτων, (SMS)</i>	Η υπηρεσία αποστολής σύντομων μηνυμάτων που διαθέτουν τα κινητά τηλέφωνα, καθώς και άλλες σχετικές φορητές συσκευές ή υπολογιστές.
<i>Φίλτρο</i>	Ένας μηχανισμός που ελέγχει και απαγορεύει την πρόσβαση ενός χρήστη σε συγκεκριμένο υλικό ή συγκεκριμένες ιστοσελίδες. Τα περισσότερα προγράμματα που χρησιμοποιούνται για την πρόσβαση ανήλικων στο διαδίκτυο περιλαμβάνουν τέτοιους μηχανισμούς. Τα προγράμματα αυτά μπορούν να έχουν σχεδιαστεί για μεμονωμένους υπολογιστές αλλά και για δίκτυο υπολογιστών. Συχνά το φίλτρο παρέχεται δωρεάν, ως αναπόσπαστο τμήμα του λειτουργικού συστήματος ενός προσωπικού υπολογιστή. Είναι επίσης δυνατόν το φίλτρο να αποτελεί στοιχείο του προγράμματος σύνδεσης του υπολογιστή με το διαδίκτυο. Υπάρχουν και εξειδικευμένα φίλτρα για κινητά τηλέφωνα και κονσόλες.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

CEOP	«Κέντρο Προστασίας Παιδιών από τη διαδικτυακή Εκμετάλλευση», (Ηνωμένο Βασίλειο)
COE	Συμβούλιο της Ευρώπης
EU	Ευρωπαϊκή Ένωση
ICT	Τεχνολογία πληροφορίας και επικοινωνίας
INTERPOL	Διεθνής Οργανισμός Εγκληματολογικής Αστυνομίας
IRC	Κέντρο Ερευνών Innocenti (UNICEF)
ISP	Φορέας παροχής υπηρεσιών Διαδικτύου
IWF	Οργανισμός Παρακολούθησης Διαδικτύου
LGBT	Λεσβία, Ομοφυλόφιλος, Αμφισεξουαλικός και Τρανσέξουαλ (άτομα)
OPSC	Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την πώληση παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία
SNS	Ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης

Απόδοση στα Ελληνικά:

Μεταφραστικό Εργαστήρι Εθελοντών της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής UNICEF.

Συνεργάστηκαν για το κείμενο αυτό:

Πατρώνου Χρ., Παδελοπούλου Σ., Μακρή Ε., Τσούτσου Β. και Παναγιωτόπουλος Θ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΣΥΝΗΓΟΡΙΑΣ & ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ

ΑΝΔΡΕΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 8 & ΤΖ. ΚΕΝΝΕΝΤΥ 37, 161 21 ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ

ΤΗΛΕΦΩΝΟ: 210 72 55 555, ΦΑΞ: 210 72 52 555, 210 72 35 555

www.unicef.gr - www.facebook.com/unicef.gr - twitter.com/unicefgreece